GAUDEO

John Carter Brown.

BOUND BY RIVIERE.

Romei
in't C
nael ba
Enghe
landt.

En ba
daer in
Goeree
sche gat

Wonderlijcke Voyagie,

By de Hollanders gedaen,

Door de Strate

MAGALANES,

Ende voorts den gantschen kloot des Aertbodems om, met vier Schepen: onder den Admirael *Olivier van Noort*, uytghevaren Anno 1598.

Hier achter is by-gevoeght

De tweede Voyagie van Iacob van Neck, **naer** OOST-INDIEN.

t'AMSTELREDAM,

Voor Ioost Hartgerts, Boeck-verkooper in de Gast-huys-steegh/ in de Boeck-winckel/ bezijden 't Stadt-huys/ ANNO 1648.

Wonderlijke Voyagie,

By de Hollanders gedaen,

Door de Straat

MAGALANES,

Ende voorts den gantschen kloot des Aert-
bodems om, met vier Schepen: onder den Admiraal,
Oliver van Noort, uytghevaren Anno 1598.

Hier nevens is by-gevoegde

De tweede Voyagie van Iacob van Neck, naer
OOST-INDIEN.

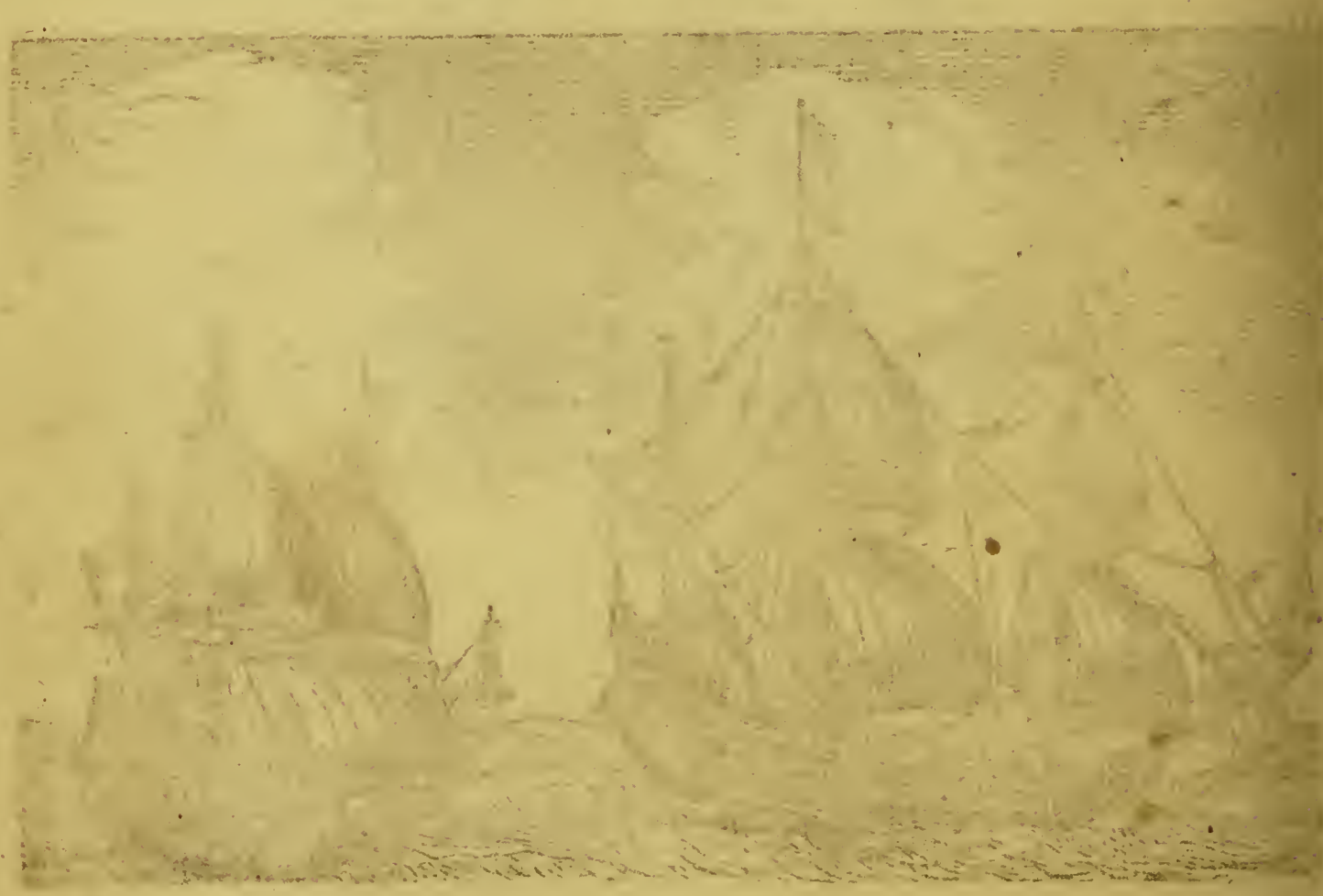

'AMSTELREDAM,

[illegible]

RPJCB

VOYAGE van OLIUIER van NOORT ENDE 2. de

Eylant S. Sebastiaen Foly. 7

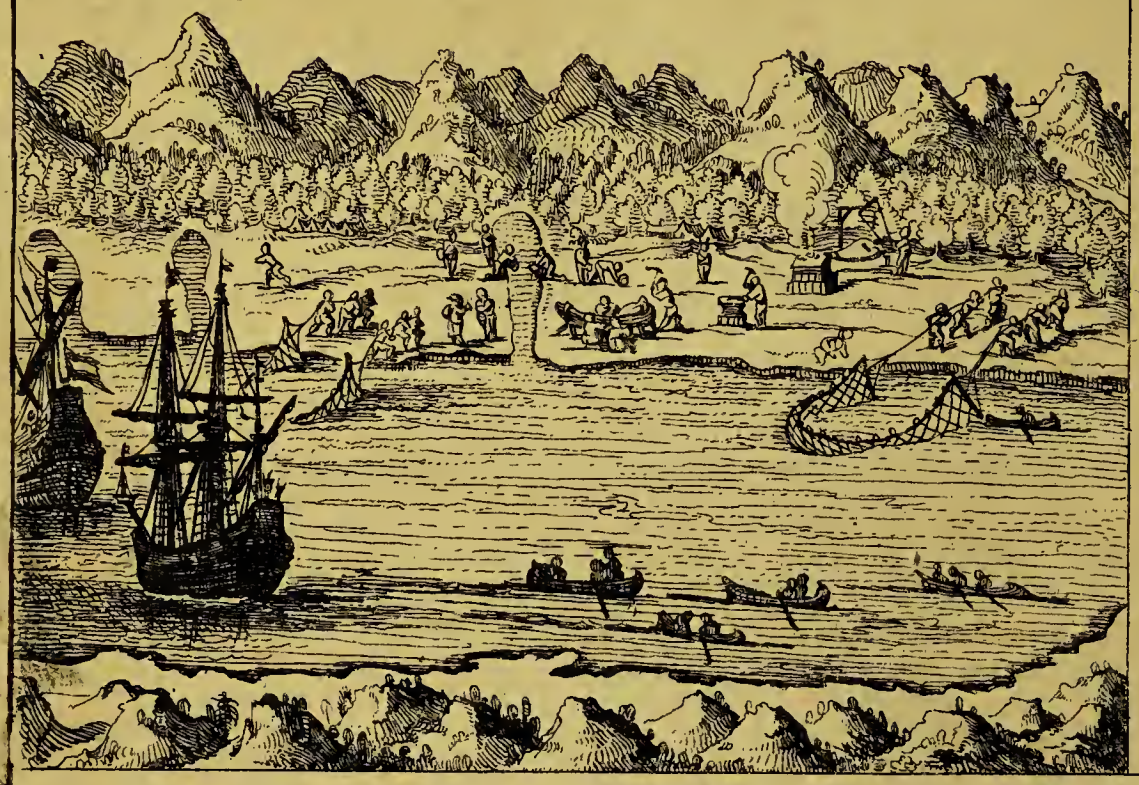

Eylant S.

Hoe de Koninginne Haer gaet vermaecken Foly. 77.

Straffe

EISE *van* IACOB VAN NECK *naer* OOSTINDIEN *Foly. 1.*

Clara Foly. 8.

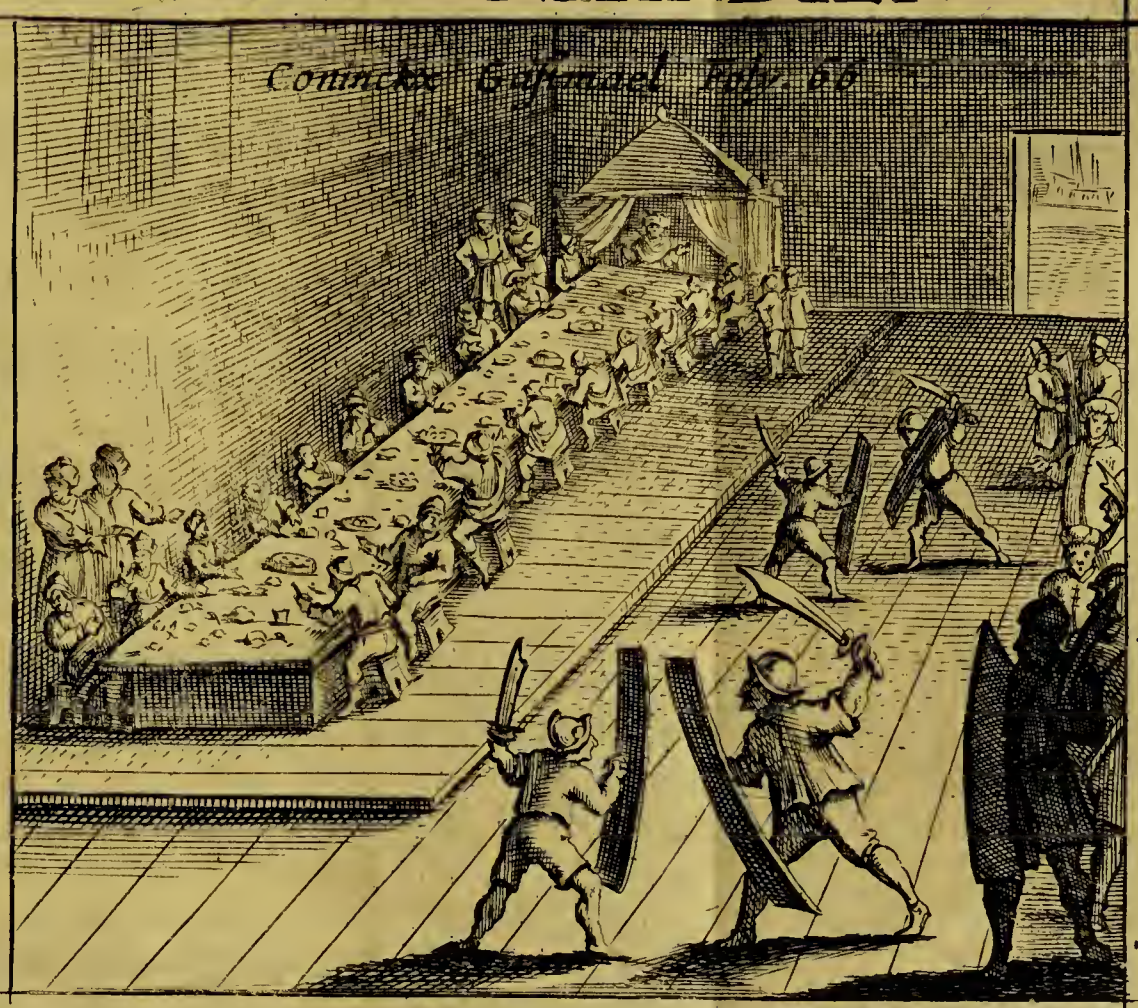
Coninckx Gastmael Foly. 66

r Hoereerders Folÿ. 78.

Hoe de Olÿfanten geuangen werden Foly. 79.

RP.JCB

Beschrijvinghe

Vande Schip-vaert, by de Hollanders gedaen, onder 't beleyt ende Generaelschap van *Olivier van Noort*, door de Straet oft Engte van *Magalanes*, ende voorts de gantsche Kloot des Aerdtbodems om: die veel vreemde dingen heeft gesien.

IN't Jaer ons Heeren 1598. zijn de Eersame Pieter van Beveren, Generael van de Munte des Graeflijckheydts van Hollandt; Huygh Gerritsz. van der Buys; Jan Benninck, Koopman tot Amsterdam / ende eenighe andere (die te samen een Compagnie gemaeckt hadden) overkomen met Olivier van Noort, gebozen van Wtrecht/om onder sijn beleyt eenige Voyagie te doen dooz de Straet oft Engte van Magalanes, voozby de Kuste van West-Indien / over de Zuydt-zee / by de Spaenjaerden ghenaemt Mar del Zur, ende soo voozts om den gheheelen Aerdtbodem/ende al-omme (waer't doenlijck) te traffiqueren. Tot welcke verre reyse sy toeghenst hebben / soo met Koopmanschappen als Victualie / ende allerley noodighe munitie van Oozloghe / twee Schepen / het eene gheheeten Mauritius, het ander Henrick Fredrick, met noch twee Jachten / de Eendracht ende de Hope, daer te samen op waren 248 Mannen / soo jongh als oudt. Op't Schip Mauritius was Admirael ende Capiteyn Generael van de geheele Vloote de voozschzeven Olivier van Noort; op Henrick Fredrick was Vice-Admirael Jacob Claesz. van Ulpendam; op de Eendracht was Capiteyn Pieter de Lint: ende op de Hope Jacob Jansz. Huydekooper. Dese bevelhebbers / met het gheheyne Schips-volck / zijn dooz laste van de Heeren ghecommitteerde Raden der Admiralitept / residerende binnen Rotterdam / ten versoecke van de voozschzeven Compagnie / op den 28 Junij des voozschzeven Jaers 1598. by een gheroepen binnen de voozschzeven Stede / ende is hun aldaer voozgheleesen den Artijckel-bzief / na den welcken sy hun hadden te schicken ende reguleeren / ghelijck sy al-te-samen eendzachtelijck by Eede belooft ende gheswoozen hebben te willen doen; zijnde de selve Artijckel-bzief eerst vertoont geweest aen sijn Prinselijcke Excellentie/ende by de selve geaggreert ende bevestight.

Coernstinge van de Schepen tot desen repse.

Den 13 Septemb. 1598. zijn de twee Schepen/ Mauritius ende de Eendracht uyt het Goereesche gat t'zepl ghegaen: ende als sy de lengte hadden van Zeeandt / quamen de ander twee Schepen van Amsterdam / namentlijck Henrick Fredrick ende de Hope uyt het Veersche gat by haer in Zee/ eñ setten hun cours naer Pleymouth, ovbermits een Engels Piloot/die met de Heer Thomas Candisch diese verre repse ghedaen hadde/ sijn saken/ hem noodigh zijnde/ van daer moest

Welck t'zepl gaen.

met nemen. Den 21 dito zijn sy met een stercke Noordt-ooste windt upt Pleymouth t'zeyl gegaen/ende 's morgens daer na buyten 't gat wesende/ sagense dat de groote Sloep van de Vice-Admirael met ses mannen achter bleef / daerom sy't aldaer op de ly worpen: doch alsoo seecker Engelsch Vaybuyter haer seyde/ dat de achterblijvende maets niet en wilden komen / ende een hoop schelmen waren / ginghense weder haer cours. Den 8 Octobris in de nacht verloor de Vice-Admirael weder syn Sloep / die achter aen syn Schip sleepte / met een Man daer in / die sy tot op den dagh in de ly verwachten / maer niet en vernamen/ overmidts sy door de donckerheydt van de nacht ende harde windt afgheraeckt was/ sy waren doen op de hooghte van 44 grad. 40 min.

Ende setten't voor Ilha do Principe.

Den 10 Decembris saghen sy 't Eylandt/ by den Portugesen ghenaemt Ilha do Principe, dat is/'t Princen Eylandt/om dat het eerst by een Prince van Portugael ontdeckt ende gevonden is. Hierom was groote blijtschap in de Vloot/ overmidts sy door contrarie windt langhe om-heer ghesworemt hadden / ende gheen ververschinghe konden bekomen. Sy hebben't den 11 dito voor de Bay oft Haven / leggende aen de Noordt-west-zijde van't Eylandt / op 16 vadem gheset/ ende de Generael heeft des nachts een Sloep/ met de Commijs Daniel Gerritsz. (welcke seyde wel eer daer gheweest te hebben / ende datter ververschinghe ghenoegh te bekomen was/als oock datter goet volck op woonde) afghesonden / om nae de Haven te sien / die hy / weder aen boort komende / seyde de selve te zijn daer hy eertijdts gheweest hadde / maer gheen volck vernomen te hebben. Daerom de Generael twee wel ghemonteerde Sloepen ende een Bock aen landt gesonden heeft/met ontrent 40 Man. Dese in de Bay komende/staken een Vrede-vaen op/'t welck die van't Eylandt siende/hebben haer een Man met een Vrede-vaen tegen gesonden/ende gheseydt/sy mochten vry op komen/ende souden met vrientschap voor haer geldt van alles ghenoegh bekomen. Waer op de voorschreven Daniel Gerritsz. (die de Vrede-vaen droegh) eerst op't Landt is getreden/ende van een seecker Moor/die Portugees sprack/seer vriendelijck ontfanghen gheworden / gaende met noch drie ander Officieren nae de Schans toe / terwijle dat de Luytenant/ Reynier Poppes, door last van den Generael in de Sloep bleef / om 't volck by malkander te houden. In de Schans werdt hun te eten ende drincken voorgheset/ ende een goet ghelaet getoont/ ende daer quamen op de strant eenige Boden / die de Luytenant mede gaern verraet hadden in de Schans te komen / maer hy heeft hem ghe-excuseert. De Portugesen dan/siende dat sy geen volck meer in de Schans konden krijghen/ hebben verradelijck de voorschreven vier Officieren verrast / ende den Commijs met den voorschreven Engelschen Piloot / ghenaemt Capiteyn Melis, ende noch een tot haer vermoort: de vierde man / ghenaemt Capiteyn Pieter Esaiasz. de Lint, ist ontspronghen: d'ander maets die op't strant waren / siende de man komen aen loopen/merckten wel datter verraet was/ ende liepen daerom na de sloepen toe/ om te moghen ontkomen/ maer de Portugesen van't Eylandt zijn haer tot aen't water gevolght/ ende hebben in de sloepen noch twee man doot geschoten/ des Generaels Broeder / ghenaemt Cornelis van Noort, ende eenen Canter van Amsterdam. De Generael dese droeve tijdinghe ontfanghen hebbende / heeft metten krijghs-raedt goet ghevonden/met alle vier de Schepen binnen de Bay te loopen/soo verre in als sy mochten / ende liet het schip Eendracht horen recht voor de Schans/ doende teffens aen lant setten 120 man met haer volle geweer

Daer sy verraden worden van de Portugesen.

Met verlies van vyf mannen.

ende

nde vlieghende Vaendel. Dese vernamen terstont veel ghewapende Soldaten/ aer sy langhe teghen schermutseerden / wel meynende de Schans in te nemen/ naer door d'ongheleghenthepdt van een bosschagie die sy door moesten / ende en Water daer sy over moesten / oock om dat de Portugesen soo sterck op haer choten / hebben sy moeten te rugghe wijcken nae de Sloepen / zijnde een van en haren doodt gheschoten/ende 16 ghequetst. Den 12 dito teghen den avondt eest de Generael weder 30 Man doen aen Landt varen / recht tegen de Schen over / daer een loopende Rivier was / want sy seer noodigh Water van oen hadden. Hier hebben sy in spijt van de vyandt een Schans ghemaeckt/ nde Water in ghekreghen tot haer contentement. De Generael is oock met en partije volcks boven in't Eylandt ghemarcheert / daer de Suycker-mons staen / welcker hy sommighe dede in hrandt steecken: maer de Portugen in Embusca legghende / schoten een upt den haren doodt / soo dat de andere aren wijck weder nae de Schans namen. Sy bevonden/ hier leggende / dat apitepn Cleerhaghen op dit Eylandt geweest hadde: Want vonden daer noch enighe sperren / kalck / ende steen leggen / ende een plaets voor in't inkomen/ aer de boomen afgehouwen waren/ om een Kasteel te maecken/soo sy vermoen / maer (na 't scheen) soo was 't hem ghefailleert / ende belet door de Porugesen. De Generael liet met de Sloepen noch nae eenighe andere plaetsen oepen/ daer mede seer schoone Bayen waren/maer 't was over al beset/ soo dat vermoeden datter veel volcks op dit Eylandt moest woonen/ende over sulcks heen ververschinge en konden bekomen.

Schermutsinge teghen de Portugesen.

Dit Eylandt leydt op 1½ graedt / oft (soo andere schrijven) ontrent drie gaen benoorden de Linie Æquinoctiael. Geest overvloedigh veel Suyckers/ende ie seer goedt/ oock wat Gembers/ende tamelijck veel Taback/ men seght datr een boom is die beneden aen de stam de dichte heeft van 24 vadem. De Inoonders zijn van de Portugesen soo verre ghebracht / dat sy 't Cruycifix ende ndere Beelden weten eere te doen/ draghende oock een Cruycifix met een Paernoster aen den hals; hare wapenen zijn Rondassen / Spiessen ende Kappieen. De Vrouwen goorden haer met een doeck om de Navel / welcke hanght ot beneden haer knyen / ende draghen ghemeenlijck een krom Mes in de andt.

Beschrijvinghe van Ilha do Principe.

Den 17 dito teghen den avondt heeft de Generael 't volck met gemack ende nbeschadight upt de Schans weder t'Scheep doen komen / want sy nu wel ersien waren van Water / doch hadden noch veel krancken ende ghequetsten. Sy ginghen ter selver tijdt t'zeyle / ende quamen den 25 dito by de Caep Lope Gonsalvez, daer de winden gemeynlijck 's nachts upt het Landt waeyen / ende aeghs uytter Zee. By 't Lant komende sagen twee Duytsche Schepen/'t een an Amsterdam / 't ander upt Zeelandt / die haer seyden / dat de Schepen van Pieter Verhaghen daer wel een maendt gelegen/ ende 38 Man begraven hadden/ ock dat Capitepn Cleerhaghen op Ilha de Principe was doodt ghebleven / ende eel van syn volck verloozen hadde. Des selven daeghs is by vonnisse van de rijghs-raedt aen Lant geset eenen Hans Volckerts van Heylige Landt, Stuerman/om syn oorigheyt/ende ander schelmstucken die hy over hem hadde.

De schepen verzeylen.

Den 26 dito zijn sy weder t'zeyl gegaen van Caep de Lope Gonsalvez, (welck t de beschrijvinge van de Schip-vaert op Guinea breder beschreven sal worden) m over te steken na de kust van Brasil/ende quamen den 9 Februarij 1599. ontrent

Ende setten 't in Rio Janeiro/ aen de kust van Brasil.

trent de middagh in Rio Janeiro, gelegen aen de voorschreven kust op 23 graden bezuyden de Linie / daer sy 't op 9 vadem gheset hebben buyten 't Casteel / dat op de noordt-sy van 't gat oft ingang leyt/ tegen over de Stadt Janeiro.

Des anderen daeghs morghens quam haer een groote Canoa aen voordt/met 7. oft 8 Mannen/onder andere een Portugees/ghenaemt Pieter Tack, die goedt Duyts spraeck. Dese seyde dat hy van de Gouverneur gesonden was/om te sien wat sy voor volck waren/ waer op sy gheantwoort hebbende Duytschen te wesen/ende eenighe frupten oft ander ververssinge te bekheeren voor haer geldt/ is hy met de Canoa weder aen Landt gheraren/ belovende terstont beschept te sullen brenghen van de Gouverneur / die op strandt was ghekomen met wel twee of drie hondert Soldaten. Den 10 dito des namiddaghs quam de selfde Canoa weder aen voordt met de voorschreven Portugees/niet mede brengende dan ontrent 50. oft 60 Oraenjen appelen/ende heel weynigh beschepts. De Portugees gaf selve te kennen / dat sy van Landt niet en souden krijghen / of moesten hem t'scheep houden; 't welck de Generael met advijs van de krijghs-raedt gedaen heeft/ende boven dien noch een Mestico oft half geslacht/ ende twee slaven/'t ander volck sondt hy weder aen Landt met een brief van de voorschreven Tack aen den Gouverneur / inhoudende dat hy haer eenige frupten soude beschicken voor geldt/ofte waer. Den 11 dito 's morghens gheen beschept vernemende/ zijn sy met ontrent 60. oft 70 Man/ende drie Sloepen, geroept in een Bay neffens een hooge bergh/ genaemt het Suycker-broodt, aen de zuydt-zijde/ alwaer de aengehouden Portugees seyde veel frupts te wesen. Sy namen de Mestico mede/om haer 't frupt te wijsen/ maer aen Lant komende lacher veel volcks in embuscade/die de twee Mannen/by haer opgesonden om de gelegenthedt te verspieden/ terstont overvielen ende ghevanghen namen/ schietende voorts seer dapper met pijlen in de Sloep/ soo dat sy wel 7. oft 8 Man quetsten. Het Schip Eendracht, welck onder zeyl was / om de maets te bevrijden / heeft mede moeten wijcken/ door 't schieten van 't Casteel/ responderende recht op de Bay / met verlies van een Man/ die met een grof geschut de kop afgeschoten werdt/ ende de hoofttouwen aen stucken. De twee gevangen Mannen werden nae de Stadt Janeiro gheboert/ maer de Generael heeft een brief gesonden aen den Gouverneur door een Slaef die aen Landt swom/ hem vragende of hy onse gevangenen teghen de sijne wilde laten los gaen/soo dat 's ander daeghs 's morghens de Stuerman Barent Janſz. gelost werdt tegen den voorschreven Mestico, seggende de Portugesen dat sy den onsen frupt ende Verckens genoegh wilden verkoopen/ indien sy wilden aen Landt komen/maer de Portugees Tack, die sy gevangen hadden/seyde/ sy en soudense niet ghelooven. Tegen dese Portugees is de andere Man los gegaen / maer een Corporael/ ghenaemt Willem Potter van Delft, sonder last daer toe te hebben/aen Landt ghesswommen zijnde/is by de Indianen (die van wegen de Portugesen met menighte uyt het bosch gesprongen quamen) al naeckt ghevanghen genomen/ende d'andere maets/ die op de dregghe met de Sloep in de Vloot laghen/ zijn 't ontroept / ende weder aen voordt gekomen/ latende den voorschreven Corporael ghevanghen.

Verraderije van de Portugesen.

De Schepen gaen weder t'zeyle.

Den 13 dito laveerden sy met de ebbe uyt Rio Janeiro, ende setten't den 16 dito tusschen twee Eylanden / welcke de Sloep uyt-gheweest hebbende / om te besichtigen/niet en konde bekennen: de Generael gaf 't een den naem van't Mossel-Eylandt, (want sy daer menighte van Mosselen vonden) 't ander (daer niet

en

en wiesch / dan Palmitas boomen) noemde hy 't Palmitas-Eylandt, beyde waren sy woest ende onbewoont.

Den 21 dito/ alsoo sy een stuck weeghs in de Zee waren/ ende de windt met een harde stozm uyt den zuyden quam / vonden sy goedt wederom te loopen van daer sy ghekomen waren / om te sien of het oock 't Eylandt van Sint Sebastiaen was / daer de Stuerluyden aen twijffelden / ende kreghen des anderen daeghs kennisse dat jae; waerom sy met hare Schepen tusschen 't vaste Landt ende t Eylandt in zeylden / daer een seer goede reede is / beschut booz alle winden/ want men besloten in't Eylandt leyt; Sy vondender wel veel schoone Bayen/ ende groote meenighte van Visch / jae soo veel als de netten t'elcke mael honden lijden / maer weynigh ander verversinghe / want het Eylandt is vol wilde geboomten; Meeuwen ende Papegaepen vingensen mede tamelijck veel / ende seker krupdt als Willighe bladeren/dan vol saps/'t welck ghesoden ende uytten Azijn ghegeten/ haer een Medicijne was booz het scheurbuyck. Ilha de S. Sebastiaen.

Den 27 dito is het bootjen van Capiteyn Huydekooper aen Landt ghevaren met 6 Man/ daer sy terstont bespzongen wierden van een groot deel Indianen/ die in't bosch verbozghen laghen / ghekomen zijnde van Rio Janeiro om haer te verrasschen; Sy smeeten twee van de ses Mannen doodt/ d'ander vier en weet men niet waerse ghebleven zijn.

Den 28 dito ontrent de middagh lichten sy hare anckers / wel versien zijnde van Water / maer anders weynigh verversht / ende zeylden weder by Oosten 't gat / loopende tusschen 't Mossel-Eylandt ende Sint Sebastiaen booz / welck Eylandt aldaer leyt op 24 graden bezuyden de Linie. Den 20 Maerte / na dat sy veel stozm ende onghemack ghehadden / werdter by de krijghs-raedt gheresolveert/ alsoo het/ovemidts de aenstaende Winter ende het dagelijcks onweder / niet doenlijck en was de Straet van Magalanes te passeren / ende sy alreede veel krancken hadden/generalijck te zeylen naer 't Eylandt S. Helena, om aldaer Winter-laghe te houden / ende de siecken te verversthen; Maer alsoo sy 't selve niet en konden aen-doen / booz contrarie winden ende stozm / werdter eyntelijck den 11 May besloten te zeylen nae d'Eylanden van Martin vaz, ofte Ascension, ende de selve niet vindende/ op de kust van Brasil aen te loopen/want sy booz groote menighte van kranckten / die by 3. oft 4 daeghs begosten te sterven / ghenoodtsaeckt waren het eerste Landt aen te soecken dat sy konden bekomen. Den 21 dito vonden sy een woest Eylandt / leggende op 20½ graden bezuyden de Linie / daer gantsch gheen verversching was te vinden / anders dan groote menighte van Meeuwen/ diese malle Meeuwen noemden/ om datse soo tam waren / dat sy haer al vliegende met stocken lieten doodt smijten. Den 30 dito / meynende dat sy 't Eylandt Ascention saghen / bevonden dat het was 't vaste Landt van Brasil, ende anckerden den 1 Junij booz een plaetse/ genaemt Rio Dolce, dat is/ de Soete Rivière / daer sy twee Sloepen aen Landt sonden/ maer de Portugesen/die aldaer in grooten getale waren/ en wildense aen Landt niet hebben/ soo dat sy weder te rugge moesten keeren nae de Schepen. De Schepen verzeylen.

Den 2 dito saghen sy 't Eylandt Santa Clara, daer sy nae toe liepen / ende des anderen daeghs/ 's mozgens vzoegh/ zijn de Generael ende de Capiteynen met 2 Sloepen aen Lant gevaren / daer sy pas soo veel Waters vonden als sy dagelijcks mochten dzincken / 't welck uyt eenighe kloven van 't gheberghte quam. De Generael weder aen boozdt komende heeft de siecken op 't Eylandt doen vzenghen/ Ende loopen onder 't Eylandt Santa Clara.

brenghen/die men sommige met takel moest overhijssen in hare kopen/ vermits sy haer niet en konden roeren / ende sommige op 't Landt komende zijn terston ghestorven/soo dat sy daer al-te-samen waren in groote miserie/te meer om da op 't Eylandt niet en was te bekomen tot verversinghe dan eenighe Palmitas ende seecker groen krupdt / ghenaemt Peterselie de mar , 't welck een yeder me grooter begeerte te lijve sloegh soo gekoockt als anders. Ock stondender twee boomen/ die eenighe zuere pruymen op hadden. Immers dat sy na 15 daghen legghens al-te-samen ghenoegh miraculeuselijck ende door een sonderlinghe ge nade Godes van 't scheurbuyck genesen waren/uytghesondert vijf Mannen/die heel langhe gelegen hadden/ende eyndelijck ghestorven zijn. De Generael rech te hier een hutte op/ daer hy koecken uyt deelde/ ghevende den ghenen diese selfs quamen halen twee koecken daegs / maer d'ander maer een/ waer door de sie ken al kruppende voorts quamen / om mede twee koecken te hebben. Het Ey landt en is niet boven een mijl in't ronde groot/ ende en leyt maer een mijle van 't vaste Landt / daer sy te veel volcks op saghen / ende niet en dorsten Landen/ want de Portugesen daer over al meester zijn / ende de Indianen tot haren vijl hebben/ die ghebruyckende tot hare Oorloghen.

Den 18 Junij heeft de Generael al 't volck soo siecke als ghesonde t'Scheep doen komen/om t'zeyl te gaen/maer hebben eerst het schip Eendracht,'t welck sy/ overmits zijne leckheyt/niet langer en konden mede voeren/gelost/ende 't goedt daer uyt geberght. Op dit Eylandt werden by vonnisse van den krijghs-raedt gecondemneert om aen een vreemt Landt geset te worden Jan Claesz. Constapel op den Admirael/ ende Gerrit Willemsz. Prins, bosschieter op de Eendracht , om hare muyterie ende andere schelmstucken. Ock werdt eenen Gerrit Adriaensz. van Vlissingen met een mes door de hant aen de mast geset/tot dat hy 't selve we der af trock/om dat hy sijn Stuerman met een mes gequetst hadde. Den 21 dito gingen de drie Schepen van 't Eylandt S. Clara t'zeyl/nae dat sy 't Schip Een dracht in vrant gesteken hadden/ende quamen den 30 dito op de reede van 't Ey landt Sant Sebastiaen, daer sy voor henen ghelegen hadden. Hier hebben sy/doch met goede wacht/ om niet overvallen te worden / haer Water ingenomen/ ende den 16 Julij ghereetsolveert te zeylen naer Porth of Desire : dat is/ de Haven van Begeerte, leggghende op 47½ graden bezuyden de Linie/ende alsoo genaemt by de Generael Thomas Candisch, om dat hy naer een langhe begeerte daer eyntelijck aen quam. Dese Haven kregen sy eerst den 20 Septembris in't gesicht/ende lie pen ontrent de middagh daer in/bevindende datter een seer klare stroom uyt en de in loopt/ende dattet daer ontrent twee vadem op ende neder vloeyt.

De drie Schepen verzeylē/ nae dat sy de Een dracht in vrant ge steken hadden.

Ende loopen in Porth of Desire.

INWERP.

„ In de Schip-vaert van Sir Thomas Candisch wort verhaelt dat binnen dese „ Haven eenighe Eylanden leggghen/daer sich groote menighte van Zee-honden „ ofte Robben onthouden / die wonderlijck groot / ende seer hoogh ende leelijck „ van maecksel zijn. Het voorste deel hares Lichaems en kan nergens beter by „ geleken worden dan by een Leeu/zijnde 't hooft/ de hals/ ende voort tot aen de „ borst toe vol rouw langh hayr. Hare voeten zijn als vlimmen / ghefatsoeneert „ ghelijck een Menschen handt. Sy werpen alle maenden jonghen/ ende onder „ houden die met haer melck. Generen sich in de Zee / ende eten Visch. De „ jonghen ghebraden ofte ghesoden zijnde / zijn soo goedt ende lieflijck van sma ken/

ke / datmense qualijck van Hamelen ofte Tams-bleesch onderkennen soude. ,,
De oude zijn van sulcker groote ende sterckte / dat 4 Mans ghenoegh te doen ,,
hebben met een doodt te snijten/ ende moeten ock juyst op 't hooft ghesla-gen ,,
worden met stocken oft haecken / anders / als sy maer deursteken oft door-ste- ,,
ken zijn/ loopen sy in de Zee noch wech. Daer wordt ock gesept/datter over- ,, Pin-
vloedigh veel Vogelen zijn/ by de Enghelschen Pinguijns : dat is/ Withoofden ,, guijns.
ghenaemt / die mede seer goedt zijn om te eten. Dese hebben holen in de Aer- ,,
de/ daer sy in broeden/als by ons de Conijnen doen/maer generen haer by den ,,
Visch in der Zee/ ende en konnen niet vlieghen/ als ghеen plumen hebbende ,,
op hare vleughelen/die haer aen de zijde hangen als twee leere lapkens/gelijck ,,
elders in onse voorgaende Schip-vaerden breeder te lesen is/ ende moghelijck ,,
by ghelegentheydt noch meer vermaent sal worden. ,,

De Generael is met een partije volcks binnen dese Haven tot verscheyden reysen aen lant gegaen/dan heeft geen volck vernomen/ maer wel eenige graven daer sy hare dooden in legghen/ welcke stonden op hooge heuvelen van klippen/ zijnde bedeckt met veel root-geverwede steenen/ende soo buyten als binnen met bogen/pijlen ende andere vreemdigheden/ dat hare wapenen zijn/verciert. Sy begraven ock metten dooden alle zijn weerdtste kleynodien/welcke zijn seeckere fijne schelpen/ die sy aen de Zee-strant vinden/ ende seer konstigh vierkant ende anderssins weten te snijden/ dese leggen sy den dooden onder 't hooft/ende alle de voorschreven bogen/ pijlen/ ende ander cieraten zijn met roode verwe bestreken/ daer sy ock haer eygen Lichamen mede verwen. De pijlen zijn gemaeckt van dun Riet/ ende aen de hoofden gewapent met een stuck van een Cassy-steen/seer konstigh ende neerstighlijck daer aen vast gemaeckt. Daer sy ghеen volck en vernemē/ maer wel eenighe graven van doo- den.

Den 25 dito heeft de Generael beyde de Sloepen gesonden naer een Eylandt aen de zuyt-zijde ontrent een mijl buyten de Haven/ alwaer sy uyt de gene die op de voyagie van Sir Thomas Candisch ghеweest hadden / verstonden / ende metter daedt ock bevonden / groote menighte van Pinguijns te wesen / als mede Zee-Robben sonder ghetal/jae soo veele datmer heele Schepen met soude konnen la-den. De Pinguijns sloeghen sy by menighte met stocken doodt/ende alsoo 't in de tijdt was dat sy hare eyeren leyden ende broeden/ haelden de maets in verscheyden reysen wel vijftigh duysendt Voghels ende eyeren / daer sy seer mede ghe-sterckt wierden / ende op de been quamen. Den 29 dito zeylden sy de Haven het inwaerts/ tot by een Eylandt dat sy Coninghs Eylant noemden/alwaer sy met de sprinck-vloet hare Schepen op 't droogh gheset/ schoon ghemaeckt/ ende ge-roet hebben / waer toe de plaets seer bequaem is / door diender ghеen ofte wey-nigh stroom gaet ende het goede kley gront is. Daer werdt ock een smisse op 't vaste Landt gestelt/daer daeghlijcks wacht by was/ om die voor 't invallen van de Wilden te bewaren. Den 5 Octobris is de Generael met twee wel gemon-teerde Sloepen opwaerts ghеroept / om te sien hoe verre de Haven haer strec-te ; Sy roeyden een gantsch gety mette vloet/ ende quamen soo verre datse met de ebbe al droogh bleven sitten / maer aen Landt ghegaen zijnde / hebben ghеen volck vernomen / dan wel veele begraeffenissen in manieren als vooren. Von-den ock op een van de graven twee groote staven Yers / 't welck sy vermoeden Spaensch Yser te wesen / ende brachten't te Schepe : het Landt is daer over al woest ende black / sonder eenigh gheboomte / dan sy saghender eenigh wildt op / als oft Herten ende Buffels ghеweest hadden / ende uyttermaten veel

Struys-voghels die heel schouw waren / dan vonden nochtans een nest met 19 Struys-eyeren/daer den Vogel af wech liep. Den selven dagh sterf Jacob Jansz. Huydekooper, Capiteyn op de Hope, na dat hy een tijdt lang kranck gheleghen hadde aen 't scheurbuyck ende andere sieckte. De Generael liet hem een eerlijcke uyt-vaert doen/ ende een post op sijn graf stellen/ daer op in kooper gesneden stondt sijnen naem ende den dagh wanneer hy ghestorven was. Capiteyn Pieter de Lint (die Capiteyn op de Eendracht gheweest hadde) wierdt in sijn plaetse gestelt/ ende 't Schip werdt de naem gegeven van d'Eendracht.

Capiteyn Huydekooper sterft.

Den 20 dito hebben sy eenigh volck op 't Landt gesien aen de Noordt-zy/ende de Generael is met twee wel ghemonteerde Sloepen daer na toe geroept/ende met sijn volck wel een mijl oft twee te Landewaert in gegaen/ doch heeft geen Inwoonders konnen vernemen. Hy hadde vijf Mannen by de Sloepen gelaten/ om die te bewaren/ met bevel dat sy op de dreggha souden blijven leggha / ende niet aen Landt komen / doch alsoo 't seer koudt was / zijn sy (boven last) met de eene Sloep aen Landt ghekomen / om haer wat te vertreden. Daer over zijn eenighe Wilde (die verborghen laghen) op haer aenghevallen / seer fel schietende met hare boghen / soo datter drie van de onse doodt bleven / ende een door 't been ghequetst werdt. Dese ende de vijfde onghequetste Man vertelden den Generael / dat de Wilde ontrent 30 sterck gheweest waren / seer groot van ghestalte / hebbende langh hayr / een tamelijcke huyt / gheschilderde aenghesichten/ ende seer wreedt daer uyt siende. De dooden by de Chirurgijns opghesneden zijnde / werden bevonden dwars door 't lijf gheschooten te zijn / door Hert/ Lever ende Longe. De onse en hebben hier naderhandt geen volck meer vernomen.

Gestalte ende zeden van de Wilde op Porty of Desire.

Den 29 dito / nae dat sy wel versien waren van Pinguijns ende Zee-robben, daer sy al haer zout aen verzouten hadden / zijn sy uyt Port of Desire t'zeyl ghegaen/ende den 4 Novembris tegens den avond gekomen neffens Cabo de la Virgen, dat is/het Maeghden-Hooft, 't welck een hooge witte Caep is/ als oft Doever ware/ gheliick mede de kust van Port of Desire aen/tot de voorsz Caep toe/ al black ende witachtigh Lants/seer als Engelant. Sy hebben 't onder de voorsz Caep, leggha ende op 52 graden / 40 minuten bezuyden de Linie / ontrent een half mijle van 't Landt/op 10 vadem geset/daer het wel 7 vadem op ende neder vloeyde. Den 5 dito 's morgens ontrent te ses uren gingen sy in Gods Name t'zeyle / om de vermaerde doch sorgheliicke Strate van Magalanes in te zeylen/ daer sy 14 maenden over uyt hadden geweest/ende wel 100 Man/soo door sieckte als ongeluck ende armoede / verloren. Gekomen zijnde in de mondt van de Strate / die ontrent 7 mijlen wijdt is / zeylden den Admirael ende 't Jacht inwaert aen/ maer de Vice-Admirael/ tot groote verwonderinge van den Generael (die niet en wist wat hem daer toe mocht bewegen) heeft het weder geset by Cabo de la Virgen. De ander twee Schepen zeylden ontrent 3 mijlen binnen de Caep, ende hebben 't aldaer door contrarie Windt ende storm moeten setten. Den 10 dito heeft den Admirael gheschoten/ ende de Vlaggen twee-mael laten waeyen/dat de Vice-Admirael soude aen boordt komen/ want hy gheen Sloep en hadde. Des Vice-Admiraels Schipper quam aen boordt met de Sloep/ ende de Generael seyde hem hoe hy ghestelt was / maer wilde den Vice-Admirael selve spreecken/ ende gaf daerom de Schipper een brief mede/om een Ancker ende Touw te krijghen / welck hy noodigh van doen hadde. Den 11 sondt

Van waer de Schepen t'zeyl gaen.

Setten't onder Cabo de la Virgen.

Nooyen in de Straet Magalanes.

de

de Generael noch een brief aen den Vice-Admirael ten eynde als voozen / maer hy schreef tot antwoozde dat hy 't niet gesint en was te doen / ende soo veel meesters was als de Generael / die 't selve seer qualijck ghenomen heeft / ende den brief tot ghelegender tijdt bewaert.

Den 13 dito 's mozghens ontrent 3 uren zeylden sy met de 3 Schepen wederom de Straet in / maer ontrent 4 mijlen innewaert zijnde / zijn sy dooz contrarie windt ende harde stozm genootsaeckt gewozden wederom te loopen / ende setten't nochmaels achter de Caep de la Virgen, daer sy booz heuen gelegen hadden / wesende een tamelijckie reede booz West Noozt-weste windt. Den 15 dito was 't Jacht de Eendracht van sijn anckers ghespilt / ende heeft het wel drie dagen moeten onder zeyl houden / over ende weder loopende tot dicht onder Tierra del Fuego. De Capiteyn van 't selve Jacht / Pieter de Lint, was heel kranck van 't scheurbuyck. De Anckers waren als offer de armen afgesmolten hadden geweest. Den 21 dito lichten sy haer Anckers / om de derde-mael de Straet in te zeylen met de drie Schepen / maer ghekomen zijnde soo verre als voozen / liep de windt weder contrary / soo dat sy noch-mael te reede liepen onder Caep de la Virgen. Den 22 dito zijn sy ten vierde-mael de Straet in geloopen / ende hoewel de windt weder contrary liep / laveerden evenwel / dooz dien het moy weder bleef / met de vloet innewaert aen / om dooz de eerste engte te komen / welcke lept ontrent 14 mijlen w. z. w. ende o. n. o. van Caep de la Virgen, ende is ontrent een halve mijl wijt. Den Admirael quam tot in de engte / maer dooz dien de stroom contrarie quam / konde niet voozder komen. In dese engte aen de zuydt-zijde sagen sy een wildt Man / die nae haer quam toe loopen / hebbende een mantel of rock aen; waer dooz sy meynden dat het een Christen mocht wesen / ende de Generael sandt de boot daer na toe / maer by hem komende / sagen dat het een wilde Man was / met een ruyghe rock om 't lijf / die daer stondt en danste ende sprong. Hy was niet grooter als een gemeen Man in ons Landt / maer geschildert in't aengesicht / was seer schou / ende en wilde by 't volck niet komen. Sy sagen oock noch veel Wilde te Landewaert in / daer sy 5. oft 6 mael na schoten: de Wilde-man / mogelijck niet wetende wat het was / en is metten eersten daer van niet geweken / maer in't eynde al soetjens weck-gegaen. De boot weder aen booz komende / zijn sy dooz contrarie windt wederom de Straet uyt ghezeylt / loopende buyten de engte naer de zuyt-wal toe / daer sy meynden te ancheren / maer dooz de stercke stroom ende 't scheuren van de Cabel / raeckte den brandt in de beting / ende het Tou brack als oft een draet ghewees hadde / soo dat sy haer Ancker verloozen / ende ghenoodtsaeckt wierden wederom nae het diep te zeylen / maer alsoo het des nachts seer stille wierdt / dreeven sy met de vloedt weder innewaerts.

De Schepen zeylen andermael de Straet in / maer moeten weder te rugge.

Den 24 dito zeylden den Admirael ende 't Jacht booz de vijfde-mael innewaerts aen / maer de Vice-Admirael was noch te rugghe / ende raeckten met moy weer dooz de eerste engte / daer 't (soo gheseydt is) qualijck een half mijle wijdt is / maer dan wozdt het weder wijdt met inbochten (als of het een sack waer) tot de tweede engte toe / die ontrent 1½ mijl mach wijdt zijn / ende 10. of 11 mijlen legghen van de eerste. Den 25 dito dreven sy met de vloedt dooz de tweede engte / ende zeylden voozraen dooz de selve met tamelijcke koelte. Aen de zuydt-zijde lagh een hoeck / daer hem 't Lant heel ontviel na 't zuyen / welcke sy noemden Caep de Nassou. Twee mijlen w. z. w. daer af leggen twee Eylanden /

Loopen de derde-mael de Straet in.

Vierde-mael.

Sien een Wilde.

Zeylen de vijfde-mael de Straet in.

Raken dooz de eerste engte.

Caep de Nassou.

Vernemen Wilde.

den / op welcke kleynste / wesende het noordelijckste / sy volck saghen / daer sy met twee gheweerde Boots nae toe voeren: maer komende aen de voet van't Eylandt/waren de Inwoonders om hooghe/ende wenckten haer dat sy souden wech gaen / werpende met Pinguijns van boven neder: ende alsoo de onse naerder quamen / schoten sy met pijlen. Komende voorder op't Eylandt / saghense dat de Wilde ontrent 40 in ghetale waren / ende schotender ock nae toe / maer sy liepen wech / ende verberghden haer. De onse werden een speloncke gewaer in't hanghen van't landt/daer men van boven niet en mocht in komen/ende van beneden was sy stepl. Hier saten een hoop Menschen in/ende weerden haer seer langhe met schieten / soo datter 3. oft 4 van den onsen ghequetst wierden: ende hoewel sy met gewelt tot haer in quamen/ wilden't evenwel noch niet opgeven/ tot dat de mans doodt geschoten waren. Doen quamen de onse by eenige vrouwen ende kinderen/ die al boven op malkanderen laghen/de moeders op de kinderen / om die te bevrijden datse niet en souden gheschoten worden. Daer warender veel doodt ende ghequetst / ende de onse namender vier knechtkens ende twee meyskens af; hebbende daer nae / door een die de spraeck leerde / verstaen de gelegenthepdt van haer Landt/ welcke was dese:

Daer sy eenighe van bekomen.

Ghelegenthept van het landt/ende zeden der selve inwoonders.

Dit ghesiacht is ghenaemt Enoo, bewoonende een landt/ 't welck sy noemen Cossi: maer dit kleyne Eylandt is genaemt Talcke, 't ander (dat grooter is) Castemme, alwaer veel Penguijns op zijn/daer sy haer meest by generen. Van de vellen maken sy hare mantels/ diese om't lijf hebben/ gaende voort naeckt/ ende woonende in hoolen/ghemaeckt onder de Aerde. Na de onse vermoeden/waren sy van't vaste landt op dit Eylandt ghekomen/want sy saghen noch veel volcks op de punt van't landt/datter gheen half mijl af en lept/ halende Penguijns voor haer eten. Aen't vaste landt zijn ock veel Strups-voghels / die sy Talcke noemen/vanghen/ende eten. Ock zijnder noch andere Dieren / by haer gheheeten Cassoni, welcke de onse vermoeden Herten ofte Kheen te wesen. Dit volck houdt sich al met gheslachten by een ander / houdende elck gheslacht sijn woonplaets besonder; de ghevangene hadden kennis van noch vier geslachten: als te weten Kemenetes, bewoonende een plaets / ghenaemt Karay; Kennekas, bewoonende Karamay: ende Karayke, bewoonende een landt dat ghenoemt is Morine. Dit is al-te-mael volck van stature als dese Enoo, die de onse bekomen hadden: van de grootte als een ghemeen man hier te lande/ dan seer breet ende hoogh van borste / schilderende haer in't aensicht ende hoor-hooft met seeckere verwen. De mans hadden haer schamelheydt met een draetgen hoor toe gebonden: de vrouwen hadden een lap van Pinguijns-vellen daer hoor; het hayr/ dat de mannen aen het hoor-hooft over hangt/is de vrouwen afgesneden. Sy gaen heel naeckt / alleenlijck hebbende een Penguijns oft ander voghels vel om't lijf/ dat sy noemen Oripoggre, ende de Penguijns Compogre: dese vellen waren soo wel aen malkanderen ghenaeyt/ als oft een Bontwercker gedaen hadde. Noch isser een gheslacht te landewaert in/genaemt Tirimenen, de welcke een landt bewoonen/geheeten Coin. Dit zijn groote Menschen als Reusen/ elck tien oft elf voeten lang/ ende komen tegen dese andere gheslachten Oorlogen/ haer verwijtende dat sy Strups-eters zijn: maer na de onse vermoeden/ zijn't al-te-mael Menschen-eters.

Den 28 dito ginghen sy weder t'zeyl om nae't vaste landt te loopen / saghen veel Walvisschen / ende komende ontrent drie mijlen van de voorsz Eylanden/ wa-

waren 't ghenootsaeckt te setten op 11 vadem goede zantgront/ghelijck het van daer voort in de Straet op veel plaetsen goedt setten is. Sy voeren hier aen landt/ om nae water te sien / ende vonden een schoone Beeck/ die dwars door't landt henen loopt / maer en saghen den uptgang niet. Daer stonden veel ghe-boomten/ ende sy saghender veel kleyne Papegaeyen/ ende 't was een seer playsante plaets/daerom sy de selve noemden de Somerbay. Somerbay.

Den 29 dito lichten sy't ancker om na Porth of Famine te zeylen / daer sy van meeninghe waren haer water ende hout in te nemen. Hier streckt hem 't landt zupelijck met een groote punt / benoorden welcke ontrent 2 mijlen een groote Bay oft Inham lept/daer sy in liepen/ ende aen landt voeren/ vermoedende dat het Philips-Stadt wesen soude/ eertijdts by de Spaenjaerden aldaer getimmert/ ende na des Conings name alsoo geheeten: maer sy vonden geen teikenen meer daer van/obermidts de selve nu al vergaen ende van de Spaenjaerden verlaten was / die in soo koude Landen niet konnen duren. De Straet is hier ontrent 4 mijlen wijdt/ende aen beyde zijden vol hooge geberghten/met sneeuw bedeckt/ welcke winter en somer daer op blijft; Het isser vol gheboomte/ soo dat de onse daer Hout van daen haelden / om een Sloep te timmeren: de schellen van dese Boomen zijn soo scherp op de tonghe als eenighe specerije mach wesen / ende de onse hebbender eenige tot een monster met gebracht. Porth of Famine.

INWERP.

De Stadt van Coning Philips, by Sir Thomas Candisch The Towne of Fa-
mine: dat is/ Hongers-Stadt genoemt/ gelijck hy oock de haven der selve The
Porth of Famine: dat is/ Hongers-Haven ghenoemt heeft / was gheleghen op
53 grad. 18 min. Hadde vier bolwercken/ ende op elck bolwerck een gegoten
tuck gheschuts/ die in d'aerde begraven waren / doen de voorsz Candisch daer
was/ Anno 1587. maer hy dedese opgraven ende namse mede. De selve stadt
was wel geleghen by bosch ende by water/op de beste plaetse van de straet Ma-
gallanes. Daer was oock een Kercke in ghebouwt staende op haer selve / ende
't scheen wel dat de Spaenjaerden daer een scherp recht ghehouden hadden/
want daer stont een halve Galge/ aen de welcke een van den haren ghehangen
was. Sy hadden de Stadt ghetimmert/ende met 400 Man beset/ alleen om
de Straet soo nauwe te bewaren / dat niemandt daer door soude varen nae de
Zuydt-zee/ dan alleenlijck haer eyghen natie. Maer ghelijck het bleeck/ 't en
was Godts wille niet / want in drie jaren tijdts ende meer dat sy daer wa-
ren / en konden sy'er niet zaeyen oft planten dat wassen wilde / ende de Wilde
quamen haer dickmaels bespringhen / tot dat al haer voor-raedt van leef-
ocht op was/ ende geen middel voor handen om uyt Spaenjen meer te beko-
men/ soo dat sy in hare huysen ende kleederen van honger ghestorven waren/
ghelijck de Enghelsche t'haerder aenkomste aldaer sulcks bevonden. Hier
door was de Stadt soo besmet ende vol stancks gheworden/dat de over-gble-
vene ghenootsaeckt waren die te verlaten / ende langs de Zee-kust te trecken/
op hope van daer haren noodruft te vinden tegens den honger / niet mede ne-
mende/dan elck nam sijn busse ende gereetschap die hy dragen konde/'t welck
ommige van swackheydt noch niet en konden doen: in sulcken staet leefden
nde wandelden sy meer dan een heel jaer / haer onderhoudende met bladeren/
ruchten / wortelen ende vogelen die sy somtijts schieten mochten. Ten lesten

resol-

„ reſolveerdenſe / nu maer 23 ſterck zijnde / van 400. (waer van de twee Bzou-
„ wen noch waren) te trecken naer Rio de Plata, gelijck de Engelſche ſulcks ver-
„ ſtonden van eenen ghenaemt Hernando, die ſy mede namen / ende een van de
„ voorſz. 23 was. Hoe het met de reſte vergaen is weet men geen beſchept van.

Capo Frowart.

Den 2 Decembzis quamen ſy by een hooghe ſteyle hoeck/genaemt Capo Frowart, welcke de zuydelijckſte Caep is van gheheel de Straet. Daer nae ontrent 4 mijlen verder komende/ſagenſe een groote Bay ende Inwijck/daer ſy Water haelden/ende eenigh groen krupt pluckten/dat daer langs het blacke Lant waſt/ gelijck of het Water-kars ware. Dit aten ſy voor de ſcheurbuyck. Daer ſtondt over al veel geboomte tot aen de Water-kant toe. Eenige van de maets hadden

Dol-krupdt.

ſeker krupt gegeten/daer ſy ſot ofte dul af waren gewozden / maer 't ging weer over. Des ſelven daeghs ſetten ſy 't in een ander wijde open Bay / daer de Generael de Timmerluyden ende een deel volcks aen Landt gheſonden heeft / om een nieuwe Sloep te timmeren/daer van de kiel 37 voet lang was. Sy hebben-

Oliviers Bay.

der oock een Smiſſe op geſtelt/ daer toe ſy de kolen ſelfs moeſten bzanden van 't gheboomte aldaer waſſende. Deſe Bay noemden ſy Oliviers Bay, ende laghen-der 12 daghen/tot dat de Sloepe voltimmert was.

Den 14 dito quam de Vice-Admirael / die langhe achter ghebleven hadde/ mede by de ander twee Schepen op de reede / daer ſy al-te-ſamen ſeer blij om waren.

Sien een Schip van Verhaghens Compagnie.

Den 15 ſaghen ſy een bzeemdt zeyl / welck ſy vermoeden dat van Pieter Verhaghens Compagnie moeſt weſen/gheliick ſy 's anderen daeghs oock bevonden. Het ſchip hiet de Drom van Rotterdam, ende ſijn Capitein was Sebald de Weert; die met de Schepen van ſijn Compagnie in de Zuydt-Zee geweeſt hadde/maer was met noch een ander Schip/daer Schipper op was Swarte Taem, weder de Straet ingekomen; de ander bzie Schepen waren in de Zee gebleven/ende hadden 't aldaer ghehouden. Den 17 dito / alſoo ſy nu wel verſien waren van Wa-

Reſolutie om uyt de Straet in de Zuyd-Zee te loopen.

ter ende Hout / werter in de krijghs-raedt beſloten de reyſe te voorderen naer de Zuyt-Zee/ in de welcke/ by ſoo verre ſy van den anderen quamen te verſteken/ ſoude een peghelijck ghehouden weſen te zeylen nae 't Eylandt Santa Maria, leghende aen de kuſt van Chili, ende daer malkanderen te vertoeven den tijdt van twee Maenden/ſonder van daer te mogen ſcheyden voor de Vloot by malkander zijn ſoude. Den 18 dito zeylden ſy nae de Bay / daer de voorſz Drom was / ontrent bzie mijlen van daer ſy de Sloep ghetimmert hadden/ ende hebben 't daer gheſet in een goede Bay / neffens een hooge Caep/ by de Engelſche The Caep of

Capo Gallant.

Gallant ghenoemt. Hier hadden de voorſz vijf Schepen van Verhagens Compagnie meeſt de winter over gelegen/door dien het de beſte reede is van de gantſche Straet. Daer leyt een Eylandt by/met noch 2. of 3 kleyne Eylandekens tegen over/in't midden van de Straet/in de welcke men geen Eylanden meer en vint in't Baer-water/als deſe ende de Pinguijns Eylanden / die men ghenoegh verby kan zeylen ſonder perijckel. In deſe Bay zijn veel Moſſelen/ende ſekere ronde ſchelpen/beter als Moſſelen: daer waſſen oock aen de hagen veel roode Beſſen, daer ſy haer meeſt mede ſpijſden ſoo langhe ſy in de Straet waren/ want menſ over al genoegh konde bekomen. Den 19 dito quam Capitein Sebald de Weert aen voordt van de Generael / ende terwijl hy daer was liep de wint Zuydt/ende Zuydt Zuydt-ooſt/met wat koelte: waer over de Vice-Admirael (mede aen voordt zijnde) ſonder verlof te nemen/ nae ſijn Schip gevaren/ ende een ſchoon

ghe-

ghefchoten hebbende/t'zepl gegaen is/ peurende/doo2 het opkoelen van de wint/ alleen voo2taen/ende latende d'ander twee Schepen achter/die daer noch bleven legghen tot 's anderen daeghs 's nachts. Den 20 dito / 's mo2ghens / ontrent 9 uren/ gingen de Generael ende't Jacht/ midtsgaders de voo2fchzeven Sebald de Weert ; ghelijckelijck onder zepl : maer ontrent fes uren ghezeylt hebbende/ quam de ftroom haer teghen/foo dat fy ghenootfaeckt waren te anckeren aen de Noo2dt-zijde / een groot ftuck van 't landt / fonder eenigh befchutfel. Hier bleenfe by de twee dagen legghen/ende vonden de ftroom feer variabel/want daer ging wel eb ende vloet/maer en hielden gheen feecker ty : te met liep de ftroom wel 12 uren over eenen boegh/te met maer een uur twee oft drie/ ende dan weer contrarie/ met verfchepden ravelinghe.

Den 22 dito laveerden fy tot een Caep / aen de Zuydt-zijde van de Straet/ daer een groote Bay lept/ende hebben't op de Weft-zijde by een kleyn ront Eylandeken gefet/daer goede reede achter is voo2 een Weftе windt/ maer inwaert ft feer diep / ende niet wel te anckeren ; 't Schip van Sebald de Weert en koofte defe hoeck niet boven laveren / maer moeft weder te rugghe keeren naer Capo Gallant. De Generael heeft defe Bay den naem ghegheven van Mauritius Bay. Mauritius Bay.

Den 25 dito/'s mo2ghens/ zijn de twee Schepen by de Vice-Admirael ghekomen/ die een mijl weeghs verder in een ander Bay gheanckert lagh / dat gheen goede reede was / hebbende wepnigh befchutfels voo2 een Weftе windt. Defe Bay noemden fy Henricus Bay. Henricus Bay.

Den 28 dito is in't Schip van de Generael vergadert gheweeft de heele krijghs-raedt / die om feeckere misbruycken ende onghehoo2faemheden van de Vice-Admirael Jacob Claefz. van Ulpendam goedt ghevonden heeft / den felven Vice-Admirael in appzehenfie te houden / 't welck oock ghefchiet is : ende de Generael heeft de articulen van fijne befchuldinghe by ghefchrifte doen ftellen/ waer hem copie van vergunt is/met refpijt om binnen drie weecken fijn defenfie te moghen doen. In fijn plaetfe werdt by provifie tot Vice-Admirael gheftelt Lambert Biefman, opper Commijs / ende in fijn Stuermans plaetfe/ ghenaemt Jacob Janfz. werdt gheftelt Willem Gijfen , Stuerman op den Admirael. Den eften dito kreghen fy een harde ftozm uptten w. ende w. n. w. foo dat fy weder te rugghe liepen naer Mauritius Bay.

Den 2 Januarij 1600. is de Generael met 2 Sloepen de voo2fchzeven Bay van Mauritius ingevaren/die fy vonden dat al Zuydt-ooft op liep/met verfchepen Canalen ende groote Meiren van verfch water ; fy vonden'er oock uptternaten veel Vs/ welck (naer hun duncken) daer altijdt lept/want men't met een lijn van 10 vadem niet konde gronden / ende 't was nu midden in de Somer. Op defe tijdt waren fy in de Vlote noch ftarck 151 Man / foo oudt als jongh/ waer onder ghereeckent vier krancken. 1600.

Den 8 dito/des naemiddaeghs/voer de Generaels Sloep/ met het Bootgen van de Jacht/aen landt/om Moffelen : ende die van't bootgen wat voo2 upt gevoept zijnde/werden op't landt van een deel Wilde (die in embufcade lagen) bezpongen/foo datter twee man doodt bleef/ ende noch een ghequetft werdt. Die van de Sloep (die geweer hadden) tot ontfet komende/zijn de Wilde gevlucht/ nemende de twee dooden met haer / die de onfe vermoeden dat fy eten. Defe Wilden hebben tot haer gheweer groote fware knodfen / met een lang zeel daer en / ende langhe houte aflagayen, die fy upt de handt werpen / waer van de onfe eenighe Twee Hollanders van de Wilde doodt gefmeten.

eenighe bonden/ ende aen boozdt bzochten. Hier staet ock beel geboomte/ maer niet soo groot ende bequaem om te timmeren als om de Oost / want van daer boozt is de Straet aen wederzijde al hoogh woest geberghte/ met sneeu bedeckt.

Cabo Boluto.

Den 14 dito / zeylden sy west aen/ ontrent 2 mijlen/ tot een Caep die aen de noozt-zijde leydt / ghenaemt Cabo Boluto, van daer men upt de Straet siet of men in de Zee sagh/recht w. n. w. maer is noch wel 20 mijlen lang. Hier is de wijde van de Straet ontrent 2 mijlen. Teghen den avondt werdense dooz contrarie windt ende stozm ghedzonghen weder te rugghe te loopen / ende quamen

Mennis-te Bay.

booz een kleyne Bay/ die sy noemden de Menniste Bay, om datter geseydt werd dat de Stuerman diese op-gesocht hadden Mennist was. Des anderen daeghs boerense met een Sloep nae 't Landt / daer sy dzie Canoas saghen met Wilden, welcke terstont daer upt liepen op een hooge bergh/ ende toonden den onsen hare Assagayas ende knodsen/ werpende seer fel met Slingers op de Sloep/ ende wat ons volck schoot / wisten haer achter de klippen soo wel te berghen / dat sy ende hare Canoas bedzijdt bleven.

Geuse Bay.

Den 17 dito/ zeylden sy met de dzie Schepen upt de Menniste Bay, maer ontrent 3 mijlen ghezeylt zijnde/ waren weder ghedzonghen reede te soecken/ende liepen in een ander Bay / die sy noemden de Geuse Bay, daer het beter leggher was als in de boozgaende. In dese Bay waren beel Gansen/die niet en konden vlieghen/dan de pooten in't Water houdende. Sy schotender eenige/ende haelden beel Mosselen.

De Vice-Admirael by sententie aen Lant geset.

Den 24 dito/werdt de Vice-Admirael te rechte gestelt booz de volle krijghsraedt/om zijn saecke te deffenderen/maer schuldigh bevonden zijnde/werdt ghecondemneert hier in de Straet Magallanes aen Landt gheset te wozden / eer sy van de plaets souden t'zeyl gaen. Volgens welcke sententie hy den 26 dito met de Sloep is aen Landt gheset/met wat Bzoodt ende Wijn/maer en konde daer nerghens heen / ende moest sterben van honger / oft van de Wilde ghegheten wozden. De Generael heeft nae d'executie van 't vonnis een ghemeen ghebedt laten doen ober de gantsche vloot / ende een peder vermaent daer exempel aen te nemen. Capitepn Pieter de Lint wert Vice-Admirael gemaeckt in zijn plaetse/ ende Lambert Biesman Capitepn op de Eendracht.

Papiste Bay.

Den lesten dito / zeylden sy met goede windt uptten Oosten 8. oft 10 mijlen verder/ maer moesten den eersten Febzuarij weder op de reede soecken/ ende liepen in een Bay/ die sy noemden de Papiste Bay, daer 't niet seer goet leggen was booz een weste wint. In dese Bay was noch een wijde canael/inwaert aen/daer sy de Sloep een ober-loop maeckten/ende mede beel Mosselen haelden.

De schepen komen upt de Straet in de zupt-zee Caep of Desire.

Den 27 Febzuarij/liepen sy met een mope koelte uptten Oosten de Geuse Bay upt (daer sy wederom eenige dagen in gelegen hadden) ende kregen den 28 dito des avonts de Caep of Desire, by de Spaenjaerden Cabo Desseado genoemt/ in't ghesichte aen de zupdt-zijde van de Straet/ ende seer kenbaer wesende aen syne hooghe heubelen. Des nachts ontrent twee uren quamen sy dicht by de boozschzeven Caep of Desire, ende sagender booz de Mane-schijn eenige kleyne Eylandekens af leggen. Aen de noozt-zijde van de Straet ontvalt hem 't lant seer om de noozdt/soo datter gheen kenlijcke Caep en is/maer daer leggher eenighe Eylandekens 4. oft 5 mijlen van 't noozder Lant/die de Spaenjaerden noemen las annegadas: dat is/de Verdroncken Eylanden. By de Caep of Desire tot aen de noozt-zijde is de mont van de Straet wel 7 mijlen wijdt. Den 29 dito quamen

sy

ſy eyntelijck in de Zuydt-zee / daer ſy Godt Almachtigh af loofden / zeylende voorts dien dagh Noordt-weſt aen/ met ſcherpe windt.

INWERP.

Weynigh jaren nae dat de Portugeſen de Moluxſche Eylanden eerſt ontdeckt hadden/namelijck/in't jaer ons Heeren 1520. is Ferdinandus Magallanes, Portugees/ een grootmoedigh ende wel-bedreven Zee-heldt / door dien hy in Oost-Indien onder den Viceroy Alburquerque langhe ghedient hebbende/ende weder gekeert zijnde in Portugael/ van den Coning Emanuel niet onthaelt ende vereert en wiert na ſijn weerdighedt ende verdienſten/getrocken na 't Hof van den Keyſer Caerle de vijfde, Coning van Caſtilien. Alwaer hy met eenighe Aſtronomijns ende Werelt-beſchrijvers gheſproken hebbende / den Keyſer ende ſijnen Raedt betoonde/ dat de Eylanden van Moluca, welcker wijdt-vermaerde rijckdommen de Portugeſen waren beſittende/ nae de afdeylinghe by den Paus Alexander de VI. tuſſchen de twee Kroonen van Caſtilien ende Portugael ghemaeckt / ontwijffelijck waren begrepen binnen de palen van de Conqueſten van Caſtilien, ende ghereeckent moeſten worden onder de Weſterſche Eylanden. Dit heeft hy niet alleen met verſcheyden bewijs-redenen ghenomen uyt de Mathematiſche redenen/maer oock met de Brieven ſelve/van Franciſco Serrano (die de voorſchreven Eylanden eerſt voor den Portugeſen ontdeckt hadde) ghepooght te bewijſen: ende met eene den Raedt voor-ghehouden/indien de reyſe by eenige kloecke ende wel-bevarene mannen werde voorgenomen/ datmen ſonder groote moeyte/ uyt de Landen van Peru, in de voorſchreven Eylanden ſoude konnen geraken. Belovende voorts ſijn hulpe: ende by aldien men hem gave het ghene tot ſulcken tocht van noode waer / dat hy gheen perijckel ontſien en ſoude/ om ſoodanighen doorgang op te ſoecken. De Keyſer beweeght zijnde / ſoo door de aenſienlijckheydt van Ferdinandus, als door de grootheydt der belofte/ende 't ghetuygenis van Serrano, heeft terſtont een Vlote van vijf Schepen / wel verſien met Bootſluyden ende Soldaten/ daer veel Portugeſche ballinghen onder waren/toe-ghеruſt/ ende Ferdinandus tot Generael van de ſelve ghеſtelt.

Eerſte ontdeckinghe van de Straet Magallanes.

Magallanes met deſe Schepen van Sint Lucas 't zeyl gaende/is voor eerſt nae Braſil ghevaren/ ende van daer Zuydt-waert aen loopende/ nae dat hy langhe tijdt langs die onbekende kuſten ghezeylt hadde / eyntelijck ghekomen aen de mondt van een groote Riviere / niet verre van de welcke het Landt ſich begint te verheffen met hooghe ende genoegh tot den Hemel toe-reyckende bergen/die Winter en Somer bedeckt zijn met Sneeuw. Een van de vijf Schepen uytgeſonden om de kuſt te beſichtighen / op ſeecker klippen ghezeylt zijnde/is bergaen/doch de Menſchen daer van zijn't ontkomen. Hier door/ maer voornemelijck door de ſcherpe koude / ende onſeeckere hope van te komen daer ſy gaerne gheweeſt hadden / heeft het Scheeps-volck begonnen te murmureren / ende met ghewelt wederom willen keeren. Magallanes ſulchs gedultelijck verdragende/heeftſe met ſchoone woorden ghеſocht te ſtillen: maer daer nae vernemende dat ſy t'ſamen conſpireerden / ende [illegible]raedt in de ſin hadden/ heeft hy'er eenige metter doodt ghеſtraft/ en eenighe [illegible]aen Landt doen ſetten. Door welcke ſtrenghedt de andere verſchrickt ende [illegible]gehoorſaem ghеworden zijnde / is hy van daer vijftigh mijlen voortghezey[illegible]/ ende ghekomen aen

„ aen de mondt van een Engte ofte Strate / die de Noordt ende Zuydt-zee aen
„ malkander knoopt. Dit heeft hy ghemerckt ende gheoordeelt/soo uyt de snel-
„ le af-stroom aldaer gaende / als uyt eenighe Walvisch-beenen/ van de Zee op
„ den Oever geworpen/is daerom uyttermaten verblijt geweest/ ende de Stra-
„ te is nae den name hares vinders ghenoemt gheworden El Estrecho, dat is/de
„ engte oft Strate de Magallanes, welcken naem sy tot noch toe/ ende misschien
„ eeuwelijck voeren sal.

„ Hier legghende / alsoo de Victualie vast minderde / ende 't volck weder be-
„ gost te gnorren / heeft hy haer door sijn authoriteyt ende dreyghementen ver-
„ sproken/ende een van de Schepen voor uyt gesonden/om den doorgang te soec-
„ ken. Maer dat Schip / sijnen Oversten bedrieghende / is mette duysternisse
„ des nachts te rugghe ghekeert naer Sivilien, daer het acht maenden te vooren
„ was afghezeylt. Hy dat merckende / is met de ander drie Schepen Straet-
„ waert in gevaren : ende nae veel swarigheydt/ armoede ende onghemack/ten
„ lesten in de Zuydt-zee ghekomen. In de welcke wel wetende dat de Molux-
„ sche Eylanden gheleghen waren / heeft sijn cours derwaerts aen gheset/ ende
„ is/nae 1500 mijlen zeylens/ aen sekere woeste Eylanden gekomen : van waer
„ hy/Noort-waert aen loopende/eyndelijck aen-quam tot Sebu, een Volck ende
„ Goudt-rijck Eylandt/groot ontrent 12 mijlen in't ronde. Hier heeft Magal-
„ lanes sijn reyse ende leven aldus ghe-eyndight : De Coning van dit Eylandt
„ Oorloge voerende tegen den Coning van Mathan sijn ghebuer / heeft/ op hope
„ van dese versche hulpe / niet alleenlijck de vreemdelinghen wel ende vriende-
„ lijck ontfanghen / maer oock met sijn Huys-vrouwe/ Kinderen/ ende ontrent
„ 800 van sijn Ondersaten / het Christen Gheloof aenghenomen / ende sich in
„ den Doop/Ferdinandus doen noemen/nae den name des Generaels/ die/na dat
„ hy de Vyandt eens oft twee-maels geslagen hadde/ in de derde slagh selve ge-
„ bleven is. Sijne Spaenjaerden ende Portugesen zijn mede meestendeel om-
„ ghekomen / ende die't ontliepen / hebben de droeve mare nauwelijcks konnen
„ brenghen aen de Schepen. De Coningh / die maer uyt noodt ende om des
„ tijdts wille Christen gheworden was/dese nederlaghe verstaen hebbende/heeft
„ niet alleen de Christelijcke Religie / maer oock het gast-recht ende bondtghe-
„ noodtschap terstont vergheten ; want alsoo sijn Vyandt hem den vrede pre-
„ senteerde / midts conditie dat hy de uytlanders soude ombrenghen / heeft tot
„ twintigh persoonen toe / uyt de voornaemste van de Vloote / met bewijs van
„ groote vriendtschap ende liefde / te gaste ghenoodt / ende in't midden van de
„ Maeltijdt doen vermoorden.

„ Die noch overgebleven waren/zijnde ontrent 180 man sterck/alsoo sy noch
„ scheeps-gereetschap noch volck genoegh en hadden om de drie Schepen over
„ Zee te brengen/hebben 't oolijckste van de selve verbrandt/ende zijn met de an-
„ der twee in de Molucas ghekomen / alwaer sy / door't afwesen van de Portu-
„ gaelsche Vloote/verbondt ghemaeckt hebben metten Coning van Tidor, ende
„ een monster mede nemende van de lang-begeerde Specerije / aldaer vallende/
„ haer cours naer huys toe gheset hebben : maer het eene stracks leck worden-
„ de/ moest w[illegible]r te rugghe nae de Molucas, daer het met behoudinghe van het
„ Scheeps-volc[illegible] vergaen is. Het andere langs de kust van Oost-Indien zey-
„ lende/ende geko[illegible]nen zijnde tot aen de groene Eylanden/ is aldaer van de Por-
„ tugesen in de H[illegible]en ghearresteert gheworden ; ende 't volck/die nu heel wey-
nigh

ligh in ghetale waren/gevangen: doch eenighe van die/het Schip weder ge-
reghen hebbende / zijn eyntelijck in Spaenjen aenghekomen: den gheheelen
Aerdt-kloot/ 't welck nopt te voozen gesien oft gehoozt was/ omghezeylt heb-
ende. Het Schip werdt niet sonder reden de Victorie ghenaemt / ende in Si-
vilien soo langhe bewaert / tot dat het van oudthepdt verging. De Schipper
was ghenaemt Juan Sebastian Cano, een Man / die dooz sijne kloeckmoedig-
hepdt/erbarenthepdt in het Sturen/ende ongehoozde voozspoet/weerdigh is/
dat sijn naem in der eeuwighepdt dure.

De gheheele strate van Magallanes, na 't schrijven van Sir Thomas Candisch,
is ontrent 90 Engelsche leguas lang/gherekent tot 20 in den graed. De Hollan-
ders spreken van 110 duptsche mijlen/ dat een groot verschil is. Hare mondt
ost uptgang in de Zupt-zee/is gelegen op de selfde hooghte/daer het inkomen
op lept in de Noozdt-zee/ namelijck ontrent 52½ graden bezupden de Linie.

Den 8 Martij 1600. waren sp op de drie Schepen noch sterck in alles 147
Man / ende verlozen den 12 dito upt haer ghesichte ende Compagnie den Vice-
Admirael Pieter de Lint. Den 21 dito des mozghens saghen sp Landt/ daer sp
seer dicht by liepen / tot ontrent een half mijle / ende vernamen dat het was
t vaste landt van Chili: 't was een schoon ende playsant Landt om aen te sien/
zijnde op veel plaetsen bebouwt / ende sp saghender veel volcks bergaren op het
punt/al te Peerde rijdende. Dit was de hoeck van La Imperiael, een Stadt die
te landewaert in gelegen is. Van daer afwendende / werden sp ten Westen van
haer een Eylandt siende / ontrent 5. of 6 mijlen in Zee / daer sp nae toe liepen/
ende hebbenter tegen den avondt aen de Oost-zijde op 14 vadem goede ancker-
gronat gheset. Dit was 't Eylandt La Mocha, dat soo tamelijck groot is/ ende
in 't midden een hoogh gheberghte heeft/met een keep midden doo2 gaende/daer
een versch Rivierken af-loopt: maer van de voet van desen Bergh / tot aen't
Water toe/ ist al vlack ende effen Landt.

De Generael heeft de Sloep aen landt gesonden/om te sien of sp met vrient-
schap konden handelen; daer toe gebruyckende een Man / genaemt Jan Claesz.
die verwesen was aen een vreemt Landt gset te worden. Dese ging alleen op't
Eylandt met eenige schenckagien van Messen/Yser/ende Paternosters/ welcke
de Inwoonders seer vriendelijck ontfingen/maer wesen dat het nu te laet was/
ende dat hy op morghen soude weder komen. Sy vermoeden dat hier wel Vic-
tualie soude te bekomen zijn/ want saghender veel Schapen ende ander Vee gaen
weyden/ ende 't was een schoon ende wel ghebouwt Landt.

Des anderen daeghs zijn sp met twee Sloepen aen't Eylandt gevaren/mede
nemende een deel Bijlen ende Norenberger waeren. De Inwoonders quamen
by haer/ende ruylden voor elcke Bijl een Schaep/ voor elck Mes een Hoen/ en-
de somtijdts wel twee/ende voorts veelderley ander eetwaren: als Maiz, Batta-
tas, Pompoenen/ende diergelijcke vruchten/aldaer wassende. Hier niet laden sp
de twee Sloepen/ende daer quamen twee van de principaelste Caliques oft Hee-
ren des Landts upt haer eyghen vrije wille met haer aen boort/die de Generael
seer wel ghetracteert heeft. Sy bleven die nacht 't Scheep / maer de onse kon-
den haer niet verstaen/doch wesen met teyckenen/dat tot Baldivia eenige Spaen-
aerden den hals afghesneden waren / ende wisten de plaetsen te noemen / als
Arauco ende Tuccapel, leggende teghen over 't Eylandt/ aen de kuste van Chili,
soo hier nae breeder verhaelt sal worden.

De twee Scheepen loopē on-der't vaste landt van Chili.

Ende van daer onder 't Eylandt La Mo-cha.

Daer sy met de Inwoon-ders han-delen.

Ende tot haer Dorp oft te woonplaets gaen.

Den 23 dito zijn sy met de Bock weder aen Landt ghevaren/ende nae dat sy de Inwoonders met eenighe schenckagien/ als hoeden/ hembden ende dierghelijcke vereert hadden / ginghense mede tot aen haer woon-plaets / welck een Dorp is van ontrent 50 Huysen/ gemaeckt van Stroo/ langwerpigh ende met een Voytael in't midden / maer daer wildense de onse niet laten ingaen noch by haer Vrouwen komen / die al-te-mael uyt haer Huysen quamen / ende op seecker gheroep van de Mans/ op haer knyen ginghen sitten in twee of drie hopen. De Mans wesen de onse te sitten op blocken die in't veldt stonden/daer een oude Vrouw by haer quam/ mede brenghende een Aerde kan vol van haren dranck/ die sy Cica noemen. De onse droncken daer hartigh van/ende smaeckte uyt den

Maniere van brouwen in la Mocha.

suren/ wordt gemaeckt van Mayz (welcke haer Tarwe is) ende water/ 't welck sy in deser maniere brouwen: De oude Wyven / die qualijck tanden hebben/ kauwen de Mayz, ende door haer quijl ofte severinghe gijlt ofte gist de dranck/ die sy dan in kuypen doen. Hoe de Mayz van ouder Wyven ghekauwt is/hoe sy den dranck beter houden. Sy drincken sich daer in droncken / ende houdender

Hoe sy haer Feesten houden.

hare Feesten mede / welcke aldus toegaen: sy doen al het volck van den Dorpe by een vergaderen / dan klimter een op een pael die eenigh ghelupt maeckt met

Ghelegentheyt van la Mocha.

slupten oft singen/ ende soo dranckense vast rondtom. Op dit Eylandt/leggende op 38 graden stijf/ omtrent 5 of 6 mijlen van 't vaste Landt/ heeft eertijdts een Spaenjaert ghewoont die alleen overgebleven was van een Berck aldaer ghestraft. Dese onthielt hem op 't Eylandt wel 3 oft 4 Jaer langh / maer als de Inwoonders droncken waren/moest hy hem verbergen/want dan dorst hy niet by haer komen / wel wetende hoe grooten vyandtschap sy de Spaenjaerden toedraghen. Dat hy soo langhe daer blijven konde / was door de kennisse by hem gemaeckt met een principale Dochter van 't Landt/die hem t'elckens verstack.

Veelheydt van brouwen.

Dese Indianen nemen soo veel Vrouwen als sy voeden konnen / ende die veel Dochters heeft is daer Rijck/want diese begheert moetse van de Vader koopen voor Ossen/ Schapen/ oft yet anders / dat sy in weerde houden. Sy leven seer vry ende vreedtsaem onder malkanderen/maer soo daer yemandt doodt ghesaghen wordt/ moghen de vrienden van den doode 't selve wreecken met ghelijcke doodt aen den misdadighen / 't en zy dat hy 't met haer soene / ghevende jaerlijcks seeckere quantiteyt van Cica; op dese maniere leven meest alle die van Chili, die onder het Spaensche ghebiedt niet en zijn/ ghekleedt gaende met rocken ghemaeckt van de wolle van seeckere lang-halsde Schapen / welcker wolle

Lastdraghende schapen.

soo lang is dat sy bykans hanght tot op de Aerde. Dese Schapen ghebruycken sy tot hare last-beesten / als men by ons de Peerden / ende in Spaenjen de Ezels oft Muylen doet. Als sy moede ghearbeydt zijn kan-mense met gheen slaghen voort krijghen/ maer keeren 't hooft naer u toe / van haer ghevende een groote stanck. De Inwoonders en wilden den onse dese Schapen niet verkoopen / maer wel andere / die van fatsoen zijn als de onse / uytnemende vet ende schoon. Bijlen/ messen/ ende allerley ghewrocht Yser zijn sy seer begeerigh na/ overmidts sy 't ten diersten aen 't vaste Landt weten te verkoopen.

De schepen gaen 't zeyl van la Mocha.

Den 24 dito zijn sy met alle vrientschap van 't Eylandt la Mocha gescheyden/ om te zeylen nae 't Eylandt Santa Maria, leggende n. n. o. ende z. z. w. ontrent 18 mijlen van daer. Des namiddaeghs 't selve Eylandt in't gesicht krijgende/ saghen sy een Schip op de reede leggen / 't welck sy meenden de Vice-Admirael te zijn/ die sy voor eenighe daghen verloozen hadden/ ende waren derhalven

seer

eer verblijt: maer op een half mijle na by 't Eylandt komende/ vonden dat het en Spaensch Schip was/ 't welck sijn Focke velde om haer t'ontloopen/ maer y deden haer best om hem te volgen. Hy hieuw sijn Boot af/ daer een Ancker n lagh/om beter te zeylen/ende liep aen 't Landt henen/daer hy tusschen seecke- e rotzen ende klippen/ legghende wel een mijl van 't Landt/ door-zeylde. De nse zijn oock tusschen twee blinde klippen/ die effen boven water laghen/ door- gezeylt: maer hy liep daer nae 't Zee-waert in/ meenende haer aen de windt te ntloopen/ want dese Schepen by de windt seer wel zeylen. Jagē een Spaens Schip nae.

Den 25 dito vervolghden sy noch het Spaensche Schip/ maer konden hem veynigh achterhalen. Daerom/ hoewel sy belooft ende besloten hadden mal- kanderen op't Eylandt S. Maria twee Maenden langh te verwachten/ soo wa- ense nochtans ghenoodtsaeckt dit Schip nae te jaghen/ op dat hy gheen ad- ijs van haer brenghen soude aen de Spaenjaerts. Ondertusschen werter op't aste Landt/ principalijck recht teghen over 't Eylandt/ op de punt/ die ghe- aemt is Lavapie, seer ghevyert. Den 26 dito/ ontrent acht of neghen uren/ eeft het Jacht de Spaenjaert achterhaelt/ ende daer teghen gheschoten. Hy/ ie twee metalen stucken op hadde/ schoot wederom/ maer in't eynde heeft het pghegheven/aen de windt legghende/tot dat de Admirael daer by quam. De- e heeft terstont de Capiteyn mette Piloot ende Contramaestre oft hoogh-boots- nan doen aen boort komen/ want de Schipper was op't Eylandt ghebleven. Aen boort komende/ vielen den Generael/ die haer 't leven schonck/ te voet/ nde bleven alsoo op de ly legghen. Gheëxamineert zijnde/ seyden/ dat het een Conincks Schip was/ghesonden om die van Arauco ende la Conception te spij- en met Meel ende Speck/ door dien de selve groote Oorlogh hadden teghens 't Indianen: hadden (seyden sy) noch ontrent 30 sacken meel/ ende Speck sou- en sy over een dagh of twee inghenomen hebben/ om daer mede te loopen naer t voorschreven Arauco, legghende 4 mijlen boven 't Eylandt S. Maria, aen de uste van Chili, daer de Spaenjaerden op de waterkant een Casteel hebben. Verklaerden voorts/ dat sy hier op de wachte ghestelt waren/ om/offer eenighe Schepen door de Straet quamen/ 't selve de Schepen van Oorloghe/ die in Lima legghen/te veradverteeren. Datter oock twee Schepen van Oorloghe la- ghen in Arica, zijnde 't eene de Vice-Admirael. Dat sy achterhalen. Ende innemen. Belijdenis vande Spaensche ghevangens.

Des selven daeghs heeft de Generael met de Schippers ende Stuerluyden/ iende dat sy't Eylandt S. Maria door contrarie windt niet en konden bekomen/ gheresolveert te zeylen naer de Haven van Santjago, genaemt Val-parayso, leg- ghende op 33 graden/ daer sy haren cours nae toe gheset hebben/ ende zijn alsoo geraeckt van de Compagnie van harē Vice-Admirael/ door dien sy hem niet en vernamen/oock vande gantsche reyse niet meer ghesien en hebben/ gissende dat hy 't Eylandt S. Maria ghemist sal hebben/ overmits het inde Caerten eñ schrif- ten van Petrus Plancius gheleyt wordt op 36 graden bezuyden de Linie/ ende sy bevinden 't selve te leggen op 37 graden/ 15 min. Jae hadden sy de Schriften vande Enghelsche niet ghehadt/ Capiteyn Melis soude 't selve mede gemist heb- ben. Oock was eenen Dirck Gerritsz. Capiteyn onder Verhaghens Compagnie daer door verleyt ghewordē/als blijckt by sijne Brieven/die den Generael daer van heeft. Merckelijcke vergissinghe.

De Spaensche Capiteyn ende Piloot gaven oock te kennen/ hoe datter twee Schepen van Verhaghen aen 't Eylandt Santa Maria geweest/ daer Generael op Voorder verklaringhe

van de Spaenſche ghevangens.

was Simon de Cordes, die aen't vaſte Landt met ontrent 23 Man van de Indianen was doodt gheſmeten/ende dat (ſoo ſy ſeyden) by duſdanige gelegentheydt: Teghen over S. Maria leydt een punt/ ghenaemt Lavapia, daer de voorſchreven Nederlanders op ginghen/ meenende eenighe Victualie te bekomen door een verloochent Spaenjaert/die by de Indianen was/ ende haer in ſchijn van vriendtſchap op 't Landt lockte; alwaer ſy overvallen ende doodt gheſmeten werden van de Indianen/de welcke/niet wetende dat het Hollanders waren/ meenden dat ſy de victorie ghehadt hadden teghen de Spaenjaerts/ ende zijn daerom met grooter triumphe voor de Conception ghekomen/ dragende de hoofden der verſlaghene op hare Spieſſen; ende tot trots van de Spaenjaerden/ſeer daer mede braveerende. Seyden voorts de voorſchreven 2 Spaenſche ghevanghens/dat de boven-ghemelde twee Duytſche Schepen dit verlies ghehadt hebbende/ ende ſeer qualijck ververſchinge bekomen konnende/ nae 't Eylandt S. Maria gheloopen waren/ ende dat de Gouverneur van de Conception haer veel goede woorden ghegheven/ ende een Capiteyn toeghеſonden hadde/ die haer eenighe Vercktens ende fruyt ſoude doen hebben/ om haer alſoo te houden trepneerende/want konden anders het Eylant wel vermerſtert hebben. De voorſchreven Capiteyn/ door het goedt onthael dat hem van de Hollanders ghedaen werdt/ hadde ſijn laſt wat te buyten ghegaen/ ende meer Victualie laten volghen als hem bevolen was/ oock hem eenighe woorden laten ontvallen/ als namelijck dat de Gouverneur advijs van deſe Schepen gheſonden hadde nae Lima, die hy wiſt dat ghereſolveert waren op S. Maria 2 Maenden te wachten nae de ander Schepen van hare Compagnie/ ende door 't voorſchreven verlies ſoo ſlap waren van volck/datmen haer lichtelijck ſoude konnen overvallen. Waer op gevolght was/datter 4 Oorlogh-ſchepen ghekomen waren van Lima (van welcke deſe Buen Jeſus een Jacht was) met over de 700 Soldaten/ſoo om de Indianen te beoorloghen/als oock om de voorſchreven twee Schepen aen te taſten/maer die waren te voren al doorgezeylt/ ſonder dat de ghevangens wiſten/waer henen. De Spaenſche Capiteyn/die in de ſelve Schepen geweeſt hadde/ſoude ghevanghen ghenomen zijn gheweeſt/ende naer Lima ghevoert als een verrader. Tot Lima ſoudenſe oock al over een jaer advertiſſement gehadt hebben van de komſte van deſe tegenwoordighe Schepen/ met naem ende toenaem van den Generael Olivier van Noort, ſoo dat het gantſche Landt in roere was/ ende alle haer Oorlogh-ſchepen gereedt lagen om op haer te wachten.

De ſchepen komen in de Haven vã Santiago.

Den 28 dito quamen ſy by een Punt/ ghenaemt Punta Corona, welcke leydt twee mijlen van Santjago. Hier ſeyde de gevangene Spaenſche Piloot/dat twee Schepen in de haven laghen/daer ſy na toe zeylden: maer ontrent de haven komende wierdt het heel calm/ ende die van 't Lant ſagen haer komen van eenen hoogen bergh/ ſoo dat ſy het beſte goedt uyt hare Schepen loſten. De Generael met de Schepen niet konnende binnen komen/ ende ſiende een groot Spaenſch Schip met de rae in't cruys legghen/ met noch 2 Schepen die toe-maeckten/ heeft 2 Bocken afgeſonden met ontrent 20 Muſquettiers. De kleynſte Bock/ in hebbende 8 Man/heeft het Spaenſche Schip ge-entert/ daer wel veel volcks in was/ maer waren al Indianen/ want de Spaenjaerden waren meeſt met al het beſte goedt ghevlucht. In't overkomen ſtelden eenighe Indianen haer te weer/ die by den onſen (om ſeecker te gaen) meeſt al doodt gheſlaghen wierden/ oft over boordt ghejaeght. Daer waren nae hunne giſſinghe over de

Daer ſy noch een Spaens Schip ſagen.

40 per-

40 persoonen op/ waer onder eenighe Capiteynen ende Officiers/soo sy verstonden van een meysken/dat sich versteecken hadde/ende goet Spaensch spzack.

De tweede Bock is nae de ander drie Schepen geroepdt / daer gantsch gheen volck in en was/want sy laghen op zijde/om te roeten ende calfaten. Ondertusschen isser noch een berck onder't Lant 't zeyl gegaen/die sy mede bekomen hebben/maer was gestrant ende ledigh gemaeckt eer sy met het Boot daer by quamen. Den Generael wierdt de vlagghe van 't ghenomen Schip aen boozdt gebzacht / het welcke ghenaemt was Los Picos, groot zijnde ontrent 80 Lasten. Daer werdt terstondt volck op gheschickt / ende de Schepen die toe-maeckten wierden in bzandt gheseecken. Ende twee in bzandt steken.

In de Picos, alsoo 't beste goedt aldaer uptghenomen ende gheblucht was/ vonden sy anders niet dan een deel Schapen / Koet / Wijn in aerde potten / die de Spaenjaerts Botichas noemen/Appelen/Cozuaensche vellen/Olijven in Botichas, Berckens boter/ Cocos noten / ende 3 Paerden/ die sy over boozdt smeten. Tot pzofijte van de Compagnie en wasser niet dan eenighe plunderinghe van kleederen/ ende andere dinghen/ van kleynder weerde. Dese Haven van Santjago, anders Val Paraysо ghelseeten/ leydt op 33 graden bezuyden de Linie / ende de Stadt van Santjago, leydt 18 mijlen te Lande-waert in. Op de Haven en staet maer een Logie daer de Kooplupden haer goedt in leggen / dat sy van hier af-schepen/ de Wijn ende andere waeren setten sy op't strandt neder / onder den blaeuwen Hemel/ want het hier weynigh reyghent. Daer wast in Santjago veel Wijn/die van coleur ende smaeck is als roode Fransche Wijn/oock veel gemeyne Appelen ende Quepeeren. Sy hebbender uyttermaten veel Schapen/ die sy slachten alleen om 't Koet/daerse heele Schepen mede laden. Somma/'t is een schoon ende vzuchtbaer Landtschap. De Generael heeft hier oock eenige vzienden bekomen/ghescheeven by eenen Dirck Gerritsz. Capiteyn op het Vlieghende Hert, van de Compagnie van Verhaghen; inhoudende/hoe dat hy seer desolaet was ghekomen in Val Paraysо, hebbende maer neghen ghesonde Mannen op/ ende selve met een Vzedebaentjen/sonder eenigh gheweer/ was aen Landt gezaen/ begheerende niet dan vzede ende vziendtschap/ maer dat hy op Landt komende/ van de Spaenjaerts doo2 het dick van sijn been werdt geschooten/ ende met sijn volck ghevangen ghebzacht binnen Santjago, van waer sy hem met sijn Schip/ volck ende goedt nae Lima ghevoert hadden/daer sy hem noch seer deerlijck gevangen hielden met sijn Schzijver/dat een jongman was uyt den Hage.

Ghelegenthept van de Haven ende stad Santjago / in Chili.

Den eersten Apzilis 1600. tegens den avondt quamen sy in een groote Bay/ genaemt Puerto Lagasco, een seer goede reede/ leggende op 28 graden/30 minuten bezuyden de Linie. Het landt heeft aen de waterkant weynigh gheboomte/ noch daer en staen gheen hupsen / maer wel te landewaert in / daer oock alderhande vzuchten wassen. In dese Haven legghende / meynden sy met de Boot water te halen uyt de Kivière / maer die was soo dzoogh / datmen met gheen Schupt daer in mocht. Puerto Lagasco.

Een Soldaet van de ghevangen Spaenjaerts haelde 4. of 5 mijlen in't landt eenighe vzuchten als Meloenen/veel schoonder ende beter als ergens in Europa, Dzuyven/Vijghen/ met sommighe Hoenders ende Eyeren. De Indianen zijn hier al-te-mael onder de subjectie van de Spaenjaerden.

De ghevanghen Spaen-

Den 5 dito heeft de Generael de gevangen Spaensche Capiteyn/van't schip Buen Jesus, ghenaemt Francisco d'Ivarra, met sijn volck ontslaghen/hem doende

sche Capitepn wort ontslaghen.

groote vrientschap ende schenckagien/om dat hy weder soude alle behulp doen aen den ghevanghen Dirck Gerritsz. binnen Lima, het welck hy beloofde. Hy wierdt in dese Haven aen Landt gheset / maer de Generael behielt by sich den Piloot/ ghenaemt Juan de S. Aval, met twee swarte slaven/ ende twee jonghers, dat Mestizos oft half-geslachten waren. Het voornoemde Scheepken Buen Jesus was omtrent 30 lasten groot.

Een Bootsgesel gearquebuseert.

Den 6 dito werter een Bootsgesel op den Admirael/met name Jacob Dircksz van Leyden, by sententie van de krijghsraedt / ghearquebuseert / om dat hy het scheeps-volck haer vroot / ende uyt het ruym een boticha met Oly gestolen hadde. Ten selven dage heeft de Generael wederom doen examineren den ghevangen Spaenschen Piloot / die verklaerde/ dat binnen Lima drie Conings Schepen van Oorloge al gereet lagen om uyt te komen/ soo dra sy eenigh advijs van vreemde Schepen vernamen/ende daer na toe te zeylen. Dese Schepen souden seer machtigh zijn / hebbende elck wel 24 metale stucken op / ende over de 300 Man/soo dat de onse haer daer voor seer hadden te wachten. Lima is de Hooftstadt van Peru, ende wel de sterckste plaetse van de gantsche zuydt-zee/wort anders Ciudad de los Reges, dat is/de Stadt der Coningen genaemt/na de Coninghen Don Fernando ende Dona Isabel, by welcker tijdt sy ghesticht / ende de West-Indien eerst ontdeckt zijn; sy leyt op 12 grad. 30 m. ende de stadt Arica daer meest al het Silver/dat uyt Potosi komt/geladen/ ende op Lima ende andere plaetsen ghevoert wordt / leydt op 18 grad. 40 min. Heeft een Fort dat met 4 stucken geschuts versien was: de Gouverneur hiet Martin del Valle, Maestre del Campo. Tot Lima laghen oock 2 Schepen (soo hy seyde) om 's Conings Silver te laden/ soo dat de onse goet vonden haren cours te setten na de Caep de San Francisco, gelegen op de hooghte van 1½ graedt benoorden de Linie: alwaer alle schepen/komende van Lima, Panamá, ende Aquapulco, aen ende voorby moeten. Hier waeyen altijt eenparige winden uyt den zuyden langs de kust henen.

Een Bootsgesel gearquebuseert.

De Spaensche Piloot andermael geëxamineert.

Lima/ anders/ Ciudad de los Reges.

Beschrijvinge van de kust van *Chili* ende *Peru*, uyt de mondt van den gevangen Spaenschen Piloot *Iuan de S. Aval.*

Chibve.

Chibve leydt op 44 graden bezuyden de Linie / in een Inham vol Eylanden. Is een groot Eylant/rontom bewoont by de Spaenjaerden/die daer een Gouverneur hebben: maer in een jaer en hadden de ander Spaenjaerts geen tijdinge gehadt/hoe sy haer hielden. 't Is d'uyterste plaets in Chili, ende gheeft veel Schapen ende Wolle/daer sy kleederen van maken/de beste van Chili.

Osorne.

Osorne is een Stadt/te Landewaert in gheleghen/op 42 graden/grooter als Baldivia. De Spaenjaerden hebben daer mede een Gouverneur / ende men maeckter veel linne ende wolle kleederen.

Villa Rica.

Villa Rica leydt mede te Landewaert in/Oostwaert van Baldivia, ontrent 20 of 30 mijlen. Daer woonen oock Spaenjaerden / ende men maeckter veel lijnwaet ende ander Indiaensche kleederen / welcke in't Landt verhandelt worden/ende met namen in Coquinibo ende andere plaetsen daer omtrent.

Baldivia.

Baldivia leydt op 40 graden aen een Riviere / die innewaerts strecht ontrent 4 mijlen. Daer woonen Spaenjaerden / doen ter tijdt gheregeert by den Commandeur Alonso del Campo. Hier wordt veel Goudts ghegraben / ende men zaeghter veel Deelen/die na Lima ende andere plaetsen gevoert worden.

Tus

Tusschen Baldivia ende Imperiael woont een gheslacht van Wilde / ghenaemt Toltijn, daer 3 oft 4 Spaenjaerden over commandeerden: maer waren nu gherebelleert. Men maeckter oock veel Lakenen/ maer seer slecht. Toltijn.

Imperiael, doen de Spaenjaerden daer eerst in quamen / was bewoont met wel drie hondert duysent Indianen / daerder 20 Spaenjaerden wel 20000 van ombrachten/ want sy meynden dat de Spaenjaerden onsterflijck waren. Daer heeft een Spaensche Bisschop ghewoont / maer is nu door 't revolteren van de Indianen ghedestrueert / ende de Spaenjaerden / doen de onse daer waren / en haddender wel in een Jaer gheen tijdinghe van ghehadt. In de stadt Imperiael valt mede veel goudt. De Rivier die sy heeft / is voor in de mondt droogh/ soo datter gheen Schepen in konnen komen; de Stadt leydt 5 oft 6 mijlen te landewaer tin/op de hooghte van 30 grad. 30 min. Imperiael.

Angol leydt ontrent 30 mijlen van Imperiael, ende 12 van de Conception. Daer waren wel 200 Spaenjaerden in / onder 't gebiedt van Don Juan Rudolfo Luspergo, wiens Vader van Wittenberg was. Men maeckter Indiaensche kleederen/ende daer valt oock wel gout/maer door de oorloge konden't niet graven. Angol.

Tuccabel is tusschen d'Eylanden La Mocha ende Santa Maria, aen't vaste landt van Chili. Heeft weynigh reede/dan op de vlacke kust mach men genoegh anckeren. De Indianen houden dese plaetse voor haer / ende bewarense soo kloeckmoedelijck/datter gheen Spaenjaerden in en moghen. Leydt op 37 graden/ 30 minuten. Tuccabel.

De hoeck van Lavapie leydt tegen over 't Eylandt S. Maria, omtrent 2 mijlen verscheyden. Daer is reede binnen voor een zuyde windt/maer onbewoont. Lavapie.

Arauco leydt z. o. ende n. w. van S. Maria omtrent 4 mijlen. Heeft een Fort/ daer omtrent 80 Spaenjaerden op zijn / maer hebben weynigh vryheydt daer buyten. Arauco.

't Eylandt S. Maria leydt omtrent 2 mijlen van't vaste Landt / ende staet onder 't gebiedt van de Spaenjaerts / die (als Candisch schrijft) soo strengelijck over de Inwoonders heerschen/ dat sy niet een Vercken oft Henne durven eten/ maer bewaren't al voor de Spaenjaerts; sy quamen Candisch met de sijne (meynende dat sy Spaenjaerts waren) seer feestelijck groeten ende wellekom heeten/haer brengende tot een plaetse daer de Spaenjaerts een Kercke gebouwt hadden. Omtrent de selve waren 40 oft 50 Huysen / die vol Tarw ende Gerst waren/al in schoven opgebonden: dit Koren was soo goet ende suyver als men in Enghelandt hebben mach. S. Maria.

La Conception leyt aen de zee-kant/ ende is een goede reede voor de Schepen. Hier onthout hem de Spaensche Gouverneur van Chili, eñ daer leyt een Fort/ in 't welcke doen ter tijdt wel 700 Spaenjaerts gekomen waren/ om tegens de gherevolteerde Indianen te Oorloghen. De Gouverneur was ghenaemt Don Francisco de Quiñones. Hier valt soo veel Goudt als in eenighe plaetsen. La Conception.

Siliao leydt te Landewaert in / omtrent 30 mijlen van de Conception. Daer onthielden sich 150 Spaenjaerden/onder't gouvernement van Michuel de Chilve. Goudt valter weynigh / maer veel wijnen ende andere vruchten. Is een plaets bykans ghelijck Santjago. Tot hier toe worden de Spaenjaerden van de Indianen besprongh en/ende zijn sy hare invallen onderworpen. Siliao.

Santjago leyt te landewaert in / ontrent 18 mijlen van Val Parayso, op 33 graden. Is de principaelste plaetse van Chili, daer de Bisschop woont. Daer valt Santjago.

veel Wijnen/ Talck/ ghemeyne Appelen / ende allerley fruyten van Spaenjen/ menighte van Koorn ende van Vee. Die van Chili Oorloghen veel te Paerde met de Lancie / ende heel 't Landt door zijn soo veel Peerden / dat sy'er by menighte in't wilde loopen.

Coquinbo. De Stadt Coquinbo leyt ontrent 60 mijlen van Santjago, op 30 graden: is bewoont met Spaenjaerden/ die hier al de Indianen hebben omghebracht/ soo datse gheen volck en hebben om 't Goudt te graven / datter anders veel vallen soude / overmidts de menighte van de Mijnen. Daer wast veel Wijn ende alderley vruchten.

Puerto Guasco. Puerto Guasco is hier vooren beschreven.

Mozo Moreno. Moro Moreno leyt op 23 grad. 30 min. Is onbewoont: maer men komter van 12 mijlen te landewaert in Visch vangen / welcke/als hy gedrooght is/die van Potosi komen koopen. Candisch schrijft / dat de Indianen hier ontrent een seer simpel volck zijn/de Spaenjaerden seer ontsiende/ende levende als in't wilde; hare wooninghen zijn niet dan vellen van beesten/op de Aerde neerghelept/ dan twee ofte meer gaffelen daer op geset/ ende daer andere staken overghelept/ ende bedeckt met tacken van boomen. Haer kost is raeu vleesch/dat seer stinckt. Sy begraven de dooden met hare boghen/ pijlen/ende wat sy meer hebben. Betalen de Spaenjaerden haer tribuyt met Visch.

Rio de Loa. Rio de Loa leggende op 22 graden / is met arm volck bewoont / die niet en doen dan visschen/ daer zijn ock eenighe Spaenjaerts in.

Terrepaca. Terrepaca leggende op 21 gr. heeft een Haven/genaemt Icaisa; men vischter/ ende daer valt veel peck/dat seer goet is/ende veel gehaelt wort by die van Arica.

Pissago. Pissago is een onbewoonde Haven / op 20 graden / daer veel Wijn ghebracht wordt/welcke die van Potosi komen halen.

Arica. Arica is hier voorzen beschreven.

Punta de Hilo. Punta de Hilo plagh eertijdts de Haven te zijn van Potosi, daer zijn noch sommige woonplaetsen/ ende men haelter Meel ende ander Victualie van daen.

Ciloca. Ciloca is een Haven met een killeken / seer nau in te komen / tusschen hooghe gheberghten/ende is de Haven van Arequipa, een groote Stadt/ vol Spaenjaerden/staende onder 't ghebiedt van een Cavallero. Daer valt Wijn/ Tarwe/ ende voort allerhande vruchten/oock veel Indiaensche Schapen ende Muylen: leyt op 17 graden/ 30 minuten.

Camana. Camana leyt 6 mijlen verder langs de kust / bewoont van de Spaenjaerden. Daer wast veel Wijn ende alderhande fruyt / ende alle goederen worden van daer nae Chilca ghebracht.

Oconge. Oconge is een plaets ende valleye daer seer veel Wijn valt / bewoont by Spaenjaerden.

Los Lomos de Attico. Los Lomos de Attico is een groote Heuvel/ daer eenighe reede achter is; hier leyt Acari, een bewoonde plaets.

La Nasca. La Nasca leyt by Puerto San Nicolas, een seer goede Haven/ ende is mede met Spaenjaerts bewoont. Daer vallen de beste Wijnen van gants Peru ende Chili.

Paraco en Pisco. Paraco en Pisco zijn twee Havens by den anderen / op 31 grad. 30 min. ende 18 mijlen van daer/te landewaert in/leyt een stadt/genaemt Ica, daer de meeste Wijn valt van gantsch Peru, ja wel drie hondert duysent botichas jaerlijcks.

Chinca. Chinca is een Haven verbolghens de kust / daer overvloedigh veel Quicksilver valt.

Cangueta

Cangueta heeft oock een Commandeur / als Chinca: daer valt veel Tarwe/ Maiz, Kaes/ ende allerhande vruchten. Cangueta.

Lima, (soo voorzen geseydt is) de Hooftstadt van gheheel Peru, is groot/ende vol volcks/van alderley Natie/doch onbesloten. In hare Haven/genaemt Callao de Lima, arriveeren al de Schepen van de gantsche kust. Den Aertsbisschop/ alhier woonende/ is Primaet over gheheel Peru ende Chili. De Viceroy hiet/ten tijde van dese Schip-vaert/ Don Luis de Velasco. Sijn swagher/ ghenaemt Don Juan de Velasco, was Generael van het Krijghsvolck te Water. Lima.

't En regent hier te Lande nimmermeer: immers en gedenckt de Spaenjaerden niet / dat het gheregent heeft soo langhe sy daer verkeert hebben / ende is nochtans soo vruchtbaren Landt / van Koorzen ende allerley vruchten/ dat yder Koorzen-aerze wel twee mael meer geeft als in Spaenjen; sy hebben oock twee mael 's Jaers Tarwe / doch op deser maniere: Als men 20 mijlen te landewaert in zaeyt/soo maeyt men te Lima ende langs de waterkant: ende als men te Lima zaeyt / maeyt men te landewaert in / soo dat sy daer grooten overvloet hebben van Koorzen/ ende 't Vzoodt isser goede koop.

Las Salinas, dat is de Zoutpannen / legghen 18 mijlen van Lima. Daer valt seer veel Zout in een seecker Valeye / daer gheen Water by en komt. Het is in groote harde stucken/die ghehaelt moghen werden by elck die't begheert/ want 't groeyt t'elckens weder aen. Las Salinas.

Guavre is een Haven/leggh̃ende 2 mijlen beneden Las Salinas. Daer valt veel Tarw ende Honigh. De Indianen ende Spaenjaerden woonender onder malkanderen/ ende hebbender een Commandeur. Guavre.

La Baranqua is een Haven op 11 graden / daer veel Tarwe valt / ende heeft mede een Spaensch Commandeur. La Baranque.

Guarmey is by enckel Indianen bewoont: daer en is niet te koopen dan Hout-koolen. Guarmey.

Santa is een Stadt daer Spaenjaerts woonen / die oock een Commandeur hebben: daer valt Tarwe/Maiz, Honigh/Suycker/ende andere vruchten. Sy hebbender te Landewaert in voor weynigh jaren een Silver-mijne gevonden. Santa.

Truxillo is de Hooft-stadt van drie of vier Stedekens / leggh̃ende langs de kust; de Havens zijn seltsame Bayen/daer men laed Honigh/Conserven/Spaensche Zeep/ Leer/ ende meer andere waeren. Truxillo.

Cherepe daer werdt dit voorghenoemde goedt gheladen. Cherepe.

Paita is een Stadt daer de Schepen van Panamá aenkomen / die naer Lima willen/om daer te verversch̃en. Heeft een Spaensche Commandeur/ ende daer valt oock veel visscherije; de passagiers reysen van hier te Lande naer Lima. Dese Stadt placht wel bewoont te zijn / met ontrent 200 Huysen / ende een Stadthuys in't midden: maer de Enghelsche hebbense onder Candisch tot de gront toe afghebrandt/ met al het goedt datter in was. Paita.

Binnen de Riviere van Guajaquil leyt het Eylandt Puna: de Stadt is ghenaemt Santjago de Guajaquil, daer veel schepen gemaeckt worden/ ende ten tijde deser Schip-vaert twee schepen op stapel stonden. Daer leggen oock Soldaten in/tot bewaringe van de selve Schepen. Het Touw-werck ende allerley andere Schips gereetschap van de Zuydt-zee / wordt meest gemaeckt op't voorsz Eylandt Puna, 't welck een goede reede heeft/ seer bequaem om schepen te setten en schoon te maken. Candisch schrijft dat hy gheweest is in't Huys van den Heere Guajaquil.

van

van dit Eylandt/dat seer kostelijck ende wel geordineert was/ met veel schoone plaetsen ende binnen-kamers/buyten welcke lustige gaelderijen waren/met een heerlijck uytsien op de Zee ende op 't Landt. Beneden was een schoone zale/ met een groot ruym packhuys aen't een eynde / leggende vol botichas ofte potten/gevult met peck ende tar. Al 't volck van't Eylandt slaefden voor dese Casique oft Heere/die een Indiaen was/maer ghetrout met een uytnemende schoone Spaensche Vrouwe/welcke niet anders ge-eert werdt als een Coninginne; hy was om harent wille/met al sijn volck/ Christen ghevorden. Rondtom sijn Huys stonden ontrent twee hondert huysen / ende bykans noch soo veel op twee Dorpen in't selve Eylandt / dat bykans soo groot is als Wicht in Enghelandt/ seer playsant ende vruchtbaer. Hier ontrent leydt noch een plaetse / ghenaemt Guajaquil vieio, dat is / oudt Guajaquil, 't welck de eerste plaetse was by de Spaenjaerden in Peru bewoont. De Spaenjaerden vonden hier/t'haerder aenkomste / groote Emerauden, die de Indianen aenbaden. De kust van Guajaquil af/ tot Panamá toe/vordt niet bewoont/ dan by sommighe Indianen/ ende daeren vordt ock niet besonders ghehandelt.

Panama. Panamá is een Stadt/ daer des Conings Schepen aen-komen/ die 't Goudt ende Silver vrenghen uyt Peru ende Chili. Van daer vordt het te Lande ghevoert naer Nombre de Dios, ende voorts naer Spaenjen. De Haven van Panamá leyt ontrent 2 mijlen van de Stadt. De Vresident/ten tijde deser Schipvaert daer woonende/hiet Don Alonso de Sotomajor, eertijdts ghevveest hebbende Gouverneur van Chili, ende Capiteyn in de Nederlanden / over een Corvet Ruyters. In Panamá maeckt men ock veel Schepen.

Aquapulco. Aquapulco is de principaelste Haven van gheheel Nueva España, oft Nieuw-Spaenjen/daer de Schepen af-varen naer de Philippinas, ende weder ter selver plaetse arriveeren. Leydt op 17 grad. 30 min. benoorden de Linie / ende is de Haven van de groote Stadt Mexico, die 80 mijlen te Landewaert in leydt. In Aquapulco leydt een Casteel/versien met 15 oft 16 stucken gheschuts/ tot bewaringhe van de Schepen.

Vruchtbaerheydt des lants van Chili. 't Landt van Chili, van Santjago af / tot Baldivia toe / is het vruchtbaerste Landt dat onder de Sonne mach vvesen; want al watter geplant vordt groeyter overvloedelijck/ ende is daer-beneffens soo gheson't / datter veynigh luyden sieck vorden.

De Lucht isser soo subtijl/ dat soo men een rappier heel nat van den douw in de scheede steeckt / het en salder niet af roesten. Het Koren / Maiz, Vercken's/ Paerden/Koeyen/Bocken/&c. vermenighvuldigender uyttermaten seer/want het daer al in't vvilde loopt; daer en schort maer dat het Landt vebouvvt ende beplant verde. Van de Gout-rijcke Mijnen/ ende andere goederen/ die daer te Lande gevonden vorden/sal elders breeder ghescbreven vorden.

Staet dã d'oorloge tusschen die van Chili ende de Spaenjaerden. De Generael heeft in de Baye van Santjago eenige Brieven geintercipieert/ daer soo wat beschevdts in stont van den staet der Oorloge tusschen de Spaenjaerden ende de Indianen van Chili. Als namelijck dat de selve Indianen teghen de Spaenjaerden gherevolteert waren / ende hadden opten 24 Novembris/ 1599. de Stadt van Baldivia overvallen ende gheraseert/veel Spaenjaerden doodt-ghesmeten/ende ghevangen genomen/ daer mede sy te landewaert in gevlucht waren: maer daer na warender veder 200 Spaenjaerden ghekomen van Lima, welcke met de andere noch overghevlevene Spaenjaerden de Stadt

veder

oeder bewoont hadden. De Indianen hadden oock de Stad Imperiael soo nau-
oe beleghert datter niemandt uyt of in en mocht/ soo dat de belegherde seer be-
auwt waren/ als die gheen ontset van victualie konden bekomen/ ende bynaest
an hongher storven / hebbende Paerden-vleys moeten eten / waer uyt te ver-
noeden stondt/ dat de Indianen de Stadt doen al in hadden.

Dese Indianen zijn seer vrome krijghs-luyden / ende waren doen ter tijt wel
000 sterck / waer onder 3000 Peerden; weten te Paerde ende met de Lancie
er wel te leven. Hadden oock by de 100 Roers/ende 70 Rustinghen/die sy van
e Spaenjaerden bekomen hadden. Zijn uytermaten groote vyanden van de
Spaenjaerden/soo dat sy yemandt der selve doodt smijtende/hem opsnijden/en-
e in't hart bijten/nemen haer somtijdts oock het beckeneel van de kop/ende ge-
en malkanderen daer uyt te drincken/ tot een wrake van de tyrannije ende sla-
ernije daer haer de Spaenjaerden onder soecken te brenghen. Doen oock/ als
ten strijde gaen sullen/ groote treffelijcke Oratien/ vermanende malkanderen
t bescherminghe harer vryheydt / ende haet teghen de Spaenjaerden / die sy
oemen Viracoche, 't welck te segghen is Zee-schuym. Doen sy Baldivia over-
ielen/ verbranden sy alle de Huysen/Kercken/ende Kloosters/ de Beelden ende
apen hieuwen sy 't hooft af / segghende / nu hebben de Spaensche Goden een
nde. Namen oock Goudt/ ende stopten 't de Spaenjaerts in de mondt: seg-
ende/ ghy Goudt-gierighe Menschen versaedt u nu met Goudt/daer ghy ons
o seer om te quellen neemt / ende nimmermeer af versaedt en zijt / met meer
ndere wreedtheden ende wrake/hier te lang om verhalen. Doen sy eerst teghen
Spaenjaerden opstonden / ende haren Capiteyn souden kiesen/ namen sy een
roote balck/ende leyden die op haer schouderen/die het langste herden mochte/
u Capiteyn zijn. Eenighe droeghen't 4. 5. 6 uren / maer in't eynde quamder
n/ die 't 24 uren droegh/ dese werdt Opper-veldtheer.

Strijdt-baerheydt ende wraeck-gierig-heydt der Chilesen.

Den 7 Aprilis in't uytzeylen van Puerto Laguasco staken sy 't Schip Los Pi-
os (daer noch wel de halve lading aen roet in was) aen brandt/ soo dat het te
conde toe verbrande. Den 20 dito wast soo doncker ende nevelachtigh oft mis-
gh/ datmen geen steen-worp van hem sien konde/ ende 't volck haer kleederen
aren als offer 't meel met handen vol opgheworpen hadde geweest; 't welck
aer seer verwonderde / maer de Spaensche Piloot seyde / dat het daer dick-
aels ghebeurde/ ende noemdet Arenáles, dat soo veel is te segghen als Zandt-
aetsen. Het duerde de gantsche dagh lang.

't Schip Los Picos aen brant gesteecken. Wonderlijcke Mist.

Den 25 dito quam Claes Pietersz. Capiteyn op 't ghenomen Schip Buen Je-
s aen boordt van den Admirael/ dien hy te kennen gaf/ hoe dat sekeren Negro
't Moriaen / genaemt Emanuel, welcke sy mede ghenomen hadden op 't voor-
hreven Schip / hem verklaert hadde / datter drie boots met Goudt gheladen
aren in't selve Schip/die de voorschreven Negro selve hadde helpen indragen
de bearbeyt/dit Gout hadde de Capiteyn Francisco d'Ivarra in de nacht/als de
se hem vervolgden/laten over boort werpen/siende dat hy het niet ontkomen
konde/ op dat immers de onse geen genut daer af en souden hebben. Op dese
formatie heeft de Generael doen examineeren den Piloot ende een Negro, ge-
emt Bastiaen, die sulcks in't eerste gheloochent hebben/ maer nae wat ghepij-
ght zijnde/hebben alle saken opentlijck bekent/seggende datter waren 52 kas-
ns / elcks van vier Arroben met Goudt / ende noch 500 Teghels / elck wo-
nde 8. 10. 12 pondt gewichte/ somma datter soude geweest zijn 10200 pondt

Naerder belijdenisse van de genomen Spaenjaerden/ op't schip Buen Jesus.

Goudts/

10200 Goudts over boort gewo2pen.

Goudts / 't welck de voo2schreven Capiteyn soo nauwe hadde laten over boo2 werpen / dat / alsser gheseydt wierdt / daer ware noch eenighe partije onder d buyster begraven/ hy het selve liet opgraven/ende in Zee werpen/ op datter im mers niet een enckel greyn oberblijven en soude. De Generael dit verstaen heb bende/liet het Scheepken op nieuws doo2soecken/ maer vonden niet/dan allee in de Piloots Bocksen eenighe kleyne stuckken Goudt / in een sackken toeghe vonden / weghende net een pondt.

De Piloot verklaerde voo2ts / dat hy in Compagnie van twee Oo2logh schepen ghezeylt was uyt de Haven van Lima , gheladen hebbende 2500 hanega Meel/ ende 200 Soldaten/ die sy in de Conception gebracht hadden. De voo2s Oo2logh-schepen Simon de Cordes ghemist hebbende/waren wederom ghezeyl naer Arica , om aldaer 's Coninck Silver te laden / ende dit Schip / ghenaem Buen Jesus , soude in't Eylandt van S. Maria 't Goudt laden / ende daer op d wacht legghen tot op den 3 Martij / om / of hy eenigh onraedt vernam va vreemde Schepen / 't selve te gaen adviseeren binnen Lima , want het een ver naemt Schip was van zeylen/ ende nae den 3 Maerte soudet in Arauco loope aldaer sijn Meel lossen / 't Goudt datter was / innemen / ende daer mede nae Lima zeylen. Dit alles is doo2 de onse verhindert ghewo2den / hoewel sy dae ghеen profijt af ghehadt en hebben/als niet eens denckende dat dit Eylandt so veel Goudts soude uytleveren / dat eerst binnen dzie Jaer gheopenbaert was Daer en waren doen niet boven 3 oft 4 Spaenjaerden op 't selve Eylandt/ me ontrent 200 Wilden/ dis anders ghеen geweer en hebben/ dan boghen en pijle Noch heeft de voo2schreven Piloot beleden/ doen de Capiteyn d'Ivarra vzy gela ten wierdt/dat hy doen met hem overkomen was/de onse te raden dat sy loope souden naer de Caep S. Fancisco, ende ondertusschen soude de Capiteyn de Sche pen van Oo2loge tot Lima waerschouwen/ dat sy d'onse verbolghden. Daeron oock de Generael met de Krijghsraet gheresolveert heeft niet aen de voo2schre ven Caep te verwachten/maer 't selve in't gesicht hebbende/lanex de kust te zey len/naer een Eylandt/ genaemt Los Cocos , ligghende ontrent 5 graden benoo2 den de Linie/daer Water ende Cocos noten genoegh te bekomen zijn. Maer ge zeylt hebbende tot den 20 May toe/sonder 't selve Eylant te konnen vinden/ en de niet raedtsaem vindende de kust van Nueva Spania aen te doen / overmidts d Spaensche Piloot gesept hadde/datter dzie Oo2logh-schepen van Lima de gant sche kust souden verbolgen tot aen de Caep d'Aquapulco,om haer waer te nemen hebben sy geresolveert haren tours over te setten naer de Philippinas,ende onder tusschen eerst aen te doen de Eylanden de los Ladrones,ende aldaer aen te soecke het Eylant Buena vista, oft Guana,leggende op de hoogte van 13 gr. benoo2den d Linie/ontrent 250 mijlē van de Philippinas,welcke leggē van Peru 2400 mijlen

De Spaensche Piloot over boo2t gewo2pen.

Den 30 Junij 1600. heeft de Generael met advijs van de Krijghsradt doe over boo2dt werpen ende in Zee verdzincken de Spaensche Piloot ; want hoe wel hy in de Cajuyt at/ende de Generael hem alle vzientschap bewees/soo sey de hy nochtans teghen eenighe / jae sustineerde in presentie van alle de Offici ren/datmen hem vergheven hadde/ overmidts hy hem wat qualijck ghevoeld Oock hadd' hy ghesocht te ontkomen / ende soo wel de Negros oft swarten / al de Spaensche jonghers daer toe willen vzenghen.

't Schip Buen Jesus woo2t

Den 15 Augusti is het Schip Buen Jesus sijn Roer aen stucken gebroken me de haecks ende bingherlinghen/ waer doo2 het soo leck wierdt/ dat het niet mo

ghelijck

ghelijck was 't selve met pompen boven te houden / soo dat sy 't ghenoodtsaeckt gheweest hebben te verlaten / nae dat sy eerst de Victualie met 2 Metalen stucken daer uyt ghehaelt hadden/'t was al half vol Waters eer sy 't lieten drijven: Ende de Generael heeft den Capiteyn tot Schipper ghesteldt op de Eendracht, verdeelende voorts het volck op de twee Schepen.

uyt noot verlaten.

Den 15 Septembris ontrent 3 uren naer middagh / sagen sy een van de Islas de los Ladrones ofte Dieven-Eylanden, en 's morgens den 16 dito/ noch wel een mijl van Landt zijnde/quamen haer veel Canoas aen boordt/ brenghende Cocos, Bananas wortelen/Suycker-riet/ Visch/ ende meer ander ververschinghe/welcke de onse van haer ruylden voor oudt Yser / want sy seer begheerigh zijn nae Yser / dat sy op sijn Spaensch weten Hierro te noemen / overmidts de Spaenaerts daer jaerlijcks aenkomen. De onse zeylden vast lancks 't Eylant henen/ ende liepen om de zuydt-hoeck/daer sy een lage punt sagen afloopen ende meynden te anckeren. Ondertusschen quamender van alle kanten meer dan 200 Canoas, in yeder 2. 3. 4. 5 Man/ dringhende ende roepende elck om seerst Hierro, Hierro, soo dat de onse door 't groot ghedrang een ofte twee Canoas in de grondt zeylden onder de kiel door; maer de Eylanders vraeghden daer weynigh nae/ want sy kloecke swemmers zijn/ende konnen hare Canoas met al het goedt dater in is lichtelijck weder op helpen. Dese Eylanden hebben haer rechte naem de los Ladrones, want het volck isser al-te-mael soo diefachtigh ende behendigh in 't steelen/ dat het wonder is. Bedrogen de onse op verscheyden manieren in 't handelen / want leyden een handt vol Rijs boven op een korf van Cocos schellen gemaeckt/soo datter al vry wat veel scheen in te wesen/maer in 't ophalen vondt men daer onder bladeren / oft ander ruychte. In 't ophalen (segh ick) want in 't handelen legghen sy achter of ter zijden af met de Canoas, ende en komen niet in de Schepen / maer men moet een stuck Yser aen een koorde binden / die laten dalen/ende 't ghene sy daer voor weder gheven/ophalen. Sommighe quamen oock over in de Schepen / daer mense te eten en te drincken gaf / een van haer siende een van 't volck een rappier in de hant hebben/ heeft sijn slagh waer ghenomen/ ende hem 't selve ontruckt/springhende daer mede over boort/duyckende onder 't Water. De onse schooten oock na eenighe andere die yet gestooten hadden/maer sy sprongen al over boort/ ende duyckten onder 't Water wech/ om niet geraeckt te worden. De andere/die geen schult en hadden/trocken haer ulcks niet aen. Dit volck schijnt soo wel te konnen leven op 't Water / als op Landt / door dien sy soo meesterlijck duycken / ende dat soo wel Vrouwen als Mannen. De onse smeten vijf stucken Ysers in de Zee/om hare gauwigheyt te beproeven/een van haer haeldese alle vijf weder op/in soo korten tijt/dat de onse haer over verwondert waren. Hare Canoas oft Scheepkens zijn soo net ende volijt ghemaeckt als de onse noch geen op al de reyse ghesien en hebben/ zijn ontrent 15 oft 20 voeten lang/ende 1½ voet breedt. Sy wetender seer wel mede om te gaen / ende zeylen heel scherp teghen de Windt / wenden niet als sy laveeren/ maer zeylen weer met het achterste voor/ latende 't zeyl staen/ 't welck Besaenghe wijse ghemaeckt is van Riet. Daer quamen oock sommighe Vrouwen en boordt geheel naeckt/als de Mans/ dan dat sy een groen bladeken voor haer schamelheyt hadden. Dragen het hayr lang/ ende de Mans kort / 't welck staet als oft men Adam en Eva in ons Landt gheschildert saghe. Zijn taneyt van coeur/ vet van Lichame / ende (soo Candisch schrijft) hoogher ende vromer van

De twee Schepen komē by de Eylanden de los Ladrones.

Daer sy met de Inwoonders handelen.

Behendigheydt in het stelen / ende andere zeden van de voorschreven Eylanden.

stature

ſtature als de Engelſche/ ende ſchijnen ſeer luxurieus te weſen/ ende ſonder wo
in't ghemeen met de Vrouwen te doen te hebben: want daer warender veel d
heel qualijck gheſtelt waren aen haer regiment; ſommighe hadden 't aenſich
niet de neus van de pocken heel opghegheten/ſoo dat ſy maer een kleyn gaetge
hadden in de mondt/ weſen ſelve dat het van de pocken gekomen was.

Dit Eylandt / 't welck de onſe meynden te weſen Guana, is een groot Ey
landt / wel twintigh mijlen (nae haer giſſing) in't ronde. De Spaenjaerde
ſchrijven dat hier veel Eylanden leggben / maer de onſe en ſaghender maer d
een: ende alſoo ſy nu redelijck ververſcht waren / hebben voorghenomen hae
reyſe te vorderen nae de Philippinas.

INWERP.

Beſchry-vinghe van de Philip-pijnen.

„ Noordtwaert van de Molucken af / teghen over het Coningrijck Cauchin
„ china ('t welcke den Grooten Coning van China tribuyt geeft) leydt een hey
„ len hoop Eylanden / die de Spaenjaerden / nae den name van Coning Philip
„ pus, Las Philippinas ghenoemt hebben / om dat ſy de ſelve/ door ſijnen laſt / uy
„ Nieuw Spaenjen 't zeyl gegaen zijnde/niet eerſt ontdeckt/maer onder haer ghe
„ biedt ghebracht hebben in't Jaer ons Heeren 1564. De eerſte ontdecker i
„ Ferdinandus Magallanes geweeſt/die op een van de ſelve geſtorven is. Sy wor
„ den oock Las Manillas ghenoemt / nae de voornaemſte Haven ende Stadt / bi
„ de Spaenjaerts aldaer ghetimmert. Daer zijnder dieſe noemen de Eylan
„ den van Lucon, nae den naem van Lucon, welck 't voornaemſte van allen is
„ ende gehouden wordt wel 1000 mijlen groot te weſen in't ronde/ daer in ooc
„ de voorſchreven Hooft-ſtadt Manilla ghelegen is. Deſe Eylanden hebben eer
„ tijdts gheſtaen onder de Kroone van China, die ſy om eenighe lichte oorſake
„ verlaten hebben: waer door de politie ende goede wetten/ten tijde van de aen
„ komſte der Spaenjaerden/aldaer gheheel verballen waren/ende d'Eylander
„ onder malkanderen leefden als beeſten / elck de meeſter makende / ende mal
„ kanderen ſoeckende te verdrucken. Dit is d'oorſaeck geweeſt/ dat de Spaen
„ jaerden deſe Eylanden met kleyne moeyte onder haer ghebiedt gebracht heb
„ ben: te meer/om dat de Inwoonders ſeer ſlecht ende eenvoudigh waren/ en
„ de haer terſtont met groote menighte lieten Doopen / ende Chriſten maken
„ Hoewel nochtans de Ilocos, ende andere/die de Spaenjaerden Pintados noem
„ den / haer ſomtijdts wat moeyte maeckten. De ſelve Eylanden zijn al-te
„ ſamen wel bewoont/ ende ghheven met name veel Rijs/ ende Wijn ghemaeck
„ van Nypa, Herten / Hinden/ ende meer ander Wildt: als oock Buffels/ Oſ
„ ſen/ Koeyen/ Verckens/ Geyten/ ende ander Vee; hoewel ſy te vooren ghee
„ en hadden/ iſſer nu/door de neerſtigheydt van de Spaenjaerden/ ſoo overvloe
„ digh / dat deſe Eylanden niet en hebben te wijcken voor Nieuw Spaenjen
„ Hebben oock veel Zibet-katten/ende allerley frupt/als in China: ghheven Ho
„ nigh ende Waſch met menighte; daer valt mede veel Goudt: Maer hoewe
„ dat veel van de Inwoonders haer tribuyt aen de Spaenjaerden in Goudt be
„ talen / ſoo en hebben nochtans de ſelve / wat neerſtigheydt ſy oock daeromm
„ ghedaen hebben/noyt konnen vernemen/inmers tot den Jare 1600 toe/wae
„ de voorſchreven Inwoonders 't Goudt van daen halen. Men beginter ooc
„ Tarwe te zaeyen / want te vooren bracht men haer Meel van Japon. Dae
„ valt oock veel Ebben-hout ende Caña Fiſtula.

D

De Chineſen handelen ſeer ſterck op deſe Eylanden / ende brenghender al-
rhande waeren van haer landt: als Zijde / Katoen / Porceleynen / Buſ-
cupt/ Solfer/ Yſer/ Stael/ Quickſilver/ Koper/ Meel/ Noten/Kaſtaenjen/
Biſſchupt / Datelen / allerley Lijnwaet/ Schrijf-kokers / ende meer andere
aepigheden: alle welcke goederen van daer weder gheſcheept worden by de
Spaenjaerden/ ende ghevoert naer Nieuw Spaenjen. Van waer ſy nae de Phi-
pinas voeren wel anderhalf millioen 's jaers / ſoo ghemunt als onghemunt
Silver/ daer ſy voor vier pondt Silvers een pondt Goudts krijghen/ dan en
ecken 't ſelve niet ſeer / als Goudts ghenoegh hebbende in Peru ende Chili,
aer handelen meeſtendeel met de Chineſen, ende maken in hare wederkom-
e van elck hondert een duyſent. De Stadt Manilla leydt op 14 graden be-
oorden de linie. Daer woont de Spaenſche Gouverneur / die alle deſe Ey-
nden regeert/ als oock Aertſ-biſſchop / die 't opperſte gebiedt heeft in Kerc-
elijcke ſaken over alle de ſeven / in de welcke noch drie Biſſchoppen zijn/ on-
er den Aertſ-biſſchop ſtaende.

Den 14 Octobris 1600. des morgens ontrent 6 uren ſagen ſy landt/'t welck
er hoogh was / ende meynden't te weſen de Kaep Spirito Santo, leggende op
3 graden/ daerom ſy oock daer nae toe ginghen/ tot dat ſy een openinge ſaghen
en de Zuydt-zijde / welcke ſy meynden de Straet van Manilla te weſen. Hier
eylden ſy weder nae toe/ ende quamen des middaeghs op de reede/ aen de hoeck
an de Noordt-zijde van de openinge/ daer ſy achter een klippe lagen op 12 va-
em / ende 't waſſer ontrent 3 mijlen wijdt. Den 15 dito/ ſmorgens/ hebben ſy
an de voorſz hoeck (dat een Eylandt was) om innewaerts aen te looven/ ge-
eylt West ten Noorden ontrent 8 mijlen/alwaer ſy't aen de Zuydt-zijde gheſet
ebben. Aen de Noordt-zijde lagh een ſeer hooghe ſcherpe Pijck / maer West-
aert aen ſagen ſy al vaſt Landt/ ſonder eenige openinge. Hier leggende/ zijn-
aen de Zuydt-zijde met een Boot aen Landt gheroept / in een ſchoon ribier-
en / 't welck aen beyde zijden vol Boomen was / ende vonden daer ſommighe
uyſkens van heel arme Indianen/ die ſy wat Lijwaets ende eenige Meſkens
aven/maer maecktender luttel wercks af/ doch daer nae quamenſe aen boordt
an den Admirael/mede-brengende eenighe fruyten.

Een Spaenjaert krygenſe met behendigheydt aen boordt.

Den 16. ſmorghens / iſſer een groote Canao oft Balſy nae 't boordt van den
dmirael ghekomen / daer een Spaenjaert in was / die met ſijn roer drie ſcho-
en dede / waer op ſy hem van ghelijcken antwoorden. Hy het Schip met het
olck ſiende/en doorſt niet aen boordt komen/ daerom de Generael een Spaenſche
lagghe liet waepen / ende een van de maets werden Monnicks kleederen aen-
hedaen / om de Spaenjaert te locken. Hier door heeft hy hem verſtout over te
omen / ende werdt ſeer feeſtelijck wellekom gheheeten van de Generael / die
em ſeyde/ dat ſy Francoyſen waren/ commiſſie hebbende van den Coning/ om
aer Manilla te varen / dan door de langdurighe reyſe grootelijcks wat verver-
nghe van doen hadden; Oock (ſeydt hy) was hare Piloot gheſtorven / en-
e daerom warenſe aldaer inghekomen / ſonder te weten waer ſy waren. De
Spaenjaert antwoorde/dat ſy in een groote Bay waren/ Bay la Baya ghenaemt/
. oft 8 mijlen benoorden de Straet van Manilla, ende dat het een ſeer vrucht-
aer Landtdouwe was / ſoo van Rijs als ander victualie: ghebiedende voorts
e Indianen/ datſe met Rijs / Hoenderen ende Verckens aen boordt komen ſou-
en / 't welck ſy deden / ſoo dat de onſe van alles ghenoegh kreghen tot haren

De twee Schepen landen in Bay la Baya.

contentemente / doch en wilden de Landtsaten gheen Koopmanschap hebben voor hare waeren/ maer al enckel Silver-geldt.

Noch eē Spaenjaert aen boordt.

Den 17 dito/ isser noch een Spaenjaert aen boordt ghekomen/ met een overdeckte Balsy oft Canoa, een Hellebaerdt by hem hebbende. Dese was Serjant over die Landen/ Franciſco Rodriguez geheeten / de eerste hiet Henrique Nuñez. De onse kreghen doen noch een deel Rijs/ Hoenderen ende Vercken aen boordt welcke de Generael betaelde/ gevende voor een Vercken (doch en zijn de grootste niet) een halve Reael van achten/ voor 't koppel Hoenderen een enckele Reael/ende voor een groote sester Rijs/weghende wel 60 pondt/ses Realen/dat soveel is als 35 stuyvers/ ofte daer ontrent / maer moest al met Silver-geldt betaeldt werden / want hier en is niet soo aenghenaem als Silver. Dese Indianen gaen meest naeckt / doch sommighe hebben een Linnen kleedt om 't lijf. Oock warender eenighe ghespagnoliseerde / die hadden broecken ende Linnen rockskens aen. De voornaemste / die noch van de oude Oberste haer afkomst zijn/dragen haer vel ofte huyt seer aerdigh/ fraey ende konstigh doorsneden/oft gepiqueert/ welck piqueersel/ om dat het met Ysers daer in gegrabeert wordt, nimmermeer af en gaet. Wy sullen den Leser een afbeeldinghe dan voor oogen stellen in de beschrijvinghe van 't Eylandt Capul. Voorts zijn 't slechte lieden sonder eenigh gheweer / soo dat de Spaenjaerden hier over al wijdt ende breed domineren/ doende haer tribuyt betalen / te weten voor elck hooft 't zy Man of Vrouwe/die boven de 20 Jaer oudt is/ 10 Realen/ dat weynigh min bedraegh als drie gulden. In elck gheweſt en zijn maer weynigh Spaenjaerden / met een Paep/ die van de Inwoonders in grooten aensiene gehouden wordt/ soo dat het maer aen Papen en gebreeckt/ dat sy alle dese Eylanden niet tot haren will en hebben / want daer zijn plaetsen / in de welcke noch Paep noch Spaenjaerden is/ ende sitten ebenwel onder tribuyt.

Kleedinge van de Indianen in Bay la Baya.

Des namiddaeghs heeft de Generael den Spaenjaert Henrique Nuñez, met een van de maets/ghenaemt Jacob Lock, die goedt Spaensch sprack/aen Landt ghesonden/ hem een goede schenckagie vereerende/ overmidts de onse door hen veel toevoer kregen van Victualie/die sy meer dan van doen hadden. Sy meynden hier vastelijck dat de onse commissie van den Coning van Spaenjen hadden / want in dit gheweste nopt vreemde Schepen gheweest en waren / anders souden soo blijtigh ende milde niet hebben ghevallen.

Een Spaens Capitein aen boordt.

Den 18 dito/ isser een groote Canoa aen boordt ghekomen/ daer een Spaensch Capitein in was/ met een Paep. De Capitein quam met oorlof over/ maer de Paep bleef in de Canoa: over zijnde/ vraeghde den Generael na sijn commissie, seggende dattet haer van Coninghs weghe verboden was met eenighe vreemde Natie te handelen. De Generael sulcks hoorende/ heeft den Spaenjaert getoont de commissie van zijn Princelijcke Excellentie/ daer hy seer in verwondert was/ want hadde ghemeynt dat de onse van Aquapulco in Nieu Spaenjen waren. Ende alsoo de voors Jacob Lock noch aen Lant was/ heeft de Generael een Spaenjaert met een brief afghesonden/ haer ontbiedende dat sy den selven Lock van stonden aen t'Schepe souden senden/ of hy woude desen Capitein/ genaemt Rodrigo Arias Xiron, in sijn plaetse met hem voeren. Hier op quam de Paep 's anderdaeghs met een Canoa aen den Admirael/ ende schreef dat de Generael onder sijn hantschrift ende zegel beloven soude dē Spaenschen Capitein weder om te schicken/ soo haest de voorschreven Lock hem soude gelevert zijn. 't Welck

ghedaen

ghedaen wesende/ is de wisselinghe over en weder gheschiedt/ende de voorschre-
ven Capiteyn wierdt mede met eenighe schenckagien vereert / doch van dier
uren af en quamder gheen Victualie meer aen boordt/soo dat sy nu versien zijn-
de/ soo van Rijs als Verckens/ende twee Indianen op hebbende / die tot Capul
bekent waren. Den 20 dito/ met den dagh het ancker ghelicht hebbende/om te
zeylen nae de Straet van Manilla, die gheleghen is ontrent 7 oft 8 mijlen bezuy-
den dese Bay la Baya op 14 graden schaers.

De schepen verzeylen.

Den 21 dito/ quam 't Jacht de Eendracht by een Spaensche Berck / daer
sy met de Boot nae toe roeyden / ende vondender ontrent 25 sester Rijs / ende
10 Hoenderen/ maer het volck wasser al uyt ghevlucht. De Generael dede het
goedt lossen/ ende voorts de Berck in de grondt houwen. De Indiaensche Pi-
loot seyde / sy quam een Spaenjaert toe / die met dit goedt/ende eenighe planc-
ken/die sy noch onder wege laden souden/naer Manilla wilde.

Een Spaensche bercke genomen.

Den 24 dito/ wat namiddagh zijn sy in de Straet van Manilla ghekomen/
ende 's avondts metten doncker by 't Eylandt Capul, daer sy sulcken wrimpe-
linge van stroomen vernamen/als of het al drooghten geweest hadden/ende kon-
dender nochtans geen grondt werpen. In de nacht setten sy 't aen de west-zijde
van 't Eylandt achter een hooft / daer een groote Zandt-Bay lagh / ende een
Dorp stondt.

De schepen komen in de Straet van Manilla ende by 't Eylant Capul.

Den 25 dito/ 's morghens hebben sy ghesien datter volck te Landewaert ge-
vlucht was uyt de Huysen van 't voorschreven Dorp. De Indiaensche Piloot
heefter aengheroepen / maer niemandt vernomen. Ende alsoo sy hier noch in
een harde stroom lagen/ zijn sy nae een ander Bay ontrent een half mijle verder
ghezeylt/ want men over al rondtom dit Eylandt kan anckeren / het welck 4 of
5 mijlen in den ommeloop groot is. Den 27 dito / siende datter gheen van 't
Landt te voorschijn en quam/heeft den Generael een deel volcks aen Landt ge-
sonden/ende met grof gheschut op de Huysen doen schieten/om de Inwoonders
een schrick aen te jaghen. Op dit gheluyt is seker Chinees van een ander Dorp
by de onse ghekomen / die hem aen boordt van den Admirael brochten / dan sy
konden hem niet verstaen/ maer met veel wijsens gaf hy te kennen/op morghen
weder te sullen komen met eenighe verversschinghe / waer over de Generael
hem een vereeringhe dede / ende wees / dat hy hem contentement van ghelde
gheven soude voor 't ghene hy beloofde te brenghen / daer op voer hy weder
naer Landt.

Een Chinees van Capul komt aen boordt.

De maets met de Sloep weder aen boordt komende / hadden een Man ach-
ter gelaten/genaemt Jan Caleway van Londen, een Speelman ende goedt Musi-
cijn. Wisten niet hoe hy wech gekomen was/ maer vermoeden dat hem de In-
dianen overvallen hadden/ overmidts hy sich wat te verre begheven hadde van
een hoop. Een van de Indiaensche Piloten / uytghesonden om verversschinge
te halen/ werdt oock ghehouden. 's Nachts daer aen is d'ander Piloot (die sy
in Bay la Baya mede genomen hadden) aen Lant geswommen/ ende wech geloo-
pen / niet tegenstaende de Generael hem alle goet tractement gedaen hadde. Hy
was genaemt Francisco Tello, nae den naem van den Gouverneur van Manilla,
die hem over de Vonte gheheven hadde / want soo weten de Spaenjaerdts die
arme onnoosele luyden te locken/ die sy dan somtijts oock eenighe schurfte com-
missie oft ydelen naem gheven/ om haer alsoo te verplichten.

Den 28 dito / is de Generael selfs in persoone met 32 Man aen Landt ghe-

Bzandtstichtinghe op Capul.

varen/daer sy eenige Dorpen aen brandt staken/dan al het volck met hare waeren ende goederen waren daer uyt gevlucht/soo datter niet gevonden en wierdt noch eenige Indianen vernomen. De Huysen waren heel slecht/van Matten en Stroo gemaeckt/ een Mans lengde van der Aerde verheven: om de selve staen veel Cocos Boomen/daer de Eylanders haer meeste voedtsel van hebben.

Maniere van huysen.

Den 29 Octobris / in der nacht / is de swarte Emanuel, (die op't Jacht de Eendracht was) in de Boot gevallen/ ende daer met aen Landt gheraken/ ende wech gheloopen / niet teghenstaende de groote beloften die hy gedaen hadde van wylligh by de onse te sullen blijven/ daerom de Generael den anderen Negre Bastiaen, heeft doen examineren / de welcke bekende dat hy des aenslaghs van sijn medegheselt kundigh was / ende dat hy mede sulcks in den sin hadde / dan dese gheleghenthevdt en docht hem niet goedt te zijn. De Generael mercken de de snoode vileynighevdt deser Swarten / die / niet teghenstaende alle de beleefthevdt die men hun toonde / altijdt sochten de onse te verraden / heeft den selven Bastiaen doen arquebuseeren / om sijner verraderije uyt de vreese te staen. Hy bekende noch voor sijn doodt / dat het ghene hy ende de Spaensche Piloot gheseydt hadde / van't Goudt in't Schip Buen Jesus, al-te-mael waerachtigh was. Den 31 dito isser noch een partije volcks aen Landt ghegaen om victualie te soecken / ende vonden in seecker plaetse over de dertigh sesters Rijs doch vernamen gheen volck / want sy waren alle ghevlucht / ende hadden haer verborghen in het Bosch/waer over de onse noch vier Dorpen in brandt staken elck van 50. oft 60 Huysen.

Een Swarte loopt wech van de Schepen.

D'ander wort gearquebuseert.

Ander brandtstichtinghe.

INWERP.

Naerder beschrijvinghe van Capul.

„ Als Sir Thomas Candisch by't Eylandt Capul ten ancker lagh/quamen hen
„ twee Canoas aen boort geroept/ waer in dat was een van de principaelste Casi-
„ quen oft Heeren van't Landt/ die seven in ghetale zijn. Dese Casique was sijn
„ bel al doorsneden met veel figuren en loof-werck/ gelijck wy hier vooren ghe
„ seydt hebben van die van Baya la Baya, ende den Leser terstont na 't leven ver
„ toonen sullen. 't Eylandt Capul is 't uyterste van de Manillas oft Philippijnen
„ De Inwoonders gaender meestendeel naeckt/ende zijn tanevt van verwe. De
„ mans hebben maer een schorte om haer middel/ gemaeckt van seker lijnwaet,
„ dat sy weven van Vananas bladeren / dit binden sy tusschen de beenen toe/ ende
„ bedecken alsoo hare schamelheydt. Dit volck heeft een seer vreemt ende selt-
„ saem ghebruyck / te weten / dat elck manneljck kindt ofte knechtgen een tin-
„ nen naghel heeft door het hooft van sijn manlijckheydt / in sijn kindtsheydt
„ daer door ghesteecken: de selve naghel is ghespleten aen de punt / ende dan
„ omgheslaghen: het hooft is als een kroontgen / ende de wonde groeyt in de
„ jonghevdt weder toe / sonder groote pijne van 't kindt. Dese naghel trecken
„ sy uyt ende in/alst haer te passe komt. (Tot meerder waerheydt (schrijft Can-
„ disch) ende om ons hier van wel te versekeren / namen wy selve een sulcken
„ naghel uyt / ende staken hem weder in/ van een Soontgen van den voorschre-
„ ven Casique, ontrent tien Jaren oudt zijnde. Dese maniere van doen was
„ eertijdts ghetonsenteert op't request van de Vrouwen van den Lande / welc-
„ ke siende dat hare Mannen seer genegen waren tot de sonde van Sodomie, dit
„ remedie daer tegen gesocht ende verkreghen hebben van hare Overste Magi-
„ straten. Men schrijft dierghelijcke van de Inwoonders van Pegu, een groot

Maerder beschrijvinghe van Capul.

Selt-saem ghebruyck.

Coning-

Coningrijck in Oost-Indien. Die van Capul aenbidden geheel den Duyvel/ „
netten welcken sy dickmaels sprake houden: ende altijdt verschijnt hy haer „
't gedaente van eenigh leelijck ende schrickelijck Monster. „

Den eersten Novembris 1600. zijn sy 't zeyl gegaen/van Capul naer Manilla. De schepen verzeylen.
zier om de West legghen noch veel Eylanden / seer verdeylt van malkanderen/
so datmen qualijck weet wat gat uyt passeeren/ principalijck als men daer on-
derreven is. Den 5 dito saghen sy een Canoa, die nae een Eylandt zijn wilde/ Nemen
aer ontrent gheleghen; de Generael heeft de Sloep daer nae toe ghesonden/ een Canoa
iese achterhaelt ende aen boort ghebracht heeft. Daer waren 9 Indianen in/ met ne-
an Manilla komende / dan de onse en kondense niet verstaen: hadden niet in ghen In-
an eenige kistgens met wat Lijnwaet/datse in Manilla gekocht hadden/soo dat dianen.
aer de Generael onbeschadight met haer goedt heeft laten doorvaren / behou-
ende alleenlijck twee Indianen / om den wegh te wijsen naer Manilla, hoewel
e onse haer door woorden niet en konden verstaen. Sy vonden oock eenighe
Brieven/met een autorisatie van den Gouverneur/ onder 't zegel des Conings
an Spaenjen. Dese hielt aen sekeren Paep/ woonende in een plaets/genaemt
Sovillan, leggghende ontrent 60 mijlen van Manilla. 't Inhoudt was / datter
lachten ghekomen waren aen den Gouverneur over ettelijcke Spaenjaer-
en/ die den Indianen groote overlast ghedaen hadden / dat de selve Paep daer
oede informatie op nemen soude / ende die schuldigh bevonden wierden / op
es Conincks kosten naer Manilla senden. Den 6 dito / nae dat sy door calmte
nde contrarie windt eenighe daghen stil gheleghen hadden / achter een hoeck
fte punt van seker Eylandt/leggghende ontrent vier mijlen van Capul, hoorden
y 's morgens/een half ure voor dage/ een Roer afschieten/ waer door sy strackis
en Sloep ende Bock/met ontrent 20 Musquettiers/gemant hebben/ende ghe-
oept zijn nae de plaetse daer sy dochten dat het schieten van daen quam; daer Ende een
omende / kreghen een Barck in't ghesicht / die terstont nae 't Landt roepde: Spaense
nde by 't volck datter in was/ welcke te bossewaert in liepen/ verlaten wierdt. Barck.
Daer waren vier Spaenjaerden in / ende veel Indianen. Een van de Spaen-
aerden is op't laetste voor uyt gekomen / ende heeft met de onse spraeck gehou-
en: jae is/ op belofte van dat hem niet misschieden en soude/ aen boort ghekо-
nen. Onderraeght zijnde/seyde dat sy van Manilla quamen/ende naer Soubon
vilden / daer veel Spaenjaerden vergaderden / om op de Moluxsche Eylanden
e Oorloghen / om dat de Eylanders op eenighe van de Philippijnen ghevallen
waren/ ende die berooft hadden. Dese Barck hadde een half vat Buskruyt in/
net veel Koghels / ende eenighe stucken Ysers / 't welck de Generael daer uyt
iet lossen / ende de Barck in de gront booren / op datter de Spaenjaerts gheen
ut meer van hebben en souden.

Den 7 dito / smorghens / een zeyl ghesien hebbende Oost-waert van de Bay Noch
aer sy laghen / roepden met de Sloep ende Boot daer nae toe / ende brachten't een Chi-
ien boort van den Admirael. neesch
Schip.

Dit was een Chineesch Schip/ in Manilla thuys behoorende/ waer op 7 Chi-
nesen waren / in hebbende over de 200 sesters Rijs / met eenigh loot ende schel-
en/welck goet sy in Manilla wilden brengen. Quamen van Combou, een plaet-
e/ wel 120 mijlen van Manilla verschepden; alwaer sy/ van weghen den Gou-
verneur/ 40 Spaensche Soldaten ghebracht hadden / tot behoef van de boven-
gemelde Oorloghe. Het Scheepken mocht ontrent 5. oft 6 last groot zijn/ ghe-

maeckt op de Chineesche maniere/ voor als een Schouwe/ ende van binnen see ghemackelijck / met een Waterback ende Oyerstede. De Anckers waren va hout/ de zeylen van matten oft rieten / want sy anders gheen anckers oft zeyle en gebruycken/ selfs op Schepen van 200 last. Zijn ook in hare Schepen see puntigh. De Meester oft Schipper was een Chinees van Canton, de Piloo ende andere waren Chinesen van Chincheo, twee verschepden natien/die eender ley tale spreecken / maer malkanderen seer haten. Waren wel bedreven in des Eylanden/principalijck de Meester/ die lange tijdt by de Portugesen in Malacc ende Maccao ghewoont hadde / soo dat hy ook goedt Portugees spraeck. Des Man quam den onsen wonderlijck wel te passe / want sonder dat / souden hare Voyagie niet wel hebben konnen volbrenghen. De Generael heeft de Meeste met de Piloot aen boort ghehouden / ende in't Chineesche Schip ('t welck sy Champan noemen) tien of twaelf Man van sijn volck gheset / behalven de bij Chineesen die daer noch in waren / om 't selve te bestieren / vermidts de ons daer mede niet en wisten om te gaen. Den 8 dito moesten sy om de calmt noch aen de voorschreven Caep blijven leggben / ende de Generael heeft de Chi neesche Schipper ende Piloot / in presentie van den Krijghsraedt doen exami neeren / aengaende de gheleghenthevdt van Manilla : waer op sy aenghedien hebben / datter twee groote Schepen van Nieuw Spaenjen laghen / die jaer lijcks op Mexico waren/ende noch een Duytsch Scheepken/dat sy gekocht had den van die van Malacca.

Verklaringe der genomen Chinesen vande geleghenthevdt van Manilla.

Dese lagen in Cavite, welck de Haven is van Manilla, leggbende twee mijlen Zuydt ende Noordt daer van daen. Op dese Haven legghen twee Blockhuysen tot beschermingbe van de Schepen / die nu gantsch ledigh waren. De Stadt Manilla is seer bebouwt / ende met steenen wallen omvanghen : rondtsom ende buyten de selve woonen meer dan vijftien duysent Chinesen, die daer al-t'samen haren handel drijven/ ende allerley handtwercken doen. Boven dien komender noch jaerlijcks meer als 400 Schepen van China, uyt de Stadt ende Provincie van Chincheo, met Zijde ende alderley waeren gheladen / waer voor sy Silver-gheldt wederom voeren. Sy komen op hare ghesetten tijdt/ namelijck van December oft Kersmis tot Paesschen toe. Daer souden ook in't beginsel van dese jeghenwoordighe maendt twee Schepen van Japon in Manilla komen / gheladen met Yser / Meel / Speck ende ander Victualie. Voor de Bay van Manilla leyt een Eylandeken/Marabilla ghenaemt/ontrent 15 mijlen van de Stadt/daer mocht men het bequamelijck setten/ ende voorts de ghelegenthevdt wijder insien.

INWERP.

„ De Stadt Manilla, ende de Huysen der selve / al ghemaeckt van Kalck en-
„ de Steen/op de nieuw maniere van huydensdaeghs/ zijn soo groot ende ruym
„ in haer begrijp / dat de Spaenjaerden in't midden van de Stadt een slechte
„ muer hebben doen strijcken / om in tijdt van noode haer vertreck daer binnen
„ te nemen/ende niet ghedwonghen te wesen soo veel volcks daer te houden leg-
„ ghen / als de groothevdt van de Stadt wel vereysschen soude. Dit is meest
„ om der Japonesen wille gheschiet / die hier stercken handel drijven / ende by
„ den Spaenjaerden seer suspect zijn. In Manilla residéert/beneffens den Gou-
„ verneur/ (welcke soo veel is als Vicerop) de Audientie ofte Raedt des Co-
ninckx:

incks: ende behalven den Dom daer d'Aertſ-biſſchop ſijn reſidentie heeft/ ,,
ijnder noch eenighe andere ſchoone Kercken. De Inwoonders van alle deſe ,,
Eylanden in't gheheyn / zijn al-te-mael Chriſten oft Heydenſch / want de ,,
Hoozen of Mahometiſten zijnder gantſch uptgheroeyt. ,,

Den 9 dito zijn ſy van de vooꝛſz punt gheſchepden / ende 's anderen daeghs 3 avondts by een groot Eylandt ghekomen / dat ghenoemt is Bankingle, onder 't welcke ſy het den 11 dito / 's avonts / gheſet hebben ontrent een half mijl an 't Landt. Den 15 dito aen 't vooꝛſchreven Eylandt legghende / nae dat ſy aer wel verſien hadden van Water/ende alle de ledighe Pijpen ghevult/bequanenſe twee Barcken met Hoenderen ende Verckens gheladen / die nae Manilla oilden/om de Spaenjaerden hare ladinghe tot tribuyt te gheven. Sy kreghen ier ontrent 250 Hoenderen / ende 50 Verckens / waer vooꝛ de Generael den Indianen wat Lijnwaets gaf in betalinghe / met een Brief aen den Gouverneur van Manilla, inhoudende/ dat ſy hem ſouden komen beſoecken. Deſe Victualie quam haer wonder wel te pas/ mitſdien ſy van de Indianen/die al wech epen/ niet en konden bekomen.

De ſchepen verzeylen.

Ende ſetten 't onder't Eylant Bankingle.

Daer ſy twee Barcken nemen.

Den 16 dito zijn ſy t'zeyl gegaen van Bankingle, dat een hoogh Eylandt is/ bel 12. oft 15 mijlen groot in't ronde/ bewoont met Indianen/die nu altemael nder de ſubjectie van de Spaenjaerts ſtaen: ende onder zeyl weſende / hebben och twee Canoas bekomen / met ontrent dertigh Verckens ende hondert Hoenaers/die mede naer Manilla wilden. Sy lieten het volck heenen varen/met noch en Brief aen de Gouverneur/ wiens tribuyt ſy aenghehaelt hadden/ want hst e Heere van noode was.

Ende twee Canoas.

Den 21 dito moeſten ſy/ door ſtilte ende variable windt/ weder nae Bankingle oopen / daer doen eenighe Barcken ende Champans laghen / ghekomen upt de engte van Manilla. De Generael/ om eenigh beſchepdt van Manilla te hebben/ eefter de Sloep met twaelf Muſquettiers naer toe gheſonden / ende 't Jacht an Capiteyn Bieſman iſſer mede naer toe ghezeylt / tot beſcherminghe van de Sloep / die een zeyl heeft nae-ghejaeght / maer niet konnen ondervaren / vooꝛ at alle 't volck daer upt was / ende te boſſewaert in gheloopen. Dit was een ieuw Chineeſ Champan, met matten overdeckt / daer een Paep in gheweeſt adde met ſijn Ornamenten/waer van ſy noch een deel bequamen. Des nachts s 't Chineeſ Champan, daer Bevel-hebber op was Jacob Theuniſz. Stuerman / met noch vijf van de onſe / ende vijf Chineſen / onder zeyl gheweeſt/ oepende aen den Admirael / of ſy't om de Zuydt wilden nemen / om te ſien aer Capiteyn Bieſman met de Sloep mocht ghebleven zijn. De Generael et haer toe-roepen / dat ſy blijven ſouden / ende daer wederom ancheren. oe het met haer vergaen is en kan men niet weten / want de Schepen en ebbenſe ſedert niet meer vernomen. Vermoeden dat de Chineſen haer den als ſullen afgheſneden hebben / ende alſoo gheblucht zijn. De Schipper ene Piloot van Champan, die op den Admirael waren / klaeghden ſeer over verlies van haer Schip ende goedt / ende verklaerden / niet te weten / hoe et met de andere toe-ghegaen was. De namen van de ſes achter-ghebleen Nederlanders zijn deſe: Iacob Theuniſz. Ooſterwijck, Stuerman; Corelis Dirckſz. van Uytrecht, Adelboꝛſt op den Admirael; Cent Adriaenſz. van liſſinghen; Niclaes Caſſier; Ian Ianſz. Aep, Adelboꝛſt op de Eendracht; Pieter nſz. Trompetter.

Het Chineeſ Schip dwaelt af van de Vloot/ ende blijft achter/ met verlies van ſes man.

Den 22 dito/ alsoo de Eendracht, die om een andere hoeck van't Eylandt aen ancker gheleghen hadde / met de groote Sloep nae den Admirael quamen zijn sy een zeyltgen ghewaer ghewoorden dat van Manilla quam: maer eer sy daer by konden / was't al ghestrant / ende 't volck gheblucht. Sy kreghen de Fregate, die seer aerdigh ghemaeckt was/ Galeysche wijse / ende merckten aen een Spaensch Vaendel/ ende sommighe kleederen/die sy daer in vonden/ datter Spaenjaerden in geweest hadden: namen 't selve goedt daer uyt/ende hieuwen de Fregat in de grondt.

Een Fregate ghenomen.

Den 24 dito / ontrent de middagh / quamen sy aen den hoeck van de Bay van Manilla, daer sy een groote openinghe saghen / n. o. in streckende / wel vier oft vijf mijlen wijdt. Dit is de mondt van de voorschreven Bay / in't midden van de welcke een langwoorpigh Eylandt leyt/ Mirabilis genaemt/ende noch wat voorder siet men een ander ront Eylandt/ als of het een Hoet waer; Van daer leyt de Stadt Manilla acht mijlen innewaerts. Sy zeylden voorby de openinghe aen de West-zijde / want en konden Mirabilis niet bekomen / ende hebben't aen de West-zijde van de Bay achter een hoeck Landts gheset / ontrent twaelf mijlen van de Stadt. Hier ontrent was 't Landt seer woest / ende weynigh bewoont. Sy hebben't / door resolutie van de Krijghsraedt / hier by ghehouden somtijdts onder zeyl / maer meest aen ancker legghende: want om dese tijdt 's Jaers waeyt de windt hier uytten Noordt-oosten / sonder eenighe verandering.

De schepen komen in de Bay van Manilla.

Grootte van't Eylant Manilla.

Het Eylandt Manilla, by de Inwoonders Lucon gheheeten/is grooter als Enghelandt ende Schotlandt t'samen. Daer leggben noch menighte van Eylanden rondtom / die mede seer groot zijn/ ende staen al-te-samen onder tribuyt van de Spaenjaerden/ diese met weynigh volcks ende moeyte vermeesteren hebben; want de Eylanders waren een arm slecht volcksken / dat al naeckt ging / dan nu ter tijdt ghebruycken sy eenighe linnen kleedinghe. Dese Eylanden en hebben in haer selve gheen grooten rijckdom/dan woorden seer bevaren by de Chinesen, die daer over-al grooten handel dryven.

Den 3 December 1600. den Admirael aen ancker legghende / ende d'Eendracht onder zeyl zijnde/wierden sy een groot zeyl gewaer/dat uytter Zee quam. De Eendracht het selve verovert hebbende/ heeft den Capiteyn met eenighe andere van de voornaemste aen den Admirael ghebracht. Dit was een van de Schepen van Japon, van welcke de Chinesche Meester haer gheseydt hadde niet anders als Yser ende Meel / met sommige Hammen/ gheladen hebbende/ die sy in Japon laden/ ende in Manilla komen verkoopen. 't Schip was ontrent 55 last groot / ende hadde twintigh daghen uyt Japon gheweest / in compagnie van noch drie Schepen / die van hem versteecken waren. Dese Schepen zijn van een vreemt fatsoen / voor plat als een Schouw / hebbende riete oft matte zeylen/by-na smacks-ghewijse/die sy met een Windtaes ophijsen: de Anckers zijn van hout/ ende de Kabels van stroo gemaeckt. Sy weten haer wonderlijck wel daer mede te behelpen. De Generael heeft den Capiteyn seer wel ghetracteert. Hy was een ghebooren Japon, ghenaemt Jamasta Citissamundo, ging met langhe kleederen ghekleedt/ by-nae als de Polacken, ende soo gaense daer te lande al-te-mael. Syne kleederen waren van lichte Zijde/met allerley loofwerck ende bloemen / seer konstigh daer op ghemaeckt. Hadde 't hooft (soo sy al-te-mael doen) heel kael gheschoren met een schaermes/ behalven in den neck/daer sy 't haer lang laten. Heeft den Generael / t'synen versoecke / 29 korven Meel/ ende

De schepen bekomē een schip uyt Japon.

ende 8 hoyden Visch/ met ettelijcke Hammen/ vrywilligh aen boort ghesonden/ ook een houten Ancker ende Touwe / waer voor hem de Generael ten dancke ghecontenteert heeft met eenighe stucken Lijnwaet ende drie Roers. Begeerde van de Generael ook een paspoort met een baniere / de welcke hy hem ghedaen heeft in de naem van sijn Princelijcke Excellentie: daer voor heeft hy den Generael vereert met een Jongen uyt haer Landt/ontrent 8 Jaer oudt zijnde/ gekleedt ende ghescheyen op haer maniere / ende is voort sijnen wegh nae Manilla ghevaren/ met Schip ende goedt.

Beschrijvinghe van Iapon.

Het Coningrijck Japon ofte Japan, eertijdts Chryse ghenoemt / ende Zipangry, soo Marcus Paulus wil; is een lichaem ende versamelinghe van veele Eylanden/ van een ghescheyden door kleyne Golffen/engden/ende draeyinghen der Zee; ende strecht sich van den 31 graedt van hooghte/tot den 39 toe. De lenghde deses Landts is by-nae van 200 mijlen; sijne breedte loopt ongheljck: op sommighe plaetsen 10. op andere van 30 mijlen breedt zijnde. Dese Eylanden sien ten Oosten nae Nova Hispania, ten Noorden nae Tartaryen, ende andere onbekende volckeren / ten Westen nae China, ten Zuyden nae de onbekende Landen / met een wijde Zee tusschen beyden. Het begrijpt 66 kleyne Coningrijcken / ende worden ghedeylt in drie voornaemste leden: waer af het principaelste ende eerste ghenoemt wordt Japan, begrijpende 53 Heerlijckheyden ofte Coningrijcken/ welckers machtighste zijn Meaco, ende Amagunce. Den Coningh van Meaco heeft onder hem 24. of 26 Coninghrijcken / ende die van Amagunce 12. of 13. Het tweede lidt wordt ghenoemt Ximo, ende begrijpt 9 Coningrijcken / welckers voornaemste zijn Bungo ende Figen. Het derde lidt is Xicoum, begrijpende 4 Coningrijcken ofte Heerlijckheyden.

De voornaemste ende doorluchtighste deser Rijcken zijn die van Coquinay, in de welcke de vermaerde Stadt van Meaco is gelegen.

Van de oude regeeringe aller deser Landen/ ende hoe die van een ghedeylt geworden zijn.

Eertijdts heeft het gantsche Japon onder eenen Coningh gheweest / die men Vo ofte Daïr noemde/ter tijdt toe dat een deser Monarchen sich te seer in de wellusten wentelende/ van de Gouverneurs sijner Provintie veracht wierdt / ende meest van de Cubos, die de twee voornaemste Gouverneurs waren/ (waer van d'eene des anders macht daer naer gheheel t'onder brachte) soo dat dese alles innamen watse mochten / ende beroofden den Daïr van sijn goederen ende Landen. D'eergierighevdt dagelijcks toenemende / is/ als nu d'een/als nu d'ander gherebolteert / ende dan dit/ dan dat Landt inghenomen/ onder den naem van Jacatis, dat is Coninghen te seggben: Evenwel lieten sy den Daïr, den naem van Heer over het gantsche Japon behouden / doch sonder eenighe macht ofte ghebiedt over 't selve: ende ter nauwer noodt sullen de Princen/ ghegrenst aen Meaco, hem van lijftocht ende kleedinghen versorghen willen: soo dat nu desen Daïr niet meer en is als een schaduwe van den ouden Daïr van Japon: Maer in plaetse van Daïr, tsedert 500 jaren herwaerts/wort hy genoemt Heere van Coquinay, ende Prince van Tenze, alwaer de vijf Coningrijcken rontom de Stadt Meaco zijn / desen wordt ghenoemt Souverevn Monarche van Japon, ghelijck ghewees is Nobunanga, ende nae hem Faxiba, een van sijne voornaemste Hooftmannen / die ten minsten vijftigh Coningrijcken onder hem bracht: ende ghe-

lijck teghenwoordigh is Taicosama, ofte Taico; heeft een Hof doen bouwen/ 't welcken verwonderens waerdigh is / daer in hanghen dupsendt kostelijcke Matten / oft Tapijten / met boorden van Damast / Fluweel ende Goudt. Het is van kostelijck hout ghebouwt / ende van binnen met louter Goudt bekleedt. Voor dit Paleys/op een schoon effen pleyn/heeft hy doen oprichten een schouwtooneel / daer men Comedien speelt / ende aen de zijden van 't selve / een stuck weeghs daer van af/twee Toorens/yder drie ofte vier sölders hoogh. De Huysen zijn meest van hout / om de menighvoudighe Aerdtbevinghen; doch sommighe van steen/ fraey ende net ghebouwt.

De voornaemste Stadt van Japon is Meaco, die 21 mijlen in de ronde gheweest is / doch nu door de civile Oorloghen der Japonoisen wel een derde deel gemindert. Alhier houdt sich de voornaemste Magistraet van Japon, bestaende in drie Mannen. Daer nae is de Stadt Ossacaye, die groot ende machtigh is/ ende (soo men seght) de Rijckste van gheheel Oosten. In dese Stadt woonen veele Kooplupden/ van welcker de minste wel 30000 kroonen Rijck zijn. Bungo is de voornaemste Stadt in zijn Contrey / seer bequaem gheleghen zijnde. Coyo is een Stadt / toe-ghewijdt een seeckeren Bonze, ghenaemt Combodassi: alhier worden alle de Princen begraven / ofte soose elders gheleydt worden / sal men alhier ten minsten een zijner tanden senden.

De Stad Piongo (gelegen van Meaco 18 mijlen) wiert meesttijts in den oorlogh van Nobunanga geruineert; ende is in den Jare 1596. door Aertbevinge wel half versoncken/ende ter neer gheworpē/ende korts daer naer is de reste verbrant. Hier leggen noch de Steden Amangasaqui, een hupse Stad/vijf mijlen van de zee/recht tegen over Sacai, als mede Vosuquin, Funay, Tosam, ende veel andere.

De Locht deses Lants is seer gesont/ al-hoe-wel het de koude ende sneeuw seer onderworpen is; is oock wat berghachtigh ende onvruchtbaer. In de Maent September wordt alhier den Rijs gheooghst / ende in de Mey-maendt het Koorn. d'Inwoonderen graven veel Metaels uyt der Aerden: oock seght Marcus Paulus Venetianer/dat in sijnen tijdt soo veel Goudts in dit Landt ghevonden wierdt / dat des Coninghs Paleys met Gouden platen bedeckt was. Daer zijn veel boomen/die d'onse seer ghelijck zijn: oock zijnder soo hooghe ende dicke Ceder-boomen / dat de Timmerluyden hare Pilaren in de Tempelen daer af maecken/oock Masten van Schepen/hoe groot het oock zy. In de weyden ende langhs de velden sietmen veele troppen Ossen ende Paerden; in de Wildernissen/ Wolven/ Hasen/ Wilde-verckens/ ende Herten: oock veel Faisanen/End-vogels/Torrel-duyven/Quackels ende Hoenderen. Geneeren haer veel met de Jacht/ soo datse niet als wilt vleesch eten/ hoewel genoegh van Ossen / Koepen / ende Schapen versien/ maer ghebruycken die tot arbeydt / hebben een afkeer van 't tamme vleesch/ oock een grouwel van de Melck / seggben (hoewel het wit is) niet-te-min 't bloedt van de Beesten te zijn: hebben veelderhanden Visch daerse groote liefhebbers van zijn: sy hebben noch Boter noch Olie van Olijven/dan alleen Oly van Walvisschen. Alle tamme Dieren/ die hier zijn/ hebben sy oock. Onder alle de Berghen/ die in alle dese Eylanden zijn / vindtmer twee voornaemste / waer van den eenen soo hoogh is / dat hy verre in de Wolcken reyckt/ ende wordt ghenoemt Figenoiama: d'andere brant altijdts / ende werpt ghestadighe vlammen uyt. De Japonoisers zijn ten meestendeele subtijl / verstandigh / loos / leersaem ende goedt van memorie. Men verwijt

Hooghe ende dicke Ceder-boomen.

Twee uyterste hooghe Berghen.

verwijt daer niemandt sijne armoede: men vliet ende verbloeckt den achter-
klap/ diefte/ 't gebruyck van swaeren/ende allerley tuys-spelen. Soo yemandt
onder hun dreyght/ ende sijn Swaert treckt/ heeft de doodt verdient: gebruyc-
ken geen gevangen-huysen: den delinquant wordt op de staende voete gestraft
ofte ghebannen; konnen yemandt qualijcken vangen/ ofte moeten hem onver-
siens krijghen/ want sy haer te weer stellen/ende veel quaets doen/ wetende dat
y doch moeten sterven: ist yemandt van Adel/ ofte eenigh groot Heer/ sijn
huys wordt met volck beset/ende hem wordt bevolen hem selver te dooden: soo
niet/veroveren 't huys met ghewelt/ende slaen dan al doodt wat sy daer in vin-
den: om sulcks te verhoeden/soo laet den delinquant hem ghemeenelijcken van
ijn dienaers dooden/die hem den buyck over dwars opsnijden/'t welcke de die-
naers dickwijlen daer naer haer selver mede doen/ uyt liefde ende gunst diese
aer Heeren in haer leven hebben toegedragen: zijn haer levens weynigh ach-
ende/want sulcks gebeurt dickmaels van kleyne jongers/in præsentie van haer
Ouders/ ende dat om kleyne oorsake/ ende uyt louter obstinaethevdt: zijn ten
neestendeele fris ende robust van Lichaem/ konnen tot de 60 Jaren de wape-
en dragen. Hebben weynigh baerts; d'een strijckt sijn hooft-hayr voorwaerts/
'andere achterwaerts; de Boeren draghen het halve hooft kael/ ghelijck oock
t ghemeyne volck: in alle haer manieren zijn recht teghens de Chinesen (haer
ghesworen Vyanden) ende andere Natien aen; want in plaetse dat die de eer-
iedinghe met hen hooft ende handen doen/ malkanderen te ghemoet komen-
e/ soo doen dese haer Schoenen/ in bewijs van eere/uyt: die yemandt al staen-
e met eerbiedinge ontfangende/doen 't desen al sittende: gelijck wy hier te lan-
e Mantels om doen als men wil uyt gaen/soo leggen syse af als sy op de straet
omen/ende doen groote bocksens aen/ die sy/te huys komende/weder uyt tret-
en/ ende nemen de kap ofte mantel weder om: gelijck by andere natien fraey
s/ bloeyent ofte geluw hayr ende witte tanden te hebben/ soo werdt 't selve by
aer gantsch leelijcken ghehouden/ soeckende 't selve in alle manieren swart te
ebben: seghende/wit droefheydt/ ende swart blijschap by haer te baren; als
aer Vrouwen swanger gaen/hebben 't lijf met een gordel vast toe gesloten/daer
e te voren de selvige slap om 't lijf dragen: seggen/soo sy sulcks niet deden/dat
et met haer vrucht qualijcken vergaen soude; naer dat de moeders haer kint-
eren gebaert hebben/in plaetse van moeder en kindt te koesteren/ soo werdt het
indt terstont in kout water ghewassen/ende de moeder een weynigh tijdts seer
attel eten gegeven/ ende dat noch van weynigh voetsel. In't eten ghebruycken
e twee kleyne stocxkens/ daer sy seer aerdigh de spijse mede weten te vatten;
ittende op matten/ daer sy oock op slapen; Als sy gaen eten/ doen sy hare
choenen ende kousen uyt/ om dat sy de matten niet vuyl en maecken; d'ar-
me luyden/ voornemelijck langs den Zee-kant/ leven van kruyden/ rijs ende
isch: doch de Rijcken maken goede tiere/ yeder ghereckt wordt de Tafel ver-
ndert/ die van Ceder-hout ghemeenlijck is; hare confituren worden op de
anniere van Pyramiden ghemaeckt/ ende vergult/ met uytsteeckende Ceder-
ocxkens: zijn meer bruyn dan wit/ verdragen geduldelijck den arbeydt/zijn in
lle haer dingen seer patientigh ende lijtsaem/leeren van jongs af honger/kou-
e/ende alle arbeyt lijden/te gaen bloots hooft/met weynigh kleederen/ soo in de
Winter/als des Somers/ ende dit niet alleen het ghemeen volck/ maer oock de
rootsten van't Landt; eergierigh; verdragen niet geerne ongelijck; konnen

de-

de wrake seer aerdigh dissimuleren. Men vinter die hare kinderen versmoren / soo haest die gheboren zijn / om de moeyte van 't opvoeden te schouwen: hebben maer een sprake/ maer in dermaten met verscheyden woorden vermengelt/ dat het schijnen veelderley spraken te zijn. Hare Characteren beteyckenen gheheele woorden. Hare gheweer is/ een Roer/Kortelas/Poignaert ende eenighe andere lichte wapenen. Gaen meest-tijdts bloots hoofts: Rouw-dragende/ kleeden sy hun in't witte: Haren leckersten dranck is water/gemenght met seecker kostelijck poeder/ ghenoemt Chie; is by haer in groote estime / soo dat alle Heeren ende vermoghen luyden sulck water altijdt in huys hebben / doen sulcken groote eere aen / die sy daer van laten drincken; de potten daer sy dien dranck in bewaren / ende kroesen daerse die uyt drincken / werden by haer in groote waerden gehouden (gelijck by ons Diamanten ende andere ghesteenten) nae die oudt ende van konstighe meesters gemaeckt zijn/daer eygen Waerdeurs ende kenners van zijn / konnen wel 4 ende 5 duysent Ducaten ghelden: de Coningh van Bungo, betaelden voor een dier potten (staende op drie voeten) 14 duysent Ducaten: sommighe drincken oock Wijn/die sy van den vreemdelingh koopen. In de Stadt Banoum, is een Academie / daer hare Priesteren (Bonzes) leeren / ende de jeught onderwijsen. Sy ghebruycken de Druckerije/ gelijck wy.

In Japon wordt seer grooten handel in veel dinghen ghedreven; want behalven den Rijs/ diemen aldaer veel aen den vreemdeling verkoopt / worden oock veel Peerlen / (die groot ende rondt / maer root zijn / doch meer als de witte gheacht) gheladen ende verkocht. Daer sijn oock seer veel kostelijcke gesteenten/ ende veel Goudts te ruylen: want dese twee dingen maecken dat Coningrijck gantsch machtigh ende Rijck.

Van des Conings inkomste.

Behalven dat andere Coninghen desen Coning verplicht zijn/ veel geschenken te gheven/ oock in tijdt van oorlogh ende vrede te dienen/worden noch in de Provintien vergadert twee millioenen Gouts aen Rijs: waer by afgemeten kan worden wat d'inkomsten van d'andere dinghen bedraghen/ waer af (mijns wetens) by niemanden noyt geen volkomen reckeninge gemaeckt en is.

Men kan ghenoegh bekennen hoedanigh de sterckten ende macht van desen Prince is/nadien dat Faxiba, die voor een tegenwoordigh-heerschenden regeerder/van meyninghe was/nae dat hy gheheel Japon onder zijn ghebiet ghebracht hadde (in welcke hy met een groot Heyr 50 Coningrijcken conquesteerde) geweldiger hant in China te trecken; hebbende tot desen eynde hout doen afhacken om 2000 Schepen te timmeren / tot overvoeringhe van sijn Heyr. Voorts sijn de Japonesers seer dapper/ soo dat haerder een kleyn ghetal/een grooten hoop Chinesers licht verjaghen kan.

Het Gouvernement van Japon is seer verschepden van die manier die by ons in Europa bekent is / aenghesien die macht ende aensien deses Prins niet en bestaet in sijn ordinarise inkomsten / ofte in de vriendtschap der volckeren / maer in authoritept ende Majestept/ want soo haest hy eenigh Landt verovert heeft/ dat verdeylt hy terstont onder sijne vrienden/ende goetgunstige/ op die conditie/ dat sy hem op haer eygen kosten volgen sullen met een seecker getal volcks / soowel in tijdt van vrede / als van oorloghe. Dese deylen dan dit Landt wederom aen hare getrouwste/ op dat sy die aldus te beter tot hare devotie verbindē souden/ soo dat alle de goederen van Japon, soo publijcke als particuliere/van weynigh

igh volcks dependeren / ende dit weynigh aen eenen / die Heere van Tenze is/ ie op een ooghenblick gheeft ende neemt 't ghene hy wil ; maeckt de Princen nde Bedelaers al in een ooghenblick. Doch dese maniere van regeeringe ver= ozsaeckt alhier ghestadighe opzoeren : eerstelijck/om dat den Daïr (die/al-hoe= bel hy gheen macht ofte heerschappije en heeft / nochtans onder het volck seer eel geacht wozdt) maeckt/dat de Seigneurs van Tenze , ende d'andere Prin= en / schynen al-te-mael tyzannen te zyn / usurpateurs van andere luyden goe= eren / verderbers der Monarchie / ende vyanden des welvarens van Japon : t welck alle de goetwilligheyt des volcks gantsch vernietight. Hier uyt komt/ at een yeder licht de wapenen in handen neemt/verhopende licht groot te woz= en/ dooz verkleyninge synes maets.

Wyders/ overmidts de Princen daghelijcks verandert wozden/en komen sy an den volcke soo niet bemint wozden / als naturele Heeren ; ende sy luyden ock haers staets niet verseeckert zynde / benimmen 't eene Landt niet meer als andere : maer hopende dat de selve lichtigheyt / die haer 't een gegeven heeft/ ock noch een beter ofte een ander daer by verleenen sal : soo dat dit booz altydt en oozlogh in't een of in't ander Eylandt woeren.

Maer Faxiba, om absolupter Heer te blyven/ hadt een ghewoonte/de Princen ickmaels te veranderen / op dat hare swackheydt hem meer onderdanigheydt debzachte ; ende sy luyden dooz dese ozdinarise mangelinge hope mochten heb= en (midts hem gehoozsamende) haest weder een ander Landtte besitten.

Behalven dit/wilde hy oock/dat alle dese hem eedt van gehoozsaemheyt moe= en doen/ ende jaerlyckx eenighe geschencken toebzenghen/houdende haer oock ooz dit middel de vleugelen te beter kozt/ende synen ryckdom in't groeyen.

Wyders hielt hy het volck gestadigh besigh met timmeringhe van verschey= en voortreffelycke Pallepsen/Tempelen/Casteelen/Fortressen/groote Steden/ ebbende meest-tydts tot soodanighe wercken wel 100000 arbeyts-luyden in't verck/ alle op de kosten van synen onderdanen : tot welcke hy veel Yser besteden= e/ syn volck ten deele ontwapende/hare middelen uyt-putte/ende alsoo te beter n syn bedwang hielt.

Doch laet ons nu het huydens-daeghse Gouvernement eens sien. Eerste= elyck / zyn te Meaco drie Mannen / die de voornaemste Magistraten van dit antsche Ryck zyn ; dese hebben Souvereyne authozitevt/ ende resolveren van lle dinghen. De eerste / die als een Paus is / wozdt Zazo ghenoemt / ende is hestelt over de Heylighe saecken by haer. De tweede/ghenoemt Uco, staet over e Ampten ende Officien. De derde / Cubacama ghenoemt / staet over de ooz= gh ende vzede.

Van de drie voornaemste Magistraten deses Ryckx.

Dit volck is verdeylt in vyf ozden : d'eerste is/ die eenigh bewint ende heer= happije hebben : Alle dese wozden met eenen name Tones ghenoemt/ hoewel oock (gheliyck by ons) verschevden van macht zyn. d'Ander ozde is der ge= er/die last hebben over Offerhanden/ende Goden-dienst ; dese hebben het hooft nde den kin kael geschozen/leven sonder Vzouwe/ende zyn in veelderley Seck= n verdeylt ; maer wozden alle met eenen name ghenoemt Bonzes. De derde estaet in de Bozgerije/ ende de reste Adels. De vierde begrypt het Ambachts nde Zee-varent volck ; ende de laetste bestaet in Arbeydts-volck.

Alle misdadigers wozden meerder doodt ghestraft ; oft ten minsten ghebran= n : Hare straffe des doodts is het swaert : doch op sommige plaetsen wozden/

de

de ghene die op Dieverije betrapt zijn / op eenen Waghen rondtsom ghevoert ende daer naer ghehanghen.

De Japoneſers legghen in alderhande Godtlooſheydt gheheel verſopen / hebbende ſoo Duyvelſche meyninghen / dat gheenigh Chriſten menſche en leeft / die moet met recht daer een ſchrick af hebben. De Bonzes zijn hare Prieſters en de Leermeeſters / verdeylt in elf verſcheyden ende teghen malkander strijdende Secten / nochtans daer in eens / dat ſy de onſterffelijckheydt der zielen ende de voorſienigheydt Gods lochenen. Doch deſe secreten haerder Godtlooſheydt communiceren ſy niemandt dan den Edelen / handelende niet-te-min met het ghemeyne volck van de ſtraffe der Hellen / ende 't ander leven. Sy hebben seer treffelijcke Huyſen / ende leven meeſt onder een. Hebben verſcheyden Academien / waer van de heerlijckſte te Frenojama is / 9 mijlen van Meaco. Ontrent over 800 Jaren heeft een ſeecker Coning van Japon in deſe plaetſe 3800 Tempelen gheboutwt / met hare Conventen / voor deſe Bonzes, daer by verſcheyden Valleyen: ende op datſe met bequamer ghemack ſtuderen mochten / timmerde hy aen den voet van Frenojama twee Dorpen / welckers Inwooners haer van alle noodelijcke dinghen verſien moſten. Deſe Academie quam tot ſoodanigh reputatie / dat niemandt als der Princen ende Conings kinderen / of hare naeſte Bloedt-verwanten daer in komen mochten / ſoo datſe by-na het gantſche Rijck van Vome alleen gouverneerden: doch de weelde (die ſtercke beenen tot ſtut hebben moet) heeft haer tot rooverije ende Oorlogen ghebracht / ſoo datſe in de Stadt Meaco veel quaedts gedaen hebbende / eyndelijck in den Jare 1551. van Nobunanga beſpronghen zijn / die haren Bergh innemende / veele vermoort / ende maer 400 Tempelen ghelaten heeft.

De vermaerde Goden onder den Japonoiſen, zijn de Fotoques ende Cami; die eerſte houden ſy voor Goden / om hare geſtrenghheydt in't leven gebruyckt / ende ſonderlinghe gheleertheydt: de tweede / om hare groote daden ende treffelijcke bindinghen. D'eerſte waren meeſt Prieſteren / d'andere Princen: waerom ſy den Fotoques om dingen van d'andere Werelt / ende den Cami om Aertſche dingen bidden. Doch is hare Afgoderije daer mede niet ge-eyndight; want ſommighe aenbidden noch de Sonne ende de Sterren: andere aenbidden niet dan den Hemel / ende ſchrijven den Herten ende andere wilde dieren oock eenighe Godtheydt toe. Dicht by Meaco is eenen Tempel / toegewijet eenen die ſy den Godt der konſten ende wetenſchappen noemen. Den Duyvel ghebruyckt seer groote konſt ende macht om ſich van't ſlechte volcxken te doen aenbidden / onder ſchijn van verſcheyden Beeſten / die van hem ſeer geplaeght ende gemartelt worden; hebben hem oock eenen Tempel ghebouwt / in de welcke den Prince der duyſterniſſe met twee Duyvelen nevens hem ſtaet / waer van d'eene der Menſchen ſonden optreyckent / ende d'andere leeſt die voor den Prince op. De muren des Tempels zijn beſchildert met alderhande pijnen die de Duyvelen den verdoemden Menſchen aen-doen. Den Duyvel maeckt dit volcxken wijs / dat alle goet ende quaet ſucces van hem af-komt.

De Japonoiſen houden vreemde manieren in de Lijck-uytvaerden ofte begravinghen / met grooter ſtaet ende Ceremonie / door welck middel de Bonzes groote ſchatten vergaderen: De gene / wiens Erfgenamen deſe ſware koſten niet draghen konnen / worden heymelijck by nacht begraven / ofte in de Duynis-backen ghevorpen. Den Godt Amida is eene der principaelſte Goden / die ſy eeren

boven

boven veel andere / soo datse haer selven in besloten plaetsen beslupten / alleenlijck een kleyn locht-gat hebbende / daer in totter doodt toe blijven / om op hem te komen. Die aen de Zee-kanten woonen / vergaderen een somme geldts met Bedelen / steecken dat in een Buydel / aen haer hals hanghende / nemen voorts een Bijl ende Kap-mes mede / om de struycken onderweghen (soo sy seggben) af te hacken / ende gaen aldus t'Scheep varen in de diepte / ghebonden hebbende om hare beenen ende armen seer groote steenen / springhen van boven neder in de Zee / om te repsen nae haren Afgodt Amida. Noch hebben sy eenen Afgodt Xaqui.

Daer is oock een Secte Jensuans ghenoemt / die niet anders en ghelooven dan t ghene sy sien ofte voelen.

Den 9 dito is de Eendracht, die over een dagh of twee om de Caep ghelopen was / wederom by den Admirael gekomen met een Barcke / geladen met Wijn / uyt welcke de Spaenjaerts gevlucht waren. Dese Wijn is by-na als Brandewijn / van seeckere Cocos noten ghebrandt / ende werdt by de Generael overghekomen tot provisie van de Schepen. De Barck voorden sy in de grondt / ende bequamen daer nae noch eenighe Barcken met Hoenderen ende Rijs / al den Spaenjaerden toe-behoorende.

Bekomen een Barck met wijn.

Den 14 dito / op een Donderdagh smorgbens / soo sy met beyde Stenghen voorgheschooten laghen / hebbense twee zeylen uyt het gat van Manilla sien komen / diese metten eersten voor Fregatten aen sagen : maer wat naerder komende / sagben dat het groote Schepen waren / die met haer wilden spreecken / soo sy haer nae wel ghewaer wierden. Derhalven hebben strackx hare Stengen ghestijft / ende al haer gheschut ende gheweer reet ghemaeckt / om teghen die van Manilla te kampen. D'Admirael van Manilla, de voorste zijnde / is nae de onse toe-ghekomen / ende nae dat sy haer gheschut op hem ghelost hadden / heeft hy haer terstont aen boort geklampt / ende 't Schip ge-entert met een deel volcks / die seer furieus aen quamen / met Vergulde Helmen ende Schilden / wel ghemonteert / schreeuwende ende roepende / Amayna Perros amayna : dat is / strijckt dy Honden strijckt. De onse begaven haer onder 't bovenet / waer door de Spaenjaerts meynden het Schip al in te hebben / overmidts sy wel 6. oft 7. werck waren tegen een : Dan wierden van onder met Spiessen ende Roers soo pellekom geheeten / dat haer furie haest verkoelde / want daer bleeffer een deel op en rugge legghen. Ondertusschen quam hare Vice-Admirael mede nae onsen Admirael toe : maer meynende (nae vermoeden) dat sijn volck ons Schip al in hadden / is hy het Jacht ghevolght / die sijn mars-zeyl by gheset hadde / ende door de windt van den Admirael afgheloopen was ; d'Admirael van Manilla ligh meest de heele dagh onsen Admirael aen boordt / door dien sijn bough-anker aen het bovenet / dat voor onse Mast stont / vast was / soo dat het selve bovenet seer in stucken brack / ende de onse seer open maeckte. Sy schooten daper met Roers ende grof gheschut door onsen Admiraels Schip / ende de onse aen hare zijde en stonden mede niet stille / maer werden in't leste soo overmoede ende mat / door dien datter soo veel volcks ghequetst wierdt / dat sy beginsten te verflauwen. Dit merckende de Generael / is beneden ghegaen / dreyghende sijn volck / soo sy niet vechten en wilden / dat hy den brandt in't kruydt souden steecken. Hier door grepense weder moedt / soo dat selfs eenighe gequetste met de andere voor den dagh quamen / om tot den lesten Man toe te vechten.

De schepen van Manilla komen de Hollanders aen boort / ende slaen tegen den anderen.

De

De Vyandt begon mede seer te flaeuwen / ende veel van sijn volck raeckten over boort. Sy hadden wel twee Chinesche Champans vol volcks by de hant legghen / maer die dorsten / onses gheschuts halven / niet aenkomen / soo dat die van Manilla heel moedeloos wierden / arbeydende alleenlijck om van ons boort te raecken / daer over sy veel moeyte hadden. Ondertusschen hebbender de onse haer grof gheschut door-ghejaeght / ende eyntelijck is de Manilaensche Admirael van haer boort gheraeckt / maer daer nae saghen sy hem te gronde gaen / hy sonck in een korte stont soo steyl neder / datmen noch top noch mast meer en sagh. Daer saghen sy hare vyanden voor haer ooghen naeckt swemmen / roepende Misericordia, ende waren (naer gissinghe) wel twee hondert in ghetale / behalven die verdroncken ende doodt ghebleven waren. Sy velden haer Focke / want haer groote Reede was afghehouwen / ende al de Hooft-touwen in stucken / ende dat haer noch meest quelde / was de vyandt / die door haer schieten soo gheweldigh tusschen boort inghekomen was / dat sy noch vreesden alt'same te sullen verbranden / doch hebben't ten laetsten noch ghesist / ende Godt Almachtigh ghedanckt voor de groote Victorie / die hy haer soo miraculeuselijck verleent hadde.

Victorie van de Hollanders.

D'Admirael van Manilla sinckt.

Alsoo van den vyandt ontslaghen zijnde / hebben sy haer Schip weder wat ghereddet / ende zijn met het Fockjen ghezeylt door de hoofden die daer laghen en swommen / van de welcke sy noch sommighe doodt staecken met Spiessen. Onder andere wasser een Paep ofte Monnick / die sy henden aen sijn kruyn. Op het Schip waren vijf doode Spaenjaerden blijven legghen / die sy over boort smeten / by dese vonden sy een Silveren dooscken met kleyne Briefkens vol besweeringhe van alderley Santen ende Santinnen / op datse immers wel souden bewaert wesen; want op sulcke leurerijen verseeckeren haer de Papen ende Monnicken haer lijf. Van de onse zijnder vijf doodt ghebleven / ende ses-en-twintigh gequetst. De dooden waren Huybrecht Jansz. van Troyen, Schipper; Simon Jansz. van Opdam, Schieman; Wouter Adriaensz. van Woerden; Jacob Lock van Amsterdam, Adriaen Claesz Coning van Hoorn. Sy bleven doen op den Admirael / onder ghesonde ende ghequetste / noch acht-en-veertigh Man sterck. Onder zeyl wesende / hebben sy den Vice-Admirael van Manilla, met haer Jacht de Eendracht ghesien wel twee mijlen van haer: naer vermoeden was 't selve in der Spaenjaerts ghewelt; want haer docht / dat sijn vlaghe / die voor af-woey / neder ghestreecken was / ende die van Manilla boven: ook en hielden sy het niet moghelijck dat het Jacht sulcken ghewelt soude hebben konnen wederstaen: want hadde met Jonghers met al / niet boven de vijf-en-twintigh Man op / ende die noch seer swack / daer-en-teghen waren de Schepen van Manilla elck wel drie hondert Last groot / ende hadden elck wel op / tusschen de vier ende vijf hondert Man / soo Spaenjaerden als Indianen / ende wel tien stucken gheschut. Dit waren de selve Schepen die jaerlijcks van Manilla naer Mexico zeylen / vol Zijde ende andere kostelijcke waeren gheladen. Sy haddense nu toegherust om de onse van de kust te drijven / want sy niet en willen datter eenighe ander natie komt handelen. Daer waren een deel Spaensche Soldaten opghesmeten / met een hoop Indianen / die (door de onderwijsinghe van de Spaenjaerden) seer wel weten om te gaen met roers ende ander gheweer. De Gouverneur van Manilla, ende van alle de Philippijnen, was ghenoemt Don Franciſco Tello de Meneſes.

Getal ende namen der doode.

De Eendracht (na vermoeden) by de Spaenjaerts vermeest.

De

De Generael heeft sijn cours van't Eylant afgeset/ nae't Eylant Berneo, leg- 't Schip Mauritius verseylt.
ende van Manilla omtrent 180. mijlen/ om 't schip daer wat te repareeren/ ende
volck te ververschen/ want sy gantsch ontstelt waren/ ende geensins machtigh
et ander schip van Manilla te verwachten/oft haer Jacht te ontsetten. Den 16.
ito waren sy neffens een groot Eylant genaemt Boluton, dat wel 180. mijlen in
lenghde heeft/ende mede staet onder 't gebiet vande Spaenjaerden/doen ter tijt
t Gouverneur hebbende eenen Sarmiento. Sy seyldender op 5. oft 6. mijlen na
heen/want het een suyvere kust is/ende sy twee Chinesche Pilooten op hadden/
e tot Borneo wel bekent waren.

Den 26. dito zijn sy in de Bay van Borneo ghekomen/ dat een heel groote Bay Eñ komt inde Bay van Borneo.
/ met een armigen inbocht ende eenige Eylanden ter Zeewaert leggende/so dat
aer begrijp in't ronde wel twee of drie mijlen besluyt. 't Isser over al seer slecht
ater/ ende de Zee en gaetter niet te meer hol als in eenige Rivieren. Daer wort
tter maten veel visch gevangen/daerom oock de voorsz Eylanden vol visschers
oonen/ die met menighte aen boort quamen/ visch voor lijnwaet verkoopende.
e Coning van Borneo hadd'een Armade leggende op een hoeck van de Eylan-
n/ om wacht te houden/ ende de visschers te bevryden. De stadt selve leyt noch
ie mijlen bet opwaerts in een Riviere.

De Generael heeft den eenen Chinees, die in sijn schip was/met een present aen
n Coningh van Borneo gesonden/ hem bootschappende/ dat sy hier in sijn landt Daer sy den Coningh beschencken
komen waren als vrienden/ eñ niemant van den sijnen yet te kort souden doen/
aer hun alleenlijck voor haer gelt ofte waren versien van victualie ende water/
et presentatie van hem weder met schip ende goedt ten dienste te willen staen.
es anderen daegs quamender seer veel Prauwen aen boort brengende fruyten/ Eñ verversinghe aen boort krijgen.
enderen/ water ende visch/'t welck de Generael voor lijnwaet liet kopen. Sy
aren seer begeerigh nae 't Chinees lijnwaet/ waer van de onse so wat bekomen
dden voor Manilla, maer het lijnwaet van ons Landt en wildense niet hebben.
aer quamen oock eenige Edelluyden aen boort/ om 't schip te besien/die de Ge-
rael met schenckagien ende andersins alle vrientschan bewees/ om in vryheydt
et haer te moghen handelen.

Den 28. dito quam de uytghesonden Chinesche Piloot weder aen boort/ ende Boodtschap des koninckx aē de Hollanders.
et hem in een groote Prau een van des Conickx dienaers/ met een Chinees uyt
tana, die by de Coningh in groot credijt was. De Piloot seyde/ dat die van
orneo de onse niet wel ghelooven en wilden/ meynende dat sy Spaenjaerts wa-
n/ met de welcke sy Oorlogh hebben/ want seyden datter noch een Schip op de
ust was/ dat sy meynden van onse Compagnie te wesen/ daer was oock een
ortugesche Barck voor-by ghepasseert/ die een Man in Borneo gesonden had-
n om den Coningh te waerschouwen dat de onse gheen Koop-luyden en wae-
n/ dan de voorschreven Conincks dienaers/ die aen boordt waren/ verklaer-
n/ dat sy nu wel saghen/ dat de onse gheen Spaenjaerts en waren/ het welcke
er lief was/ ende wilden 't selve den Coningh aen-dienen/ seyden oock dat
n Coningh verstaen hadde dat sy van andere Natie waeren/ ende daerom
eerne een Man van haer wilde aen Landt hebben/ om die te sien. Den Gene-
el antwoorde sulcks geerne te willen doen/ mits dat de Coningh een van de sij-
in ostagie liet/'t welck sy seyden hem te sullen aendienen/ daer op heeft haer de
enerael eenighe Roers ende wapenen vereert/ om den Coningh te schencken/
elijck dan alle vreemdelinghen aldaer aenkomende dierghelijcke vereeringhen
oeten doen. De Chinesche Piloot voer mede naer Landt/ om te besien ofter

eenighe Koopmanschap te doen ware / dan in Borneo en valt gantsch geen specerie. Wel isser de beste Camphora van gheheel Oost-Indien/ maer die estimerense 't pont wel op twintigh Realen van achten / ende noch en soudemen geen dry oft vier hondert pont hebben konnen krijgen.

Chinesen van Patana aen boordt.

Den dertighsten dito quam de Chinesche Piloot wederom aen boordt met sommighe Chinesche Kooplupden die in Borneo laghen met een Schip / daerse sestigh Picol Peper in gheladen hadden/ by haer mede ghebracht upt Patana, om alhier te verkoopen. Dese Chinesen en zijn onder de subjectie van den Coningh van China niet/ maer woonen in't voorschreven Patana, een Landtschap leggheende aen de kust Sian, oft (soo andere schrijven) Chiam, daer sy een Koningh op haer selve hebben/doch staen onder eenderley Wetten met die van China. wesende lupden die upt haer lant geloopen ofte gebannen zijn/overmits datse wel eer vrybupters waren.

Dit Patana, daer sy haer nu onthouden / is een sterck onwinbaer Landt/ van het welcke elders by gheleghenthepdt breeder sal ghesprooken worden. Haer principaelste Stadt al-daer / is mede Patana ghenoemt / daerse een goede Haven hebben / van waer sy op verschepden plaetsen in Oost-Indien handelen/ ende haer voordeel siende / nemen ende berooven alle Schepen / diese in Zee konnen vermeesteren / soo wel Chinesche als andere / maer binnen haer Haven houdense een peghelijck vry. Dese die nu aen Boordt waeren seyden/ dat die van Patana een Chineesch Champan ghenomen hadden / dat van Iava quam / ende met de Hollandtsche Schepen doen ter tijdt daer leggheende ghehandelt hade / hebbende voor haere waeren Realen van achten ghekreghen. Welcke tijdinghe den Generael ende zijn Scheeps-volck lief ende aengenaem was om hooren.

Daer sy mede handelen.

Dese Pataensche Chinesen veylden den onsen haeren Peper / maer hielden hem seer hoogh van prijse/ ende begeerdender niet dan Realen van achten voor/ mette welcke de onse niet seer gheladen en waeren/ doch hebben evenwel in't laetste met haer gehandelt/voor twintigh Picos Peper een derde part aen gelt/ende twee derde-parten aen waren/ als Laken ende Harnassen te geven/ pder Pico, weghende 120. pont/ tot 13. Realen van achten. Dese Peper beloofdense's anderdaeghs aen boort te brengen. Terwijlen sy t' schepe waren heeft de Chinesche Piloot den Generael aen-gedient/ dat hy wel op sijn hoede zijn soude / want die van Borneo wel een hant hadden / als sy hare gheleghenthepdt sien / van soodanighe schepen te nemen ende verrasschen / gheljck oock de onse naderhandt wel ghewaer wierden. Daer quam oock een man upt Borneo aen boort/dat mede een Chinees was van Canton, doch een slecht quidam. Dese bad de onse/ dat sy hem in't schip wilden verbergen/ want hy was in Borneo wat schuldigh / dat hy niet betalen konde/ daerom sy hem voor een slave verkoopen souden. Seyde oock dat in Borneo groote gereetschap van volck ende anders ghemaeckt werdt/ waer upt de onse te stercker vermoeden/ datse haer wel souden mogen komen bespringen. Dan als sy wel op haer hoede waren/ en hadden die van't Eylant met al haer macht geen kans.

Waerschouwinghe van de Chinesche Piloot.

Naerder waerschouwinghe.

Aenslach van die van Borneo op 't Hollants schip ontdeckt.

Den eersten Januarij 1601. saghen sy by malkanderen vergaderen achter een seker hoeck omtrent een mijl van 't schip over de 100. Prauwen / waer door sy 't oogh in't zeyl hielden/ ende dapper op haer hoede waren / al haer gheweer ende gheschut klaer makende. Daer nae isser een Prau aen boort ghekomen met twee sacken Peper/ die sy seyden dat de Koningh van Borneo sont/ begeerende eenighe harnassen

harnassen daer voor/welcke de Generael haer gaf/sonder te laten blijcken/dat hy
et van haeren aenslagh ghemerckt hadde/ dan liet maer twee man over-komen.
Terstont quamder noch een Prau aen boort met wel 80. man / die meest bedeckt
aten onder sekere matten/welcke sy gemeynlijck mede voeren op hare Prauwen.
In dese Prau was een Os ende veel frupten / die sy seyden dat de Koningh den
onsen sont tot een vereeringe/ende wilden stracx met alle man opklimmen/presen-
erende den onsen dat sy den Os souden ophijssen ende den Frupten aenvaerden/
m haer also te bedodden/ ende haer personagie te spelen. Maer de onse op haer
oede zijnde verboden haer over te komen. Sy dwongen des niettemin even hart
en/ maer siende dat de Lonten gereet waren om vier te geven/ zijn stil gebleven/
ragende wat de onse haer begeeren was. De Generael seyde/ datter wel 2. oft
. mochten over komen/maer niet meer/ ende dat sy wat van boort af leggen sou-
en/ 't welck sy deden. De voorsz Chinees Patani (die drie oft 4. daghen te voren
en boort gheweest hadde) met noch eenighe andere Edellupden van den Co-
ningh/ is overgekomen/ ende siende dat haren aenslagh gemist was/doordien de
nse soo wel op haer hoede waeren / heeft soo veel excusen gedaen als hy immers
nochte/ seggende dat des Coninck Oom (die sijn voocht was/ ende in sijn plact-
e regeerde) met alle de Prauwen op 't water ghekomen / om sich met sijn Drou-
wen wat te vermaken/ ende hadden 't schip van verre gesien sonder argh. Daer
p vraeghden hem d'onse/waerom hy haer sulck niet ontbooden hadde / doch lie-
en 't voorts ongemerckt doorgaen/ ende bewesen haer alle vrientschap/met som-
nige geschencken aen den Coningh/oft sijn Stadthouder te vereeren/waer mede
y blijdelijck haer afscheyt genomen hebben ende door ghevaren zijn/ want had-
en geen kleyne vreese/datse onthaelt souden geworden hebben na hare verdiende
alscheyt/daer de voorsz Chinees Patani de meeste auteur van was/die sulckr wel
neer gespeelt/ ende niet lange te voren met sijn 4. oft 5. een Portugeesche Barck
verweldight hadde/daerse mede over voeren quansuijs als passagiers/ende alle
e Portugesen di'er in waren den hals afsneden / maer daer nae verstakense door
tozm in Borneo, alwaer sy wederom genomen wierden/ ende warender nu in des
Coninck dienst.

Den 2. dito quamder een prau van Borneo aen boort/daer de voorsz Pataensche
Chinesen in waren/ mede brengende de Peper/ die sy den onsen verkocht hadden.
Sy wegen alle haer goet met een Evenaer oft Romance, ende rekenen 100. Catti
oor een Pico, yder Catti so veel wesende als $1\frac{1}{4}$. pont Spaensch gewichte.

's Nachts daer aen by dē doncker zijnder vier zwemmers voor 't schips bough Anderen aenslagh gemist.
ekomen/die de kabel meynden af te snijden/ 'twelck indien 't haer geluckt hadde/
oude 't schip voorseker aen landt hebben moeten drijven/ want hadden maer dat
en Ancker / daer 't schip op lagh en reet. Maer de onse sijn 't gewaer geworden
en een Prau daer sy upt gesprongen waren/ die voorby 't schip quam drijven/en-
e hebben 't belet met schieten / waer door de zwemmers haer wegh maeckten.
y hadden den onsen oock twee nachten te voren een Prau afghesneden / die sy
an haerlupden gekocht hadden/so dat sy genootsaeckt waeren wederom een an-
er te kopen/want waren hare sloep in't slaen voor Manilla quijt geworden/ ende
oesten haer nu met sulcken Prau behelpen.

Dit Eylant Borneo is een van de grootste Eylanden van Oost-Indien. De Beschrijvingebau 't Eylant Borneo.
Hooft-stadt/mede Borneo genaemt/lept in een morast/ soo dat mender met Prau-
en moet varen van hups tot hups: Daer staen tusschen de twee ende drie dup-
endt Hupsen / ende daer-en-boven hebbense veel Hupsen ende Haven te lande-

waert in. 't Lant is seer volckrijck/ende 't zijn groote kloecke mannen/ hebbende altijt haer geweer by haer/al waer 't maer de slechtste boer ofte visscher. Sy gebruycken bogen ende lange spatten/ met een yser aen 't eynde/ als by ons een Javelijn/ in haer pijlkokers steken wel 20. oft 30. pijlen/ al bestreken met venijn/ dese blasense krachtelijck uyt/ ende alsser yemant mede gequest is dat hy bloet/ so moet hy sterven. Sy sijn altsamen Mooys oft Mahometist van gheloove/ ende en souden om de doot te lijden geen speck eten/ daerom en sijnder oock daer te lande geen Verckens. Sy nemen soo veel vrouwen alsse voeden konnen / daerse seer jalours van zijn/ ende nochtans soucken haer profijt met te doen / want daer quamender veel aen booyt om te handelen / ende als de onse die maer wat ongheschickteljck aen en tasten/ ja slechts daer op wesen/ stelden de mannen sich daer tegen te weer ende souden yemant lichteljck met een spies ofte spupt inde hupt gesteken hebben. Sy sien alle soo mans als vrouwen upt den bruynen / gheljck andere Indianen. Gaen gekleet met eenigh lijnwaet om 't lijf/ dat sy op verscheyden manieren weten te winde. Op 't hooft een Tulbant van fijn katoenen doeck. De Edelluyden/ sonderlinge die van 's Koninckx maeghschap zijn/ weten haer seer groots ende magnifijck te houden. In 't midden van hare Vrauwen/ die overdeckt waren voor de Sonne/ hebben sy een tafel staende/ met eenige silvere vaten daer op/ in de welcke sy haer Betelle ende kalck hebben/ datse doorgaens knauwen.

INWERP.

Naerder beschrijvinge van Borneo.

„ Die het ten nausten onderso cht hebben/ seggben / dat dit Eylandt in zijn om-
„ meloop niet meer en begrijpt als 250. mijlen / andere maecken 't ongheloofljck
„ groot / ende spreecken van 2100. mijlen / jae dat men 't in drie maenden niet en-
„ soude konnen om zeylen. Pedro Texeira verhaelt / dat hy van de west-hoeck
„ van 't Eylandt noordewaert aen langhs de kuste tot de haven toe ghezeylt
„ heeft ontrent 200. mijlen. Het is overvloedigh van leefstocht / ende sonderlinghe van vleesch ende Rijs. Geeft (soo gheseydt is) de beste Camphora van gheheel Oost-Indien/ waer van wy breeder geschreven hebben in de eerste Schipvaert/ fol. 82. Men vindter oock eenigh Gout/ ende den vermaerden steen ghenaemt Lapis Bezar, die seer kostelijck is / ende wel versocht teghens 't venijn.

Lapis Bezar/ hoe ende waer hy groeyt.

„ Dese groeyt binnen in de maghe van een Schaep ofte Bock / rontom een dunne
„ stroyken / 't welck in 't midden van de voorsz maghe leydt / ende dickwils in
„ den steen ghevonden wordt. Hy is seer slecht ende glat van buyten/ van coleur
„ doncker groenachtigh. Dese Bocken oft Schapen noemen de Persianen / in
„ welcker landt de steen mede seer veel ghevonden wordt/ Bazan, eñ de steen Bazar
„ welck is soo veel te segghen als Marckt-steen, waer van oock de Bazarucos (wesende 't minste geldt al-daer) haeren naem hebben / als of men segghen wou
„ Marckt-gelt. Hoe de steenen grooter ende zwaerder van ghewichte zijn / hoe sy
„ oock beter zijn ende meerder kracht hebben. In 't Landt Pan by Malacca (daer
„ dese steen mede veel ghevonden wordt) vindt men seeckeren steen binnen in de
„ galle van een Vercken / die noch in meerder weerde ende beter teghen alle ve-
„ nijn ghehouden wordt / als de Bezar-steen. Is van coleur klaer rootachtigh
„ in 't smaecken bitter / ende in het tasten als Fransche seep. Als men hem ghebruycken wilt ende yemant ingeven/ soo werpt men hem in een kop met water/
„ laet hem soo wat daer in staen/ ende in 't upt trecken is 't water bitter/ 't welck
„ ghedroncken alle de venijnigheydt die men in 't lijf heeft repnight ende upwerpt/

Pedra Porco/ oft Vercken-steen.

werpt / soo als men by ervarentheydt dickmaels bevonden heeft. Men ver-
moedt dat dese voornoemde steenen in de maegh ende galle vande voorschre-
ven beesten groeyen/ door de kracht van de krupden die sy eten/ aenghesien men
de steenen op alle plaetsen / selfs in de Oost-Indien niet en vindt/ daer de Bee-
sten nochtans met menighte wesen. In Borneo vindt men ock sommighe
Diamanten (van welcke edelen steen elders breeder sal ghesproocken worden)
wat Note-muscate ende Foely/het hout Sapon, daer men mede verwet als met
Brasilien-houdt, ende veel Was: Heeft veel havenen ende steden / doch niet seer
bewoont. De Hooft-stadt (als wy ghesepdt hebben) is Borneo , een Stadt
met steene mueren omringht / ende met schoone Huysen verciert/ leggende in
een moras/ als Venetien. De haven is ruym / ende wel bevrijdt/ ghemaeckt
van de mondt van een groote ende wijdtloopende Riviere/die aldaer in Zee valt
ende van een deel andere rontsom leggende Eylanden. Dese haven heeft eer-
tydts ghestaen onder't ghebiedt van de Spaenjaerden / diese verlaten hebben
om de ongesonthepdt des Landts/ ende om dat sy haer wesnigh nut was. De
Huysen zijn van hout gemaeckt op balcken ende solderinge van plancken. Als
het den Inwoonderen om des onweders wille/ oft ander oorsaecken goet
dunckt/ verbaren sy met kleyne moepte van d'eene kant van de Rivier aen d'an-
der/'t welck ock in sommige andere Landtschappen ende Eylanden daer om-
trent dickmaels gheschiedt. De Inwoonders zijn kloeck ende verstandigh/
naer seer gheneghen tot steelen/sonderlingh op de Zee/ ende varen dickwils op
oorbuyt tot aen de kuste van Pegu toe/wesende by de 400. mylen weeghs Hare
wapenen zijn rappieren/ Cofos, 't welcke schilden zijn gemaeckt van ....
...lancien / assagayas, ende sommighe hebben ock roers/ maer voornemelijck
Selihes, oft spiesen van hout/ dat so hart is als yser/ maer kort-brakigh/soo dat
sy steken blijvende in de wonde veel splinters daer in laten / die de selve bykans
onghenesselijck maken. Te landewaert in zijn sy Heydenen ende Afgoden-die-
naers/ maer aen de zee-kant meest Turcx/ welcke religie de Koningh selve toe-
gedaen is/den welcken niemant en magh aen-spreken als door een taelman of-
te voor-spraake.

Den 3. Januarij 1601. onder zeyl zijnde / saghen sy een schip achter haer ghe-
set leggen/ daer sy nae toe-zeylden. Dit was een Champan dat van Iapon quam/
ende naer Manilla wilde/ maer was door storm versteken / ende ghedwongen hier
in Borneo in te komen/ om hem te verversschen / moetende daer noch vier maen-
den vertoeven nae de Mouson, oft bequamen tijdt om naer Manilla te zeylen. De
Generael liet de Capiteyn aen Boordt komen / dat een out dick man was / een
Portugees ghebooren van Port a Port. Was gheheeten Manoel Luis, ende had-
de langhe in Malacca ende Maccao gewoont/ maer woonde nu in Japon in een stad
ghenaemt Langasaque. Gaf den onsen te kennen/ datter in Japon een groot Hol-
antsch schip was ghekomen van de Compagnie van Steven Verhagen,'t welck
al-daer versteken ende in seer deerlijcken staet was/ want sy waren meest al van
honger ende sieckte gestorven/so datter maer 14 af en leefden. De Koningh van
Japon hadde 't selve schip upt Bongo, daer het eerst aen gekomē was/ in een ander
haven doen voeren / Atonza ghenoemt / daer het op 4. anckers lagh / ende wel
bevrijdt was. Het Volck ginghlos ende vry aldaer 't hun beliefde/ ende hadden
ons sent om een kleynder schip te maken / dewijl sy niet machtigh en waren het
ware over zee te brenghen/ ende dan te zeylen alwaer sy wilden. De onse verston-
den wel dat het den Admirael was van Verhagens Compagnie / want was een

Een Champan komende upt Japon in Borneo versteken

Schip van 250. last / ende hadde (soo de voorsz Portugees vertelde) veel geschut op / niet veel Realen van achten eñ koopmanschap. Sy waren met twee schepen van Chili overgesteken/maer hadden 't eene moeten verlaten. De Generael heeft den Portugees naer vermogen wel getracteert/ eenige hammen ende andere victualie van hem ghekocht/ ende tot zijnen contentemente betaelt / biddende dat hy weder-komende in Japon den Hollanderen alle hulpe ende bystant doen wilde/ gelijck hy beloofde. Hem wert ock t' zijner begeerte een Princen vlagge gegeven met een paspoort van zijn Excellentie/ daer hy in seer verblijt was.

't Schip gaet upt de Bay van Borneo 't zepl.

Den 5. dito 's morgens zeylden sy upt het gat van Borneo, ende bupten de Bay zijnde/ setten haren cours t' zeewaert in/ ende quamen/ nae dat sy lange met groot perijckel in de Eylanden verwarret gelegen hadden / soo verre/ dat sy op den 16. dito een zepl vernamen in haer vaerwater / naer het welcke sy geloopen zijn/ om een Piloot daer upt te bekomen. Des middaeghs daer by komende/ saghen dat het een Joncke was/ ende dedense strijcken / ende den Meester aen boort komen.

Bekomt een Joncke van Jor.

Dese seyde/ dat hy van Jor quam / een Koninghrijck by Malacca : De Generael heeft de Meester/om dat hy een goet Piloot was op alle dese gewesten/ende oock in de Molucken, aen boort gehouden / die met sijn Soon over trat/ ende zijn volck belaste 't schip mette Joncke te volgen.

Anckeren voor de stadt Joartan in het Eylant Java.

Den 28. dito hebben sy 't geset recht voor de stadt Joartan, gelegen in 't Eylant Java, daer sy vernamen dat geen specerije te bekomen soude zijn/ overmits die/ doorden treck van de Hollantsche Schepen/ al verboert was naer Bantam. Hier hebbense 't Schip ten besten dat sy konden ghereparеert/ want het een seer bequame plaetse is om Schepen te setten ende kalfaten. Sy hebben haer ock versien van verversinghe/ als frupten ende hoenderen / die sy in-ruylden voor Porzenberghemeskens/ spiegelkens/ naelden/ Lijnwaet/ wolle kleederen/ ende andere verscheyden snupsteringe. Den 30. quamender eenige Portugesen aen boort / seggende datse een Baar Foely te koop hadden/die de onse van haer kochten voor laken/ dat seyden / dat sy de selve niet voor over twee dagen konden leveren. Des anderen daeghs quamen de selve Portugesen weder aen boort/ met noch een ander/ die sy seyden dat onder hun de principaelste was in Joartan. Vereerden den Generael met eenige frupten ende ander snupsteringhe fray met bloemen ende krupden besteken/ daer voor hy haer wederom vereerde met wat Lijnwaets.

Den 1. Febuarij 1601. quamender wederom dzie Portugesen aen boort / onder andere een/ de welcke seyde dat hy in Hollandt geweest hadde ten tijde van de Spaensche Vloot / een jonghen zijnde van Don Diego de Pimentel. Dese seyden/ dat de voorsz Foely noch niet gereet was/ maer dat sy die op morghen souden leveren. Waer upt de Generael achterdencken kreegh / dat sy hem sochten te traineren/ om middeler tijd eenige schelmerije oft verraderije te bzouwen/ siende datter maer een schip en was / ende dat noch seer zwack voor den slagh van Manilla. Heeft derhalven/ om alle verraderije te beletten / de voorsz Portugesen aen boort ghehouden. 's Anderdaeghs 's avonts quamder een Portugees aen boort met twee Balen Foely/ weghende by de 200. pondt/ 't welck maer een halve Baar is. Hy seyde datter niet meer en was/ende dat hy noch moepte genoegh gedaen hadde om dese te bekomen ; dan/ nae de onse vermoeden / waren 't haer oude treken. De Generael heeft de twee Portugesen ontslagen/maer den derden/genaemt Augustijn Nuñez bleef aen boordt : de andere hadden hem belooft te halen / dan en quamen niet.

De stadt Joartan en heeft geen muragie : daer mogen omtrent 1000. hupsen in staen

laen al van hout gemaeckt. De Koningh was doen ter tijt in Passarvan, daer hy jem meest onthout: 'twas de selve die over vijf jaren de stadt van Balambuam begert hadde/ doen de eerste schepen van Amsterdam daer waren/ soo wy in de beschrijvinge van de eerste Schip-vaert der Hollanders op Oost-Indien geseyt hebben. Hy hadde de voorschreven stadt Balambuam verovert / den ouden Koningh met al zijn geslacht uytgeroept/ ende was nu Koningh van Sorbaya, Joartan, Passarvan ende Balambuam. In Joartan woonde de opperste Priester der Indianen in ava, die een stuck weegs buyten de stadt een hof hadde met veel hupsen/ ende was bel 120. jaer out; dies niet teghenstaende hielt noch veel vrouwen/ die hem moesten verwarmen/ ende voeden met hare melck / want hy ouderdoms halven geen nder spijse nutte/noch elders by leven konde. Was een groot vyant vande Chrisenen/ dan de Koningh liet evenwel de Portugesen als oock andere natien haer ghehepdt/ om datse groot profyt ende welvaren in zijn landt brenghen/nochtans am hy van geen vreemdelingen eenigen tol ofte schattinge.

Stadt van Joartan/ende haer Koninck.

Den 4. dito zijn sy met een achter-ebbe t'zeyl gegaen uyt de haven van Joarran, y hebbende den voorschreven Malayschen Piloot (want de Chinesen warense nu eyde quyt) ende een Portugees/ die haer vertolcken ende de passagie wijsen soue van de Straet van Balambuam.

't Schip zeyl uyt de haven van Joartan.

Den 5. dito omtrent de middagh hebben sy een Schip t'zeewaert van haer gesen/ dat een groote mast hadde ende reddeloos lagh: daer by komende/ saghen/ at hy vast aen de gront sat op eenige blinde klippen: Het was een groot Schip nel van vijf of ses hondert last / ende hadde wel seven oft acht hondert man op ehadt / daer sy noch sommighe van saghen. De Portugees die sy op hadden/ yde/'t was het Galeoen van Malacca, toegerust om nae 't Eylandt Amboyna te yplen/ende de Portugesen/die in haer Fort aldaer vande Inwoonders seer naue belegert waren/ te ontsetten/ vermeynende het selve met het Eylant Banda soo el te fortificeren/ datter niemant voortaen en soude mogen handelen als sy/ en dan voorts na de Molucken te trecken/ om die mede voor haer te verseeckeren: aer door dese Schipvreucke is sulck haer voornemen belet geworden. De onse rmoeden mede/ dat het selve Schip daer gekomen was/ om haer te ontmoeten/ de datse advijs van haer moesten gekregen hebben overlant/ wel wetende dat door de Mousons van winden alsdoen wayende door de Straet van Balambu moesten passeren/ want anders was dit uyt haren wegh om naer Amboyna te ren.

Sien een groot Galeoen van Malacca vast sitten op seecker klippen.

Des avonts zijn sy inde mont vande Straet van Balambuam gekomen/ welcke eckt tussehen 't Eylant Baly, anderssins Java Minor, ofte kleyn Java genoemt/ en Java Major. Den 10 dito 's morgens waren sy buyten de Strate van Balambu, ende hadden de Verckens-hoeck van Baly zuydoost van haer.

Komen inde strate van Balambuam.

Den 24. April 1601. sagen sy in der nacht beschepdelijck een vier uyt dē noordsten/ eñ vernamen metten dagh het lant ten noorden van haer / daer sy omtrent mijlen af waren. Dit was (na haer gissinge) 't lant tusschen Capo Falso ende po de Bona Speranca, so dat God Almachtig haer doen wonderlijck beschermdoor het vier dat sy op lant gesien hadden/ want na gissinge van de Stuerlupn waren sy noch wel 200. mijlen beoosten de Caep, ende met den wint die 't doen yde n.n.w. aengaende/ so het hart gekoelt hadde/ soudense recht op 't lant gelt hebben.

Eñ daer door.

Den 3. May vermoeden sy dat sy neffens de Caep de Bona Speranca waren/ en den 26. dito tegen dē avont zijn sy op de reede van 't Eylant S. Helena gekomen;

Vermoeden neffens de Caep de Bona speranca te wesen.

Setten 't wooz 't Eylant S. Helena.

daer sy haer wel versien hebben van water / ende plantept van visch gevanghen/ die oock 't beste was dat sy daer kregen / want al zijnder veel Gepten ende gevogelte/ soo kan mense nochtans om haer wilthepts wille qualijck krijgen. Frupt en wasser mede niet te bekomen / dan bijghen ende wat Datelen. Den 30. ditogingen sy van 't voorsz Eylant 't zeyle.

Gae van daer weder 'tzeyle.

Den 16. Junij 's morghens saghen sy ses zeylen ten noorden van haer komen/ dat Hollantsche Schepen waren van Amsterdam, die naer Oost-Indien wilden/ ende tot haren Generael hadden Jacob Heemskerck.

Ontmoeten ses Hollantsche schepen / die naer oost-Indien wilden/

Den 26. Augusti 1601. omtrent de middagh hebben sy 't gheset voor de Stadt Rotterdam, daer sy uptgezeylt waren; Godt danckende voor sijn ghenadige bewaringe. Binnen Rotterdam was groote blijdschap so wel onder de principaelste/ als onder de ghemeyne borgerije/ ende sy wierden van een pegelijck wellekom geheeten van hare verre moepelijcke ende gevaerlijcke repse/uptgeweest hebbende weynigh min als drie jaren.

Setten 't wooz Rotterdam.

Tot den Leser.

Alsoo eenighe bladeren ledigh waren, soo heeft het ons goedt ghedacht hier by te voeghen, dit nevens gaende discours, weghens de Voyagie rondtom den Aerdtkloot, tegens meeninge van veelen.

EEertijts plegen vele verstandige ende gequalificeerde luyden te gelooven/ dat het Aerdtrijck als een Spongie op het water dreef/ gelijck sulcx uyt de schriften van S. Augustijn kan bewesen worden; dese opinie heeft noch lange in zwangh ghegaen/ want in het jaer 745. Virgilius Bisschop van Saltsburgh in Duytslandt openbaerlijck ghepredicht hebbende dat de voorsepde opinie valsch was: Item datter onder ons luyden waren/ die met de voeten tegens ons aen gingen ende in het Grieck Antipodes ghenaemt wierden/ soo is hy daer over voor een ketter van den Bisschop Bonifacius van Mentz upt-gheroepen/ende van den Paus Zacharias gheciteert. Dese heeft het proces ofte de differentie aen Utilo doemaels Koningh van Bohemen over-gegheven; doch alsoo den voornoemden Bonifacius Bisschop van Mentz brieven van recommandatie aendē gemelden Koningh gekregen hade/ so heeft Virgilius Bisschop van Saltsburgh het proces verloren/ende is als een ketter veroordeelt gewoorden. Doch hoe rechtveerdigh dat het selve vonnis gheweest sy/blijckt nu door de ervarenthept selve. Alhoewel noch heden menschē van so obstinate herssenen gevonden werden/ die niet gelooven en konnen nochte willen/dat het mogelijck sy dat men het Aertrijck rontsom vare. Hoewel oogenschijnelijck/ja so klaer als de middagh haer dwalinge/door de voyagien van Francoys Draeck, Thomas Candisch, Olivier van Noort, eñ onlanghs de Nassausche vloot onder het belept van dē E. Heere Jaques L'hermite openbaer eñ bekent gemaeckt is/ want alle dese het Aertrijck om gevaren hebbē / sonder veranderinge van schepē.

De

De eerste hebben haer cours genomen van Enghelant na Cabo Verde, houdende de kuste van Guinee, loopende dooz de Strate van Magallanes, ende L'hermite houdende de kuste van Brasil, dooz de Strate van Le Maire. De Straet van Magallanes lept op de hooghte van 52. graden bezupden de linie/ sulcx dat de ghemelde Strate van Engelandt meer dan 2000. Hooghduptsche mijlen/ ende van bupten de Meridiaen vande Vlaemsche Eylanden op haeren loop nae 't westen omtrent 800. Hooghduptsche mijlen gelegen is/ van welcke het begin van de lenghte van oost ende west / ofte den Meridiaen hedensdaeghs begint. Om de ronte van het Aerdtrijck om te varen/ so hebben de voornoemde zee-helden haren cours ghenomen onder den Meridiaen van de ghemelde Eylanden nae het westen / tot aen de Straet voornoemt ontrent 800. mijlen/ gelijck alreede geseyt is: Maer de enghte gepasseert zijnde/ hebben sy haren cours na het westen ghenomen/ nae de Eylanden van de Molucces, die onder de linie equinoctiael leggen / ontrent de Antipodes van de Vlaemsche Eylanden hier vooz ghenoemt / zijnde van de selve verschepden vervolgens haren cours 3000. Hooghduydtsche mijlen / ende zijn van den Meridiaen van de Vlaemsche Eylanden af 180. graden (waer uyt klaerlijck blijckt / dat sy recht onder de selve zijn / want also de zee ende het Aertrijck te samen een ronte maken / de welcke groot is 360. graden/ ende dese Antipodes mosten de helfte als zijnde den halven circkel verschepden zijn van den anderen / dat is 180. graden/ so ist noodtsaeckelijck dat de Inwoonders van de Molucces Antipodes van die van Guinee ofte daer omtrent zijn: Alsoo die omtrent Moluccas zijn / recht teghen die omtrent Guinea woonen ofte varen/ aen gaen ofte zeylen/ want sy effen 180. graden van den anderen zijn/ ende op een hooghte / de eene bezupden / ende de andere benoozden de Equinoctiael linie leggen. Het welcke oock van alle andere plaetsen moet verstaen wozden / want die op de hooghte van 52. graden 40. minuten bezupden de linie effen 180. graden van Amsterdam leggen/ zijn Antipodes van deselve eñ also ter contrarie/ waer uyt dan blijckt datter Antipodes zijn: item dat het Aertrijck ende de zee t'samen een ronden circkel ofte kloot maken/ dewelcke dooz de wonderbaerlijcke wijsheyt Godes als een puntjen het midden van de Werelt is hanghende ende van de lucht rontsom omvat wert / sonder dat de selve elders heynder ofte verder vande locht verschepden is. Want dese wonderlijcke zwaerte des Aertrijcks rustende als een centrum ofte middel punt vande Werelt/ hout haer selven staende onbeweeghlijck / sulcks dat het schijnt onbegrijpelijck te wesen/ om dat de locht deselve omvanght/ die nochtans sonder gewelt niet en kan tegen houden de minste zwaerte die daer wesen mach / ghelijck sulcks blijckt in een gewozpen steen ofte geschoten loot ofte pijle/ dewelcke wel op gaet met ghewelt/ maer de kracht van de booghe ofte roer gebzoocken zijnde vaert weer neder ende daelt op het Aerdtrijck / sonder dat de locht die selve in het minste houden kan. Waeromme dan een yder Stadt ende Pzovincie verseeckert moet zijn dat sy al even na aenden hemel is / also het Aertrijck het centrum ende den hemel de Perycherie ofte omtreck is.

Maer op dat wp wederkeeren tot het omvaren van de Aert-kloot/ so ist dat de ghemelde Capiteynen Francoys. Draeck ende Candisch wesende op de Moluckesche Eylanden / ende nemende haren cours nae het Westen dwers ende ter zijden van de voorschreven Eylanden zijn gevaren tot de Cabo de bona Esperance, geleghen op 35. graden bezupden de linie/ latende Indien aen de rechter zijde/ ende ghekomen ende hebben gevaren vande voorsz Caep naer de Vlaemsche Eylanden, diemẽ Asores noemt: waer van daẽ sy harẽ vaert begonnẽ haddẽ/ het welcke sy alles met

een Westelijcke cours volbracht hebben / sulckr datmen den gantschen Aerdtkloot met diergelijcken cours omseylen mach: gelijck sulcx upt de Vopagie van Francoys Draeck klaerlijck blijckende is. Dese Vopagie heeft in sijn omloop begrepen omtrent 7500. Hooghduptsche mijlen / ende nae het zupden ende noozden bpde 400. mijlen ofte meer: soo dat de gantsche cours die sp recht in de ronte gedaen hebben / gelijck als nae het zupden ende noozden geweest is 11500. Hooghduptsche mijlen. Waeromme upt de voozighe redenen klaer genoegh blijcke dat 't ghevoelen van die gene die meynen / dat men het Aertrijck niet omseylen en kan gheen fondament altoos heeft / maer dat het selve teghen verscheyden onderwindingen strijt. Waeromme te hoopen staet / dat al-sulcke hartneckighe hoofden vooztaen van haere valsche opinie sullen af-standt doen / ende den Almoghenden Godt pzijsen over sijne wondere wercken met onepndelijcke danckbaerheydt. Waer toe ons helpe de eeuwige ende Almoghende Godt Schepper der Hemelen ende der Aerde / die alleen wijs Heyligh ende goet is / ende ons geven wil een ghelucksalige uptgangh van dit ellendighe ende een geruste inganck in het eeuwighe leven / Amen.

FINIS.

Kort ende waerachtig verhael van de tweede Schipvaert by de Hollanders op Ooſt-Indien gedaen, onder dē Heer Admirael Iacob van Neck, getogen uyt het Iournael van Roelof Roelofsz, vermaender op 't Schip Amſterdam, ende doorgaens uyt andere Schrijvers vermeerdert.

De ſchepen gaen upt Terel t'zeyle.

DEn 28. Junij Anno 1600. zijn upt Terel 't zeyl gegaen deſe ſes naeghenoemde Schepen/ Amſterdam, daer als Admirael ende Generael vande geheele Vloote op commandeerde d'Heer Jacob van Neck, die het nu ſijn tweede repſe was op Ooſt-Indien/ Dordrecht, als Vice-Admirael/ Haerlem, Leyden, Delf, ende Goude, welck laetſte ſchip een jacht was. Onder Engelant komende zijn door contrarie winden ende ſtormen ghenootſaeckt gheweeſt in Wicht ten ancker te komen/ van daer ſchepende het weder onder Portlant te ſetten/ daer haer een groot ongeluck wedervoer/ mits daer een ſtuck berſte/ 'twelck vier man doode/ ende eenige ſeer deerlijck quetſte/ ſoo datſe ghenootſaeckt waren vijf van de gequetſten nevens de dooden te lant te brengen. Zijnde alſo daer den 4. July van daer t'Zee gegaen/ ende met veel teghenſpoeden haer den 3. Auguſti bevonden ontrent de Canariſche Eylanden.

Krijghen 't Eylant Boa Viſta int geſicht.

Den 13. dito hebben ſy 't Eylant van Boa Viſta in't geſicht ghekregen/ weſende een van de Ilhas do Cabo verde, ofte Sout-Eylanden/ ſoo de onſe die gemeynlijck noemen/ ende voorts ſonder yet ſchrijvens weerdigh te bejeghenen/ geſeylde hebbende tot den 24. dito/ hebben alſdoen die van 't Jacht een viſch ghevanghen van den aert die de Portugeſen Dorados noemen/ langh 5½. voet/ de welcke een pſeen paſſer in ſijn lijf hadde/ die de maets 4. dagen te voren over boort hadden laten vallen. Den 17. September hebben die van 't ſchip Amſterdam een viſch gevangen die wonderlijck om ſien was/ zijnde omtrent een half elle langh/ ende ſoo weeck als ſlijm/ met een ſcherpen beck/ hy leefde lange naer dat hy in't ſchip was/ ende brack op 't leſte aen ſtucken. Hadd' hy hier te lande geweeſt/ men ſouder gelt aen verſien hebben.

Den 20. dito vinghen ſy weder een Dorado met een koperen haeck in ſijn lijf wel een half elle langh.

Paſſeren de linie.

Den 24. dito/ weſende Amſterdammer Kermis/ hebben ſy met een moy koeltjen ghepaſſeert de Linie Æquinoctiael, daer ſy ſeer in verblijdt waren. Den 28. dito/ heeft de Vice-Admirael een ſchoot geſchoten/ ende ſijn vlagge laten waepen achter van de compaenge/ daer mede te kennen gevende dat hy landt ſagh/ waer over ſy al-te-ſamen ſeer verſchrickten/ want de Stuyrlupden ende Schippers noch gheen landt en vermoeden/ maer nu contrarie bevindende/ waeren ſeer verheught/ want ſy grootelijcks naer landt verlanghden om te ververſchen/ doordien het ſcheurbuyck onder haer van dage te dage ſeer toenam/ ende alleen op den Admirael wel by de 40. Man daer aen ſieck laghen. De Stuyrlupden ghenaeght zijnde wat lant dat het weſen mochte/ hebben generalijck gheantwoort/ dat het Ilha de S. Mattheo was/ maer den eerſten Octobris op de rede komende/

bevon-

Komen op de reede van Annobon

bevonden sy dat het was het Eylant by de Portugesen genoemt Annobon, dat soo veel te seggen is als 't Eylant van 't goede jaer. Den Admirael heeft een Commis aen lant gesonden/ om met de Inwoonders te spreecken/ die al ghereet stonden met haer musketten achter seecker Schans/ want vreesden seer overvallen te worden/ ende hadden derhalven al haer goedt op 't gheberghte ghevlucht. De Commis aen landt komende heeft een vrede-vaen opghesteecken/ en daer is een van de Inwoonders op 't strant gekomen/ die met hem in't Spaensch gesproocken heeft/ ende zijn voort t'samen gegaen by den Gouverneur van 't Eylant/ den welcken de Commis verklaert heeft/ dat hy gheen sorghe en behoefde te hebben voor de Schepen/ want sy niet en quamen dan om haer te ververschen/ ende dat voor gheldt ofte ware. De Gouverneur heeft gheantwoort datter van alles genoegh was tot haren besten/ ende schonck den Admirael een paer hoenderen/ met eenige frupten; waer tegen hem weder vereert werden twee kaesen ende een pot met boter. Ghevraeght zijnde/ oft sy hare siecken wel souden moghen aen landt brenghen/ heeft het selve gheconsenteert. Waer over de siecken aen lant gebracht werden in een seer schone valleye/ daer na ghelegenthey van den lande overvloedighlijck alderhande frupten wiessen/ met naemen groote menighte van Oranjen-appelen/ soo schoon ende groot als die niemant nopt haer leven gesien en hadden/ smakende tusschen suyr ende soet/ ende haer wonderlijck wel bekomende tegen 't scheurbuyck.

Daer sy van den Portugesche Gouverneur met vrientschap ontfaelt worden.

Wijn de Palma.

Den 3. dito weder aen lant gegaen zijnde/ hebben aldaer met den Gouverneur gegeten ende gedroncken Wijn de Palma/ welck een dranck is wit van coleur/ en van smaeck als suyr hup ofte wey/ seer bequaem om drincken. Den 7. dito aen lant gevaren zijnde brachten van daer eenige frupten t'scheep/ namelijck Bananas, Ananas, Batatas, ende meer andere. De Bananas is een frupt van fatsoen als een Beuling/ ende van smaeck als Bargamotten oft mantjens Peeren in ons landt.

Bananas.

Ananas.

De Ananas hebben 't ghedaente van een groote pijn-appel/ zijnde van smaeck seer soet/ maer heel schadelijck/ ja vergiftigh/ als sy niet wel rijp en zijn. Den 9. dito voeren sy aen lant om haer siecken weder te scheep te halen/ die nu meest al genesen waren van 't scheurbuyck. De Portughesen haddense den lesten nacht willen doodslaen/ waer over sy seer verschrickt waren/ ende den admirael heeft een Commis aen den Gouverneur gesonden/ die hem aensepde/ dat hy sich wachten soude van de handen aen de siecken te slaen/ of soude sien wat hy met hem soude te doen hebben. De Gouverneur verbaest zijnde heeft geantwoort/ dat hy niet en socht dan vrede/ ende is also de Commis met vrede van hem gescheyden/ mede nemende so veel siecken als hy in de schuyt konde laden.

De schepen verzeylen. Ende verdeelē haer in twee deelen.

Den 10. Octobris ontrent twee uyren in den avondt zijn sy met een tamelijcke koelte uyt den Zuytwesten ende Maneschijn weder van Annobon t'zeyl ghegaen/ ende twee dagen geseylt hebbende/ is by den vreden raet goet gevonden de Vloot te verdeelen/ alsoo dat de drie best beseylde Schepen/ namelijck den Admirael/ het Schip Delf, ende 't Jacht voor uyt souden varen/ om voor de nieuwe Compagnie in 't landt te wesen/ ende den eersten marckt van de greynen te hebben. d'Ander drie/ te weten Dordrecht, Haerlem en Leyden souden volghen. Dit aldus beslooten zijnde/ hebben sy met malkanderen 't scheymael ghegeten/ ende nae eenige eerschooten is elck na sijn schip gekeert.

Sien 't lant van Manicongo.

Den 17. dito isser op 't schip Amsterdam een man boven by de vlaggespil geloopen/ en boven komende heeft hy landt ghesien/ welcke was 't vaste lant van Mani-congo. Den 19. in de morgenstont hebben sy een groot deel wonderlijcke visschen ghesien met becken als in ons Landt

de

de Rotten hebben/zijnde elck Viſch wel ſo groot als een man. Den 30. wert het ſchip Amſterdam om dat het ſeer vupl was gheverckent/ dat is/ſchoon gemaeckt met een yſeren inſtrument dat ſy een vercken noemen / want de Schepen woꝛden hier omtrent ſeer leelijck/ dooꝛ dien datter groote ſchelpen onder aen groepen/ die de ſchepen in't ſeylen ſeer verhinderen/en boven op de ſchelpen woꝛdenſe ſo groen als een gras.

Den 10. November begon het heel koudt te woꝛden / ſoo dat de Maets haer Winter-kleederen moeſten aentrecken / dooꝛ dien ſy de koude nu gantſch onghewoon waeren / hebbende dooꝛgaens groote warmte / ende dickmaels ſchier onlijdelijcke hitte ghehadt / waer dooꝛ haere Lichamen ſoo dun van vel waeren ghewoꝛden / dat haer docht / het was daer nu ſoo koudt / als by ons in de Winter. Den 19. dito zijn ſy 't haerder grooter blijſchappe ghepaſſeert de dꝛooghten van Braſilien : die de Poꝛtugeſen Abre-olhos noemen.

Paſſeren de dꝛoochten van Bꝛaſilien Vernemē de merck-tekens van Cabo de Bona Speranza.

Den 8. December hebben ſy eenigh riedt ſien dꝛijven het welck de Poꝛtugheſen Trombas noemen / een teecken dat men niet verre van de Caep de Bona Speranza en is / ſaghen oock eenighe groote voghelen / die ſy Caep-voghels noemden / ſo dat ſy groote hope hadden het lant van de Caep haeſt te ſien. Den 12. dito / alſoo ſy noch een langhe repſe vooꝛ handen hadden / ende daerom by tijdts moeſten toeſien / om op 't leſt ghеen ghebꝛeck te lijden / hebben ſy 't bꝛoot begoſt upt te deelen/ peghelijck Man een half pont daeghs/het welck hem dan eens ter weecke wert toeghewoghen / ſommighe ſouden 't bꝛoot dat ſy vooꝛ een gantſche weeck kreghen / wel op eenen dagh hebben opghegheten / maer moeſten ſich leeren ſpenen / ende ghedult hebben tot dat het de Heere ſoude verſien. Den 17. dito quamender dꝛie groote Walviſſchen dicht by 't Schip Amſterdam , die ſeer rupch waren boven op haer lyf / en op haer hooft bewaſſen met ſchelpen / dat wonder om ſien was.

Die ſy naer giſſinge paſſeren.

Den 20. hebben ſy naer giſſinge de Cabo vooꝛſz gepaſſeert met een ſtijve koelte upt den zupdtweſten / zijnde (ſoo ſy giſten) omtrent 30. mijlen van 't landt. Den 21. hebben ſy ſeer harde ſtroomen en ravelinghe van water vernomen / komende van verſchepden zyden/ ende doende 't water ſeer hol gaen/dat men 't qualijck geſlooven ſoude waer 't dat men 't ergens by vergeleecke. Dit is hier omtrent deſe kuſt ghemeynlijck altijt te doen / ende de ſchepen die de Poꝛtugeſen verlieſen / die blijven meeſt alhier / ſoo dat zijder ſeer af verdaert zijn / en groote ſuperſtitie bedꝛijven van Santen en Santinnen aen te roepen / als ſy daer omtrent zijn / meynende dat ſy dan de repſe gewonnen hebben alſſe deſe plaetſe gepaſſeert zijn. Den 23. dito gingh 't water noch alſoo hol / dat hoewel de ſchepen heel dicht by malkanderen waren / ſoo en kondenſe malkanderen altemet het bovenſte vande maſt niet ſien. Den 15. dito ſagen ſy een groote Walviſch dicht by 't ſchip Amſterdam tot dꝛiemael toe ſijn Kupt ſchieten / en 't eickens als hy geſchoten hadde/ nam hy een groote vaert met zwemmen onder 't ſchip dooꝛ/ ende daer vooꝛ by heenen/een wonderlijck dingh / 't welck noch niemandt van 't Scheepſ-volck oft Officieren nopt en hadde ghеſien.

Tijden groote armoede op de repſe.

Den 27. hebben ſy op den Aerdt-kloot oft Globus terreſtris bevonden / dat den dagh ter plaetſe daer ſy doen waren op een half upꝛe na eens ſo langh was als in ons Vaderlandt/ want hadden dien dagh 14½. upꝛen Sonne / die 's moꝛghens te 4. upꝛen op ſtont/ende 's avonts omtrent den ſevenen ondergingh.

Den 17. January 1601. bevindende dat haer water ſeer minderde / ende datſe noch wel duyſendt mijlen van Bantam waren / ofte van daer ſy ander water ſouden

den konnen krijghen/ soo werter besloten / dat sy voortaen maer een pintjen waters daeghs souden hebben/welcke seer weynigh was/ want het begost weder al heel heet te worden/doch soo moesten sy van de noot een deught maken/ ende den tijt nemen soo hy quam. Den 21. dito hebben sy haer speck begonnen te eten/het welcke sy wel gemeynt hadden langher te sparen/ maer bevonden dat het heel bedorven was/ ende so seer stonck/ datmender qualijck af wiert als men 't eten soude/ en als de Kock de ketel van 't vier sette om op te schaffen/ werdt men verbaert van den reuck. Den 22. hebben sy een hay gevanghen soo groot datter 25. man genoegh aen te trecken hadden/ want was 13½. voet langh/ ende dick naer advenant. Het was dien dagh soo uptermaten heet/dat men nauwelijcx op 't schip en dorst komen/ maer een yegelijck bleef om laegh in sijn kamertjen daer hy beschepden was. Daer wert oock so onuytspreckelijcken dorst geleden onder 't volck/dat een mensch hem erbarmen moest die 't aensagh. Een mengelen waters en konde men voor gheen gulden te koop krijghen / en daer warender die de kleederen van haer lijf verkochten voor water. Sommige droncken haer eygen water/om den onlijdelijcken dorst eeniger mate te blussen.

Voornemelijck van hitte en dorst.

Den 30. dito was 't regenachtigh weder/ ende een yegelijck hing sijn zeyltjens upt om water te vangen/'t welck hoe vuyl en betart dat het was/ haer nochtans beter smaeckte dan de beste Rijnsche Wijn die sy opt ghedroncken hadden. Den eersten Februarij beliep haer een zwarte ende afgrijsselijcke storm/so dat de schipper en de Stuyrluyden van 't Schip Amsterdam, die mede in de groote storm op Texel geweest hadden in't jaer 1594. alsser so veel Schepen vergingen/ verklaerden/ dat het doen ter tijt so hart niet gewaeyt en hadde / jae dat sy haer leven sulcken storm niet gesien en hadden. Haer nieuwe blinden/haer fock/ ende haer schoverseyl waeyden in stucken/de fockemast brack al mede/maer sy werden't by tijts gewaer/ende holpent ten besten dat sy konden. Tegen de nacht nam 't weer hoe langer hoe meer toe/ ende 't waeyde so vreesselijck/ dat men den Hemel van de Zee niet en kost onderkennen. 't Schip Delf hadde sijn groote mast over boort moeten houwen/door dien sy't niet langer en hadden konnen harden/want het schip hadde geslingert/als of 't onderste boven gewilt hadde. Sy waren doen op de hoogte van 17. graden bezuyden de Linie/ ende 's anderen daeghs begost hem 't weer te besadigen.

Verbaerlijcke storm.

Den 20. dito drijvende in groote kalmte/sagen sy altemet veelderley soorten van vogelen/als oock een soorte van visschens die borstels op haer lijf hadden so scherp als elssens/gelijck by ons de pysere varckens hebben. Haer ontmoeteden oock veel groene bladeren van boomen/ drijvende op het water/ en hebben daerom het loot geworpen/en ghevonden 22. vadem sant-gront met kleyne witte schelpjens vermenght/ het welck haer altemael seer verschrickte/ want en hadden niet gemeynt het lant soo nae te zijn / en hoe sy verder quamen/ hoe de ondiepte grooter werdt/ daerom hebben sy't eyntelijck op 11. vadem geset/al steenachtige gront. Den 22. dito hebben sy't eerst in 18. weecken tijts lant gesien / dan en konden 't maer sien van de stengh of ten naesten upt de mars/ soo dat sy noch twijffelden of het landt was of niet/ eenighe seyden het waren klippen. Immers seylden en dreven noch tot den 25. Maert toe/en doen sagense eerst het vaste lant van Sumatra, daer in sy altesamen seer verblijt waren/ settende haer cours Zuyt-Oost langhs de wal henen.

Tekens van lant.

Sien 't vaste lant van Sumatra.

Den 27. Maert zijn sy in de Staet van Zunda ghekomen met moy weder ende bequamen windt. Doen ontmoeten sy oock 't eerste Eylandt in de Straet ghe-

Komen met haer drijven inde straet van Sunda.

naemt

naemt Boa Ventura, ende ſagen tegen den avont een ontallijcke menighte van Eylanden/ waer van ſy 't onder een des nachts geſet hebben/ 't welck ghenaemt is Los tres hermanos, dat is/ de drie broeders/ om datter drie kleyne Eylantjens by leggen. Den 30. dito 's morgens omtrent ten 8. uyren zijn ſy voor de Stad Bantam gekomen/ alwaer ſy gevonden hebben twee ſchepen van de nieuwe Compagnie/ ende 't ancker laten vallen omtrent een Goteliner ſchoot van de Stadt. Terſtont quamender veel Chineſen en Javanen aen boort met haer Prautjens/ en elck bracht ſijn Koopmanſchap mede/ d'een Porcelepnen/ d'ander Criſſen/ de derde Bananas, de vierde Oraenjen-appelen/ende ander frupten/die hier te langh ſouden vallen te halen. Elck dede ſijn kraemtjen alſoo plichtigh voort alſſe doen t' Amſterdam in de kermis/al wat ſy ſagen was haer gadingh/ende en mocht haer niet ontgaen/doch hadden 't een nochtans liever dan't ander/ende wiſten oock onderſcheyt tuſſchen goet ende goet.

Een voor de Stadt Bantam.

Den 31. dito is de Generael aen landt gevaren om metten Gouverneur te ſpreken/ en bevindende datter maer ladinghe voor een Schip en was te bekomen/ ſoo iſſer beſlooten het Schip Delf af te veerdighen naer Huys toe/ ende dat het de ander twee Schepen Amſterdam ende't Jacht verder ſouden verſoecken nae de Eylanden van Moluco, om te ſien of ſy daer hare ladinghe ſouden konnen bekomen.

Daer het een ſchip gheladen wordt.

Den eerſten April deden de twee Schepen vaſt proviſie van Rijs ende Arack/ om verder te varen/ want ſy de tijt van doen hadden om de paſſagie winden te gebruycken/ die haeſt verloopen waren/ en verlopen weſende en ſoudenſe inde Molucas voor dat mael niet hebben konnen raecken/ want dan waepen de winden drie maenden langh contrarie.

Den tweeden dito zijn ſy van Bantam t'zeyl ghegaen/ ende hebben den 4. May voor de tweede reyſe de Linie Equinoctiael ghepaſſeert/ maer den negenden dito bevonden dat ſy door ſtilde ende groote ſtroomen weder onder de ſelve Linie te rugge gedreven waren.

Zeylende d'ander twee naer de Molucas.

Den 10. dito waren ſy op 24. minuten by noorden de linie/ende ſagen den hoeck van Celebes, die ſy meynden al gepaſſeert te zijn. Den 11. 12. ende 13. zijn ſy al langhs het lant van Celebes heen gezeylt/ tot dat ſy den 29. vroegh metten dagh het vaſte lant van Giloló geſien hebben/ daer geen kleyne blijſchap om en was in de Schepen/ want meynden dat ſy't al voorby gedreven waren door de ſtroomen/ die aldaer ſeer hart upt den noort gaen. Den dertighſten ende 31. dito langhs de kuſten van 't voorſz Eylandt Giloló ghezeylt hebbende/ ſagenſe 't Eylant Ternate.

INWERP.

Beſchrijvinge van de Eylanden Celebes ende Gilolo.

Tuſſchen de Macarſſerſche ende Moluxſche Eylanden ſtelter Ptolomeus drie, die hy Sindas noemt/ welcke zijn (ſoo Mercator ende andere ſijne volgers willen) Celebes, Giloló ende Amboyna. De twee eerſte leggen onder den Æquinoctiael, het derde bezuyden den ſelven. Het Eylandt Celebes leydt weſtwaert van de Molucas, met noch eenighe kleyne Eylandekens/ die al mede onder den ſelven naem begrepen zijn. De Inwoonders zijn van coleur wit. Hebben eertijdts menſchen-eeters gheweeſt/ Afgoden-dienaers/ ende Zee-ſchuymers/ gaende veel naeckt/ uytgheſondert voor de ſchamelheydt. De Coningh van de Molucken placht de gene die ter doodt veroordeelt waren derwaerts te ſenden/ om van de Inwoonders gegeten te worden. Giloló, anders Maurica ende Batochina genoemt/

„ ghenoemt / schrijft men soo groot te wesen als half Italien. 't Geeft veel Rijs/
„ ende Sagu, zijnde 't mergh van een boom / daer de Indianen haer broot af ma-
„ ken. Dpt de selfde boom vloept oock seecker nat/ dat haer streckt in plaetse van
„ Wijn. Men heefter veel wilde Hoenderen / den onsen seer onghelijck. De Zee
„ geefter veel groote Schildpaden. De Inwoodders zijn wel geproportioneer-
„ de lupden/ wilt ende wreet/ hebbende mede menschen-eters geweest als die van
„ Celebes. Aengaende 't Eylant Amboyna, is by ons in de tweede Schip-vaert
„ beschreven.

De twee Schepen komen te Ternate op de reede.

Den 2. Junij 's morghens t'acht nyren zijn sy te Ternate op de reede gekomen/ alwaer sy van d'Inwoonders des landts seer vriendelijck ende beleefdelijck ontfanghen wierden. De Coningh quam selver aen boordt om haer wellekome te heeten. Was een seer zwaerlijvigh man/hebbende maer een licht broeckxken aen/ en het boven lijf naeckt / ghelijck mede ginghen alle sijn Edelen. Hy bracht met hem den Commis die aldaer van dese selve Compagnie de repse te voozen gebleven was/ met name Franck van der Does, ende noch 3. ander maets/ die mede aldaer gebleven waren. Ende nae dat hy seer eerlijck/ naer't vermogen der Schepen ontfangen was/ende 't Schip Amsterdam wel besichtight hadde/is hy tegen den avondt met sijn Adel weder naer Ternate ghevaren. Den 3. dito wesende Sondagh/ met dat sy op 't schip Amsterdam in't eerste ghebedt waren/ eer dat de vermaninghe begon/ is de Coningh met sijn Hovelingen heel stil aen boordt gekomen/ ende siende dat sy doende waren in haren Godsdienst/ is met sijn Adel voor 't verdeck blijven staen. De Prevoost van't schip stont met sijn stock van justitie buyten 't verdeck by den Coningh / om toe te sien datter niemant van sijn dienaers en soude om laegh loopen. De Coningh siende dat hy niet mede en knielde/ heeft hem ghewesen/ hy soude mede op sijn knyen vallen / als d'andere / ende alsoo hy seyde daer ghestelt te wesen om toe te sien dat des Coninckx volck geen schade en dede/ heeft de Coningh den stock van hem geeyscht/ hem wijsende dat hy knielen soude / hy wilde selve toe sien op sijn volck / dit heeft de Prevoost ghedaen/ ende de Coningh is selve soo lange Prevoost geweest in sijn stede/ tot dat de vermaninge ende de gebeden altemael ghedaen waren / aenloopende omtrent anderhalf uyre/ daer nae by den Admirael ende ander Officieren feestelijck ontfanghen zijnde / heeft ghesept dat hy seer verwondert was in de goede ordonnantie die hy nu selve gesien hadde dat sy hielden in haren Gods-dienst/heel contrarie dan hem van de Portugesen was aengedient.

Daer de Coninck de Hollanders besoeckt ter wijl sy in haeren Godts-dienst zijn

Die hem consent vraghen om de Portugesen te mogē slaen.

Waer over de Portugesen aen dē Coningh schrijven tot nadeel van de Hollanders.

Den 4. dito verstaen hebbende dat de Portugesen die op 't Eylant Tidore waren/ daer sy een sterckte hadden/ met haer vier Schepen (waer van 't een was een Straet Magaliaens-vaerder van Rotterdam / welcke sy ghenonen hadden) haer wilden komen besoecken / ende van daer slaen / hebben sy van den Koningh consent versocht de selve te moghen aentasten/ om alsoo in de voorhael te wesen. De Koningh met zijn gantschen Adel was seer heerlijck ende triumphant gheseten/ naer 's lants maniere/ aen hebbende een zijden broeck/ ende een Goude keten om den hals. Sijn Soon/ die neffens hem sat / hadde een Goude lakens broeck aen/ en al mede een goude keten om den hals. Sy toonden hem hare brieven ende commissie van zijn Princelijcke Excellentie geschreven in't Portugees ende Arabisch/ ende versochten 't voorsz consent / waer op hy antwoorde/ sich met sijn Adel daer op te sullen beraden/ ende over drie daghen beschepdt te seggen. De Portugesen hier van verwittight zijnde / hebben den Coningh een brief gheschreven/ ende de onse seer leelijck daer in afghemaelt / als dat sy een volck waren die niet anders

en soch-

en ſochten als den Coningh upt ſijn lant te verdrijven/ende noch wet noch religie en hadden/ ſoo dat de Soon by de Moeder ſliep / en de Suſter by de Broeder/ jae Mannen met Mannen Sodomie bedreven / ende meer andere grouwelen / hier te langh ende onnodigh om verhalen. Deſen brief heeft de Coningh ſelve den onſen laten leſen/ende was geſchreven in Portugees.

Den 7. dito is de Coningh weder aen boordt ghekomen / ende heeft de Maets gheconſenteert dat ſy de Portugeſen eens beſoecken ſouden/ſeggende dat hy ſelfs begeerde het ſpel aen te ſien. Daer over zijn de 2. Schepen den 8. t'zeyl gegaen/ ende den 11. weſende Pincxter maendagh omtrent 's morgens ten 7. uren by de Portugeſen ghekomen / van 't welcke ſy 't haren grooten voordeele de wint ghekreghen hebbende / ende dicht by haer komende / ſchoten de Portugeſen den eerſten ſchoot / waer op de onſe antwoorden met hare boeghſtucken / weſende halve koortouwen. Daer ginght doen vreeſſelijck op een ſchieten/ want de Portugeſen ſchoten van drie plaetſen op 't lant/ daer ſy batterpen gemaeckt hadden / ende upt drie Schepen : daer-en-tegen het ſchip Amſterdam zwaydde met de zy na haer Admiraels zy / ende leyde ſijn heele zy gheſchuts daer in / dat voor haer een ſchricklijck dingh moeſt om ſien weſen/ want het ſcheen als of men in de lichte brant geſien hadde. Het Jacht leyde zijn zy aen haer voorſte Man zijn zy/ en ſchoot oock ſeer vreeſſelijck. Omtrent een uyre tegen den anderen gheſlagen hebbende / wert den Heere Admirael ſijn rechter-hant afgeſchoten/ ſoo hy op de ſtuerplicht ſtont/ en metter handt weeg dat men vier gheven ſoude ; korts daer nae werdender op den Admirael drie Mannen doot gheſchoten / ende op 't Jacht een man doot/ en de ſchipper genaemt Claes Corneliſz ſijn rechter-been af. Middeler tijdt ſont de Koningh van Ternate, die ſelve met zijn Prau het goede ſpel aen ſagh/ aen een bode/ dat de Hollanders doch op ſouden houden met ſchieten/ want hy hadde nu haren aert genoegh geſien / maer dat wert hem afgeſlagen/ ende ſy voeren al voort met ſchieten/ tot dat de Coningh noch een bode ſant / vriendelijck biddende dat ſy op houden ſouden / ende weder naer Ternate keeren / want hy hadde een bode geſregen datter noch twee Duytſche Schepen voor 't landt waren / op welcke tijdinge ſy weder naer Ternate ghekeert zijn/ nae dat ſy in 2½. uyr tijdts over de 300. ſchoten met grof gheſchut alleen upt het Schip Amſterdam ghedaen hadden. Te Ternate komende vonden ſy dat de twee Schepen daer de Coningh van gheſeydt hadde twee Portugeſche Joncken waeren. Op 't aenhouden van den Coninck ſijnſe tot Talimgany gekomen / hoe wel haer ſchepen ſeer door 't ſchieten ontramponeert waren/ hier hebben ſy de nieuwe ſloep op-gheſet/ die in Ternaten begonnen was : dan door de groote hetten van de Timmerluyden niet konde vaerdigh ghemaeckt werden. Alſoo eenige van de hare kranck wierden/ſoo dat het 6. ofte 7. weecken duurden/daer ſy die in 14. dagen meenden vaerdigh te hebben/ onderuſſchen de Heer Admirael weder tot zijn voorighe geſonthept/ (wegens de quetſure in de laetſte Schip-ſtrijt ontfangen/) ghekomen zijnde/ heeft oorlof aen den Coningh ghenomen om naer Patani te verzeylen/ alſoo hier voor hem geen handel voor handen was.

De Coning verleent het verſochte conſent.

Scheepſchermutſinge tuſſchen de Hollanders ende Portugeſen.

Den 15. dito is de voornoemde ſchipper van 't Jacht in den Heere geruſt/met groote ſtantvaſtigheyt ende vertrouwen op Godt Almachtigh/ en goet verſtant/ tot op 't laetſte toe/ en is des namiddaeghs op Ternate begraven bezijden 'thuys van den koopman Verdoes.

Beſchrijvinge van een Feeſt op Ternate.

Den 16. Julij 1601. werdter in Ternate een groote feeſt ghehouden / van weghen dat des Sabandars dochter troude met een Paep van 't lant/ die daer in groo-

ter waerde zijn. Voor eerst ginghen de Koningh met al zijn Heeren nae des Sabandars huys toe: doen volghden een vaendel Hollanders / al in haer volle gheweer met pijpen en trommels / om de feest te vermeerderē. In het huys was een groote plaets ofte zael / al berept ende toegemaeckt met tapijsserie om op te sitten / ende de het vaendel soldaten oft bootsghesellen stonden rondtsom / en aenschouden de Feest. De Coningh met zijn Heeren neder gheseten zijnde / werdter een seer heerlijck stuck werck gebracht / 't welck de morgen-gave was die de bruydegom zijn bruydt vereerde. Dit stuck werckr was seer cierlijck toe-ghemaeckt / hebbende vijf trozens elck van een besonder coleur / ende vier raderen; Het wert voort-getrocken van omtrent 60. personen. Daer na quamender acht Mannen elck met een standaert ende een vaentjen daer boven aen / ende vier andere draghende een gouden oft immers seer schoon vergulden kiste / daer (so den onsen verhaelt wert) des Bruydegoms juweelen in waren. Hier na volghden in goeder ordinantie achter malkanderen honderdt en vijftigh vrouwen / elck met een present in een groot koperen vat / 't welck sy boven de hant droeghen. Nae dese volghden 70 mannen / in haer handen hebbende seer groote Porcelepnen / al vol bloemen ende Betelle, die sy voor de Hollanders nederwierpen / wijsende dat sy de Betelle souden op eten. Dit aldus ghepasseert zijnde quamender eenighe Schermers oft Voorvechters / die seer meesterlijck speelden met haer schild en zweert / 't welck een lust om sien was.

De Koning van Ternate noodt de Hollanders te gaste.

Den 24. dito is den Admirael aen landt ghevaren / om den Koningh ende zijn Heeren adieu te seggen / ende zijn met grooter eerbiedinghe van malkander gheschepden / hoe wel 't selve zwaerlijck wilde vallen / alsoo de Koninck garen ghesien had / dat sy daer ghebleven waeren tot dat den Vice-Admirael Wybrant van Warwijck daer gekomen waer om t'samender-hant de Portugesen te verdrijven; doch eyndelijcken van daer scheydende / is daer voor koopman gebleven Jan Pietersz; met noch vier anderen hem toegevoecht. Doch den 26. heeft de Koningh een bode gesonden aen den Admirael / hem vriendelijck biddende / dat hy doch niet en soude verzeylen voor en aleer dat hy met al zijn volck eens by hem te gast gheweest hadde. Dit en heeft hem den Admirael niet derven afseggghen / ende wert derhalven gheordonneert / dat het halve volck van beyde de Schepen derwaerts gaen souden op den tijdt van den Coningh bestemt / namelijck 22. dito / wesende Sondagh. Als sy nu daer quamen / wasset alles ghereet wat tot een maeltijt op haer landts wijse van noode was / want het meeste volck van 't Eylandt hadde doende geweest met koocken / ende de Coningh hadde al tafels van riet laten berepden voor 't ghemeene volck / maer voor d'Overhept was een groote tafel: de Tarnataensche Edellupden / ondertusschen in de Sael (tot vermaeck van de Gasten) een spiegel-gevecht aenrechtende.

De schepen gaen van Ternate / t'zeyl.

Den 31. dito zijn de twee Schepen met groote droefheyt van d'Inwoonders van Ternate t'zeyl ghegaen / overstekende na de kust van Celebes. Ghezeylt hebbende tot den 14. Augusti toe / sonder yet merckelijcks onder weghen te bejeghenen / ende siende dat sy met de Zuydt-zuyt-weste windt die doen ghedurighlijck waeyde / de Schrijften van Petro Tayda Portugees niet en konden naer komen om naer Patana te zeylen / soo isser eyntelijck beslooten / de cours nae de kust van China te setten / om te versoecken of sy daer haren koophandel souden konnen drijven in de groote rivier van Canton. Den 17. dito werdt de Schieman op 't schip Amsterdam met de focke-schoot over boordt ghesmeten / doch door Godts genade noch geberght.

Den

Den 19. hebben ſy 't gheſet onder 't Eylandt Coyo, zijnde een van de Philippinas, ende een ſloep met volck aen 't landt gheſonden hebbende / vernamen dat het een Wilde natie van volck was/ ſittende onder contributie van de Spaenjaerden. Den 22. ſetten ſy 't onder een ander groot Eylandt van de Philippinas, dat in de caerte geen naem en heeft / maer ſy noemden het Lanckhayrs Eylant / om dat het volck daer op woonende het hayr hadden hanghende al verre over de ſchouderen wegh. Den 20. September omtrent 2. uyren naer middagh zijn ſy gekomen in de Eylanden van 't groote Rijck van China, alwaer geanckert leggende/ heeft de Generael ſijn ſchupt met eenige roeyers eñ ſijnen Stuyrman geſonden om te ſien of ſy wat dieper in ſoudē konnen komē. Onderwegen zijnde is haer ontmoet een Viſſchertjen/ die ſy vraeghden waer het Eylant Sant Juan lagh / daer over ſtaken sy seven vingers op / waer upt de onſe anders niet en konden verſtaen of ſy toonden seven mijlen / wijſende Ooſtwaert op: In 't ſcheyden van den anderen verderden ſy onſe volck een groote soo viſch / die de Stuyrman wilde betalen / maer sy en begeerden geen gelt.

Setten 't inde Philippinen onder 't Eylant Coyo.

Lanckhayrs Eylant.

Komen inde Eylandē van China.

Den 27. dito ſeylende rontom in de Eylanden hebben ſy een groote Stadt sien leggen/ die al op ſijn Spaenſch gheboutwt was/hier over warenſe seer verwondert / ende hebben 't ontrent een groote half mijl van de Stadt gheſet. Als ſy nu ontrent een uyre daer gheleghen hadden / ſijn haer twee Chineſche Schupten aen boordt gekomen/ zijnde in elck een heel huyſgeſin volcks/ te weten een Man ende Vrou met twee oft drie kindertjens. Deſe ſeyden dat het de Stadt Macao was/ daer in de onſe noch meer verwondert ende niet min verblijdt waeren / niet wetende hoe ſy soo grooten ſtuck in de Rivier van Canton gekomen waren / ende dat voorby soo menigh Eylant en drooghte. Sonden daerom terſtont een ſchupt nae de Stadt / met een die Malays ſpraek ende een ander die Spaens konde daer in/ om van alle ſaecken breeder te vernemen. De ſchupt en quam van dien dagh niet weder aen boordt / ende 's morghens vroegh vernamen die van de Schepen een groote vergaderinghe van volck op een bergh by den anderen / het welck haer quaet naedencken gaf / vreſende dat die van 't lant doende waren met haer medegaets te juſticieren/ nadien ſy upt Jan Huyghen van Linſchooten verſtaen hadden/ dat de Stadt Macao by Portugeſen bewoont wort/ die aldaer een Overſten ende Biſſchop hebben. Soo waerenſe dan van meeninge met de Schepen naerder de Stadt te gaen leggen/ ende hebben tot dien eynde haer groote ſloep met den Opperſtuyrman daer in by de Stadt gheſonden / om te diepen / dewelcke daer gekomen zijnde wel een goet deſeyn gedaen heeft als datter diepte genoegh was/maer de Schepen en hebben niet by hem konnen komen / doordien ſich de wint soo seer verhief / jae moeſten in plaets van haer ancker te lichten / noch een laeten vallen. Die vande Stadt ſiende dat de Schepen niet by de ſloep en konden/ noch de ſloep by haer / hebben vijf Joncken met volck nae de ſloep toe gheſonden / om die t'overvallen / de Maets die daer in waren ſiende dat de Joncken op haer aenquamen / haelden haer dregh op ende maeckten zeyl / dan 't en mocht haer niet helpen/ want de Joncken beter bezeylt waren als zy/ ende hebbenſe ten aenſien van de Schepen overweldight / hoewel ſy haer ſeer kloeckelijck weerden / ende de Joncken tot tweemael toe afſloegen. Alſo verloren ſy dat mael tot haren groot leet-weſen haeren Opperſtuyrman Jan Dircks Soon van Enckhuyſen/ met een van des Admiraels quartiermeeſters ende etteliche Boots-geſellen van 't Jacht daer toe.

Eñ ſetten 't niet wijt van Macao.

Daer ſy eenighe van haer volck verliesen.

INWERP.

„ Hier souden wy dienen de Stadt Macao, (wesende d'eenighe plaetse in 't Co-
„ ninckrijck van China daer de Portugesen mogen traffiqueren) breder te beschrij-
„ ven/ende met eenen het Coninckrijck van China selve/ maer also wy daer toe be-
„ ter gelegentheyt sullen hebben in de Schip-vaerdt gedaen onder 't beleydt van
„ d'Heer Admirael Matelief, sal de goetjonstige Leser so lange gedult hebben/ en-
„ de daer sijn lust mogen boeten.

Den 3. Octobris / na dat sy veel vergeefsche moeyten gedaen hadden om eeni-
nige joncken van 't landt te bekomen / ende brieven daer mede naer Macao te sen-
den/ tot verlossinge van hare gevanghens/ hebbende ondertusschen oock veel pe-
rijckels uytghestaen / ende door storm ende onweder meer dan eens gheschapen
gheweest teghen de wal aen te drijven / ende soo te vergaen / soo hebben sy goedt
ghevonden / haere reyse soo veel moghelijck was te vervorderen naer Patane, of
sy daer misschien eenighe middelen mochten vinden om hare ghevanghen maets
weder te krijghen. Hebben derhalven haer cours gheset tusschen de Eylanden
ende 't vaste lant van China door/ ende zijn omtrent Zuydt-Wester Son al druc-
kende door veel ondiepten en drooghten (sonder eenige kontschap van lant/ maer
alleen door de bestieringe Godes) ter plaetse gekomen daer sy eerstmael haer anc-
ker op de Chinesche gront hadden laten vallen / wel blijde zijnde dat sy nu weder
geraeckt waren daerse ten minsten eenige wetenschap hadden van 't lant. Hier
heeft de Generael haer altesamen afghevraeght/ offer oock yemant was die noch
eenige middelen wist om de gevangenen weder te krijgen/ ende geantwoort heb-
bende neen / wert met eendrachtiger stemme geresolveert voort te zeylen / nemen-
de d'Heer Generael haer alle tot getuygen dat hy sijn uyterste devoir gedaen had-
de/ om sijn gevangen volck te verlossen.

INWERP.

„ Uyt brieven naderhant gevonden in sekere overwonnen Portugesche Kraeck
„ heeftmen verstaen/ dat van de 20. mannen voor Macao genomen / de twee prin-
„ cipaelste gevangen gevoert zijn naer Goa, d'ander werden altesamen gehangen
„ te Macao.

Den 5. dito hadden sy de hooghte van 18. graden 15. minut. ende sagen eenige
witte voghelen / een teken (nae 't schrijven van Pedro Taydo) dat sy over 't groo-
te rif begonden te ghenaecken/ het welck gheleghen is op de Pools hooghte van
17. graden. Den 6. hebben sy 't vaste Landt van Batochina west van haer ghe-
sien omtrent 8. mijlen/ ende lagh op de hooghte van 15. grad. 47. min. Den 8.
dito omtrent 4. uyren naer middagh zijn sy aen 't voorsz landt aenghekomen/ende
hebben 't gheset tusschen twee Eylandtjens op 9. vadem santgront / daerse voor
meest alle winden beschut laghen. Den 9. zijn sy voor de vierdemael aen 't landt
gevaren op hope van eenige ververschinge te bekomen / want sy haddender 4. oft
5. persoonen op strant ghesien/ maer by haer komende / zijn wegh geloopen/ son-
der den onse sprake te willen houden. Den 10. dito des nachts zijn sy wederom
t'zeyl ghegaen/ende soo verre langhs het lant henen gheloopen dat sy den 12. ge-
komen zijn op de hooghte van 11. grad. 45. min. alwaer sy een seer bequame ree-
de vonden / diep 14. vadem steeckgrondt / ende hebbent aldaer gheset. Den 13.
is de schuyt van den Admirael aen d'eene zijde / ende die van 't Jacht aen d'an-
der zijde van 't landt ghevaren / alwaer die van 't Jacht eenighe Menschen ver-
namen

Te reede komende in een goe de Bay.

nnen hebbende ſpieſkens by haer daer ſy fel mede konnen worpen / maer daer
komende/konden malkanderen niet verſtaen/ende zijn ſonder pet upt te rechten
eder aen boordt ghekomen. Die van den Admirael hadden mede eenige Men-
jen vernomen / maer ſeer ſchouw / want ſy en wilden haer niet ter ſprake ſtaen/
ich vonden dien ſelven avondt noch andermael uptgheſonden zijnde een bequa-
e waterplaets / daer ſy alle ſeer in verblijdt waeren / want ſy 't water ſeer van
ode hadden. Deſe Bay is een ſeer ſchoone Bay / legghende (ſoo gheſeydt is)
111. graden 45. minuten. Men lepter voor alle winden beſchut/ende is ſo groot
t ter wel 1000. ſchepen ſouden konnen legghen. De onſe noemdenſe de malle-
ay / upt oorſaecke van ſeecker frupt dat ſy daer vonden / van ghedaente als in
s landt de prupmen / met groote ſteenen van binnen / van het welcke ſoo wie
erbloedigh at / die werdt in ſijn memorie gheſlaghen / maer voornemelijck die
korrels van de ſteenen aten/ dan 't en duerde niet langher als 2. oft 3. daghen/
aer ſoudemen al de malle parten beſchrijven die 't volck bedreven deſe ſieckte
jeduerende / men ſouder wel een heel Boeck af maecken / dat niet qualijck een
lenſpieghel ſoude ghelijck zijn. Den 17. dito hebben ſy haer anckers ghelicht/
de den 24. het Coninghrijck van Patane gheſien / naer giſſinghe / daer noch af
eſende omtrent 10. mijlen. Den 25. haddenſe de hooghte van 7. grad. 40. min.
de ſaghen teghen den avondt weer landt/ dat van haer verſchepden lagh Zupt-
eſt ten Weſten / waer upt bleeck dat het Landt oft de ſtreckinghe van dien in
iere Paſcaerten niet wel ghelepdt en was / want bevonden dat het Landt al-
er was ſtreckende Zupdt ten Ooſten ende Noordt ten Weſten ſonder eenighen
nwijck / daer ſy volghens de caerten een grooten Inwijck meynden te vin-
n. Den 27. ſiende een grooten Inwijck tuſſchen twee berghen legghen / ende
epnende daer de Stadt van Patane te vinden / hebben ſy haere anckers ghelicht
n de wal wat naerder te lopen. Daer omtrent komende ſouden een Schupt upt
ier een Joncke / die ſy van verre ſaghen leggen. De Schupt wederom komen-
/ bootſchapte/ dat de Jonck met rijs gheladen was / ende haer wel een goede
irtye wilde verkopen / waer over groote blijſchap was in de Schepen / want
dden doen niet te eeten als droogh broot / ende twee mutſkens olp ter weecke/
nder pet anders : dan als ſy de Schupt weder derwaert ſonden met goet om te-
n den rijs te verruplen/ en heeft de Jonck haer komſte niet verwacht/ maer de
len opgetrocken ende door ghebaren. Den 28. vonden ſy weder een jonck met
s/ daer ſy een deel van kochten/ ſo dat de burgh ontſet wert/ ende de hongheri-
je bupcken verſaet. De Gouverneur van de Stadt daer ſy laghen ſondt een
rau met 7. oft 8. man aen boort/ die tot een ſchenckagie mede brachten een bock/
ntrent een ſcheeppel Rijs/ een deel Cocos, Hoenderé/ Limoenen en Prupmé/ daer
in wederom voor vereert werdt een elle root carmoſijn kerſay/ een Boeck Pa-
er / en twee ellen ſinal lakens / waer met ſy blijdelijck naer de Stadt toe ghe-
ert zijn. Den 29. dito voer den Opperkoopman naer 't landt toe / om alle ghe-
ghenthept te vernemen/ namelijck wat ſoo daer ter plaetſe / als op ander quar-
eren van 't Coninghrijck van Patane te bekomen ſoude weſen tot ladinge. Hier
vondenſe dat de Stadt Patane op minder polus hooghte als op 7½. graeden by
noorden gheleghen is / dewijle (ſoo hun de Indianen weſen) de hoeck van de ſel-
ſtadt noch wel een halve graed meer by ſuyden lagh als ſy doen waren. d'Op-
rkoopman weder aen boordt komende/ bracht met hem drie Buffels/ die de Sa-
ndar hem gheſchoncken hadde/ ende ſeyde vanden ſelven ende andere verſtaen te
bben dat de Schepen nu ter bequamer tijdt aldaer in 't Landt ghekomen

Die ſy de Malle bay noemen.

Gaende van daer t'zeyle.

Ende komende voor pulo Cikon

Daer ſy van de Gouverneur beſchoncken worden met ververſinge. Ende aē landt varen/om te vernemē naer alle gelegentheyt.

waren / ende tot Patane Pepers ghenoegh souden bekomen voor haer ladinghe
Desen Sabandaer was een out grijs Man / seer net van kleedinge ende eerbaa
van wesen ende seden / presenteerende / soo de onse daer noch 6. oft 8. daghen wi
den blijven / dat hy haer een mope quantitept van Peper wilde leveren. Maer d
vermits sy daer een quade rede hadden / ende tot Patane moesten wesen / zijn sy m
alle vrientschap van hem gheschepden / ende hebben 't 's avonts omtrent ten 10
upren haer anckers gelicht / hem vereerende met drie eerschooten / eñ settende hae
cours oost Zuyd-oost. De Stadt / oft om beter te segghen het Eylandt daer d
Stadt in lept / is geheeten Pulo Tikon oft Tikos, leggende op 7½. graden bynoor
den. Van daer noorden aen op 8¾. graden / lept noch een groote Stadt genaem
Ligor, daer oock veel pepers valt / soo datter de Chineſen jaerlijcks wel 4. groot
Joncken met peper laden.

Den 4. November ontrent den avont isser een Prau aen boort gekomen / med
brengende een Piloot van wegen de Coninginne van Patane, met eenige hoende
ren ende ander ververschinge.

Den 6. kregen sy weder een Prau aen boort met ververschinghe van Hoende
ren / Eperen / Bananas, Betelle ende ander vruchten.

Arriveren voor de Stadt van Patane.

Den 7 dito zijn sy voor de stadt van Patane gearriveert / daer terstondt een tref
felijck Edelman van weghen de Coninginne aen boort quam / die haer vriende
lijck wellekom hiet / mede brengende een present voor den Admirael. Dese werd
by den ouden op haer maniere naer vermogen onthaelt / ende voeren des anderen
daeghs de twee Opperkooplupden van de schepen na 't lant / dewelcke weder aen
boort komende verhaelden / hoe datse daer seer wellekom geweest waren / dan de
Inwoonders en hadden met haer van den koophandel niet willen spreken / maer
wilden met den Admirael selve traffiqueeren / want het is van nature een seer
trots ende hooghmoedigh volck. Daerom is den Admirael selfs op den 9. dito
aen 't lant gevaren met alle de Commisen / daer sy naer 's lants maniere heerlijck
ontfanghen werden / dan doordien 't haren Sabbath was / die sy seer hooghlijck
vieren / en werdter dien dagh niet uytgerecht.

Daer sy van de Inwoonders wel ontfangē worden.

Den 10. dito is den Admirael met de Kooplupden weder aen lant gevaren / en
de hebben met den Sabandaer en andere gesprooken van de koop van de Peper
(want het daer te lande de manier is / dat niemant eenige Peper mach verkopen /
voor en aleer dat de prijs met de Overste des lants gemaeckt is) maer en kouden
met haer niet vergelijcken / want sy eyschten 40. Realen van achten voor de Baer /
en den Admirael en wilde op dat pas niet meer bieden als 24. soo datse van mal
kanderen schepden sonder pet uyt te rechtē. Den 11. eñ 12. hebben sich de onse ge
laten als oft sy vertrecken wilden om dat de Peper so dier was / ende voeren aen
de Joncken om Rijs ende Arack te koopen / 't welck een dranck is van Rijs ghe
mackt / in aller manieren als of sy hadden willen doorgaen.

Dan (nae dat sy vermercken konden) en pasten die van 't lant niet veel op haer
vertreck / maer lietense in haer wesen / soo dat sy ghedwonghen waren / wildense
handelen / haer van selfs weder aen te soecken. Den volgende is d'Opperkoop
man van 't schip Amsterdam den 13. weder aen lant ghevaren / ende nae den Sa
bandaer gegaen / die hem vriendelijck ontfingh / vragende waerom hy de voorleden
dagen niet aen lant geweest en hadde. De koopman antwoorde / dat sy van mee
ninge geweest hadden te vertrecken / doordien dat de peper so dier was. Waer op
de Sabandaer hem met korte woorden geantwoort heeft / so sy ghesint waren te
vertrecken / dat sy dat wel doen mochten / en soo sy blijven wilden / dat mochten sy

oock

ɔck wel doen / het was hem alleens / ſoo ſy wilden ſoo wilde hy ock / doch de
oopman ſeyde dat ſy nu ghereſolveert waren te blijven / by ſoo verre ſy den Pe-
r om een tamelijcke prijs konden bekomen. Hier op ſeyde den Sabandaer / dat
n Admirael met ſijn Edelen (ſo noemden ſy de gene die met den Admirael qua-
en om hem te vergeſelſchappen) den 15. ſoude aen lant komen met de geſchenc-
n / 't welck gedaen zijnde / mochten de onſe dan kopen ende verkoopen tot haer
lieven. Soo is dan d'Heer Admirael ten beſtemden dage derwaerts gevaren /
et hem nemende eenighe preſenten om de Edelen des landts te vereeren / maer
s ſy in des Sabandaers huys quamen ende de gheſchencken ſouden upt deelen /
nden ſy'er 2. te wepnigh mede genomen te hebben / daerom ſy weder aen boort
ieren ſonder pet upt te rechten. Ten ſelven dage liepender drie vande Maets die
n Admirael aen lant gebracht hadden wegh / ende begaven ſich by de Portuge-
n. Terwijle dat ſy aen lant waren / iſſer een verloochent Portugees aen boort
komen die haer ſeyde / dat de Portugeſen haer heymelijck ſochten alle afbreuck
doen waer ſy konden oft mochten / biddende dat men hem wilde mede nemen
ier Hollant.

Den 17. dito is den Admirael weder aen lant gevaren / doch niet ſonder groote
ceſe te hebben van de Inwoonders / want het een ſeer loos ende boos hartnec-
gh volck is / die haer lichtelijck laten omkoopen: doch het is door Godts ghe- De Edelen des Landts beſchencken ende verwerven een Logie te moghen timmeren.
de voor die reyſe wel afghelopen / ende ſy hebben hem ſeer vriendelijck ontfan-
n / de mede gebrachte preſenten zijn omgedeelt / ende daer is beſloten datmen den
ſen een huys ſoude timmeren / om hare koopmanſchap in te drijven / 't welck ſy
ck voort hebben begoſt te maken. Den 19. hebben de Commiſen aen den Sa-
ndaer verſocht / dat hy hen hare 3. mannen / die daer aen lant liepen ende ſich by
Portugeſen begeven hadden / wilde leveren / het welck hy terſtont belooft heeft
doen / ende is ſelf in perſoon mede gegaen daer ſich de gevluchte onthielden / die
t ſtracx op 't lopen geſtelt ende haer meſſen uptgetrocken hebben om ſich te ver-
eeren / als ſy de Commiſen met den Sabandaer ſaghen komen / maer den eenen
naemt Jan Grebber van Edam gaf hem voort gevangen / ende wert 't ſcheep ge-
acht / d'ander 2. werden van den Sabandaer ende ſijn volck des ſelven avonts
ede gekregen / ende 's ander daeghs aen boort gehaelt / daerſe alle drie geerami-
ert wierden / doch en wilden niet lijden. Den 25. iſſer een groote Prau aen De Coningin van Patane beſchenckt de Hollanders.
ort ghekomen met haer brenghende een zwarten Os / ende overvloedigh veel
uchten van alderley ſoorten / ende dat van weghen de Coninginne / die 't ſelve
jonck aen den Admirael / dewelcke hare Majeſteyt ſeer hooghlijck dede bedanc-
n van haer goede genegenthept / belovende ſulcks naer vermogen wederom te
rſchuldigen. De brengher was een van haer ſchrijvers / die van den Admirael
ſchoncken wierd met een tamelijcke ſpiegel / eñ de roepers elck met een mes. Dē
Decem. is den Admirael aen lant gevaren / ende om dat de wegh ſeer ſlijckerig
bupl om gaen was / ſo werter een Oliphant gebracht / daer hy op reet tot voor
s Sabandaers huys / 't welck ontrent een half uyre gaens is. Daer komende
ben ſy hem na 's lants wijſe ſeer wel onthaelt met confitueren ende ander lief-
kheden / ende na veel woorden aen wederzijden gheballen / zijn ſy ten leſten met Die met de Inwoonders verdragen in de prijs van den Peper.
lkanderen verdragen inde koop van de Peper / te weten de Bhar Weghende
0. pont Hollantſch / voor 30. Realen van achten / doch datmen daer bupten aen
Coninginne ſoude betalen haren behoorlijcken tol / bedragende vijf ten hondert.
Den 12. dito is de ſchrijver van dit Journael aen landt ghevaren / ende nae de
adt gegaen / om die te beſien. Onder weghen hebben hem eenige Portugeſche koop-

kooplupden aen-geroepen/ doo2 dien sy van haren Stuy2man (die in 't schip Amsterdam geweest hadde) verstaen hadden dat hy met haer spy2eken konde: In haer huys komende hebben sy hem een vriendelijck ghelaet getoont/ ende seer genoodt dat hy doch 's middaeghs by haer wilde ten eten blijven / het welck hy haer beleefdelijck naer sijn vermogen afsloegh / maer seer qualijck konde ontseggheu/ vermidts sy soo hart aenhielden. Een weynigh gheseten hebbende/ vraeghden wat geloof dat de Hollanders hadden/ ende of sy oock Chri2stenen waren/ of Lutheranen. Hy antwoo2de/ dat sy doo2 Godts ghenade sulcke Chri2stenen waren die Jesum Christum alleen voo2 haren Salighmaker hielden / ende vertrouden alleen doo2 zijn offerhande aen den stamme des kruys gheschiedt saligh te woo2den verhaelende tot bevestinghe van zijn reden ettelijcke spy2eucken uyt de Heylighe Schiftuere/ als oock de 12. articulen des Chri2sten geloofs / het welcke haer seer wel behaeghde.

Hoe men de Peper weeght.

Den 15. dito hebben sy den eersten Peper aen boo2t gekregen / de welcke ghewoghen wert van de Stadts weger met een Oncer seer frap daer toe gemaeckt ende gheschiet met veel kloppens en slaens aen den Oncer / om te sien of hy ooc noch verschricken sal. Daer beneffens wert de Peper noch van den ansen overwoghen in haer-lupder presentie / om te sien oft oock al gelijck uyt komt/ soo dat het alles seer scherp ende curieus in zijn werck gaet.

Aenslach van die van Siam op de schepen/ doch niet int werc gelept.

Den 26. January 1602. zijn sy doo2 eenighe hare goede vrienden die sy daer hadden wel erny2esselijck ghewaerschout/ dat sy wel souden voo2 haer sien ende op haer hoede wesen/ ende dat van weghen het volck van Siam, die aldaer lagen met 6. Joncken/ ende haer vermeten hadden de Schepen t'overvallen / hebbende tot dien eynde boven haer ordinaris scheeps-volck noch aengenomen twee honderd Japonesen, welcke sy goet hadden daer toe te beweghen/ overmits het altesamen dienaers waren van de Po2tugesen. Dit verstaen hebbende hebbense de twee schepen toe-gerust in aller maniere als of sy voo2t souden gheslaghen hebben/ ende alsoo in tijt des noots gereet te wesen: Latende den 29. 30. ende 31. dito alle haer vlaggen wapen/ op dat de Siammers mercken souden dat hun den aenslach bekent was/ ende dat sy nochtans voo2 haer niet en vreesden / al-hoe-wel sy alleen in 't schip Amsterdam wel dertigh man hadden die haer niet en konden roeren / so van quade beenen/ als van 't root melisoen / ende ander kranckheden. De Siammers siende dat haren aenslagh ontdeckt was / en zijn niet gekomen/ wat haer verhinderd heeft weet de Heere/ dan de onse vermoeden / dat sy niet en do2sten/ als sy sagen dat de onse sulcken moet lieten blycken.

Te Patane komen 2. Zeeusche Schepen aen.

Den 26. May 1602. wesende Pincxter dagh/ hebben sy in zee twee groote zeylen gesien/ het welcke sy heel ongewoon waren/ want en hadden in menighen tijt geen Schepen gesien. Maeckten daerom al haer geschut ende ander gereetschap klaer/ ende lieten haer vlaggen wapen / in alle manieren als of sy voo2t t'slaeghs sijn souden/ want de Schepen quamen na haer toe / ende sy en wisten niet wat het voo2 Schepen waren. Maer de Sloep die sy uytgheso nden hadden/ vracht haest tijdinge dat het Zeeusche Schepen waren/ waer over sy haer seer verblijden/ malkanderen over en weder met schieten vereerende. De Inwoonders siende datter noch twee Schepen quamen/ hebben haer gelaten als of sy meer gelts begeerden voo2 haren Peper/ jae in't beginsel van Junius geen meer willen leveren/ of men moest hen tot hooghe2 pry2s betalen / waer toe d'Heere Admirael niet ghesint en was.

Triumphe tot Patane ghehouden.

Den 24. Junij / isser in de Stadt van Patana een groote triumphe ghehouden/

daer

daer den Admirael met den ſijnen van de Coninginne mede op genoot wert / ende met de kooplupden ende ſchrijver deſes Journaels oock heenen ghegaen is / vergeſelſchapt met vyftigh Muſkettiers om den ſtaet te helpen vermeerderen. Die van de Stadt quamen haer in 't gemoet al in wapenen op haer maniere wel toegheruſt / ende waren ſterck omtrent 4000. Mannen / by haer hebbende 156. groote Olyphanten / daer af de ſommighe ſeer cierlijck toeghemaeckt waren / met namen den Olyphant daer de Koningin op reedt met haer Dochterken / die ſoo heerlijck opghepronckt en verciert was dat een menſch luſte die 't ſagh. Als ſy nu heel dicht by den anderen quamen / hebben onſe Trompetters / die 12. in ghetale waren / al op 't cierlijckſte toeghemaeckt met haer beſte kleederen / ende nieuwe Oraenjen-vlagghen aen haer Trompetten / ſeer heerlijck beginnen te blaeſen het liedt van Wilhelmus van Naſſouwe, waer over de Coninginne ende haeren Adel ſeer verwondert waeren / als die haer leven ſulck ghelupdt niet ghehoort en hadden. Sy liet de onſe dicht voor-by haren Olyphant paſſeeren / ende dicht by haer zynde / ſtack het hooft upt de tente om haer immers wel te deghen te beſien.

De Voorſtad van Patane is wel soo langh als oudt Amſterdam, doch niet breet / de Stadt van Patane ſelfs is mede heel langh / maer niet ſeer breet / Sy lept aen de lant-zyde in een moras / ende is rondom nae 's landts maniere wel bemuert met groote vierkante balcken / die aen de zyden al ſlecht behouwen / ende neffens malkanderen heel dicht in de aerde met grooter kracht ghehapt zyn / kijckende wel ſo hoogh boven der aerden upt / als de groote maſt van een ſchip bupten 't bovenet doet tot aen de groote mars. Aen de waterſijde heeft ſy een kleyn Rivierken / dat gheheel achter de Stadt wegh loopt. In ſomma het is nae de Ooſt-Indiſche wijſe een ſeer ſchoone Stadt / en wel ſterck / oock wel verſien van metalen geſchut. Onder andere lagh by de poort een metalen ſtuck dat veel grooter was als 't grootſte ſtuck dat t' Amſterdam op het Camperhooft lept / doch en hadde ſoo dicken broeck niet / ſoo dat het niet ſoo veel van ons krupdt en ſoude moghen verdragen / alſt anders wel ſoude behoren. De voorſz Stadt Patane lept op de hooghte van 6. grad. 56. minut. benoorden de Linie. In een van de Heydenſche kercken / dien die van Chiam daer hadden / was een verguldt Beeldt naer 't ghedaente van een man / wel ſoo groot als een Peert / dit was gheſeten / met de eene handt nederwaerts / ende met d'ander handt opwaerts ſlaende. Aen elcke zyde ſtont een groote vergulden Draeck / ende beneffens elcken Draeck een ſteenen Beelt / 't een van een Man / 't ander van een Vrouwe / met de handen t'ſamen gebouwen / even als of ſy baden. In de tweede kerck vonden de onſe oock diergelijcke Beeldt / maer niet meer dan half vergult / d'ander helft was root geverwt. In de derde ende laetſte Kerck was mede ſoodanigh een Beeldt / met een vergulde ſtreep op de borſt / ende achter den Altaer van dit laetſte Beelt ſtondt noch een kleynder Beeldt van ſteen ghemaeckt in een mans ghedaente / met een ſeer groote tupt op 't hooft / het welck wel een horen ſcheen te weſen. De Paep / die de onſe te gaſt hadde / ende ſeer vriendelijck onthaelde / gevraeght zynde wat die Beelden bedupden / ſeyde dat het de groote Godt was / ende hadde in ſijn hups mede drie kleyne metalen beeltjens ſtaen op een kleyn Outaerken / met een gordijntjen daer voor / ſijn naem ſoo hy ſeyde / was Brahala, Hy was een Chiamer, ende alſoo hy de Maleyſche tale niet en verſtont ſo en konden de onſe met hem naer haren wille niet ſpreken.

Beſchrijvinge vã de Stadt van Patane.

Een van de Heydenſche Kercken aldaer.

De Kercke van de Ingheſeten der Stadt / die Mahometiſten zyn / was van

Als oock van de Tutysche Meskita. binnen seer kostelijck verguldt / ende de pilaren heel konstigh geschildert nae haer maniere. In 't midden tegen de muer aen stont een groote vergulde stoel met 4. trappen op te gaen / upttermaten kostelijck ende konstelijck ghemaeckt. Op desen stoel en mach niemandt komen / dan alleenlijck de Priesters van 't Landt / die daer in seer grooter waerde ghehouden worden.

INWERP.

Beschrijvinge van 't Coningrijck van Patane. „ Het Coninckrijck van Patane is een groot ende seer volckrijck Landt / soo dat „ Sigr. Victor Sprinckel, die binnen de Stadt Patane van weghen de Generale „ Oost-Indische Compagnie voor Opper-koopman gheleghen heeft in de jaren „ 1616. schrijft / dat hy gheroepen wesende op de jonghste Landts vergade„ ringhe voor sijn vertreck aldaer ghehouden / heeft ghesien dat haere Coninck„ lijcke Majestept een generale lijste wert overgebracht van alle de Steden / Dor„ pen ende Vlecken onder haer Jurisdictie behoorende / daer inne bevonden wert

Sijn volckrijckheyt. „ dat het Landt machtigh was op te brenghen honderdt tachtentigh duysendt „ weerbare mannen / doch sijn gheen krijghsluyden / noch eenighsins in de Wa„ penen gheoeffent. Van dese woonender soo binnen de Stadt van Patane, als „ in de voor-steden ende vryheyt der selve / over de thien duysendt / het een derden„ deel Maleyen oft Mooren / het ander derdendeel Chinesen met hare Mestisos oft „ half-gheslachten / ende 't laetste derdendeel Siammers, die meest ten platten lande

Schijrijckheyt. „ woonen / om 't selve te bouwen. Dit Lant is Schip-rijcker als Bantam, Iohor, „ Pahan, oft andere sijne ghebuyren: ende d'Inwoonders met namen de Siam„ mers ende Chinesen sijnder nae haer maniere wel bevaren / waer toe de schoone

Zeden van de Inwoonders. „ Rivieren des Landts haer seer dienstigh sijn. De inboorlinghen / namelijck de „ Maleyen, sijn upter naturre lup ende ledigh / haer nergens mede ghenerende als „ met Landt-werck ende Visscherije / waer by sy 't leven soberlijck onderhouden / „ drinckende meest al water / ende nergens meerder afkeer van hebbende als van „ stercken dranck / maer wederom seer gheneghen tot vleeschelijcke wellust / als „ ghemeynlijck trouwende twee / drie oft meer Vrouwen / ende daer by soo veel „ Concubijnen hebbende als sy konnen voeden. Hare rijckdommen bestaen meest „ in landt ende slaven / die sy met luttel Rijs ende Visch 's maends onderhouden.

Koophandel. „ Alle andere neringen / ambachten ende traffijcken worden meest gedreven door „ de Chinesen, ende haere Meltilos oft afkomste / welcke groote handelaers sijn „ ter Zee / altijdt over en weder varende naer d'omleggende Landtschappen „ ende plaetsen / als Siam, Burdelon, Lugor, Camboya, Cauchinchina, Macalser, „ Grece, Pahan, Iambi, Iehor, Bantam, Bandar-malsin, Suckidana ende meer andere / „ so lanck de Zee-kuste / als te landewaert inne / dewelcke sy versien met alderhan„ de Chinesche waren by haer te Patane gekocht / als Porcelepnen / potten / pannen / „ ketels / ende alderley andere soorten van yserwerck diemen kan bedencken / ghe„ roockt ende ghedrooght Vleesch / ghepeeckelden ende gedrooghden Visch / veel„ derley soorten van Lynwaet / dat sy soo van de Hollanders als van de Chinesen „ koopen / ende meer ander goederen: brengende voor retouren verschepden soor„ ten van Hout om haer Huysen te bouwen / Rottang oft touwerck van Cocos „ basten gemaeckt / daer sy de daken van de Huysen mede vast binden / Rijs / kleene „ groene Erten / Olie van Cocos Noten / alderhande soorten van Fruyten / ende „ van vellewerck / als van Buffels / Ossen / Koeyen / Bocken / Harten / Conijnen / eñ „ Hasen / die de Boeren tegens den tijt vergaderen / eñ somtyts oock wel verkoo-

pen

pen op leveringhe van Peper (die in 't Coninghrijck van Patane ende ſommige andere Landen daer omtrent ſeer goedt ende ſchoon valt / doch wat dierder te ſtaen komt als te Bantam) ende eyntelijck Saroy, Boura, dat is Swaluwe Neſten, die de Boeren lancx de Zeekant daer omtrent in de Hollen van de Klippen gaen ſoecken ende vergaderen/ zijnde een ſchoon ende goedt eten / dat de Coninghen/ Princen ende Heeren in grooter waerde houden/ ſoo dat het pondt in China wel gelden kan 3. oft 4. Realen van achten ende meer : Dit goet wordt ſeer nauw opgheſocht / ende en konnender de Chineſen nimmermeer genoegh van krijgen na haer begeerte/hoewel datter ſomtijts (gelijck de voorſz. Sprinckel ſchrijft by ſynen tijde gheſien te hebben) ſeven/ acht ofte neghen Picol verkocht worden op een Mis ofte Merckt-dagh. Het Catthi Chineeſch van de witte (dat de beſte zijn) wordt ghemeenlijck verkocht ſes / ſeven / acht Compans, de grauwe twee/ drie/ viere / ſomtijts oock vijve/ nae datſe goet ende ſchoon zijn. Elck Compan wort gerekent op negen ſtuyvers/ weynig min ofte meer/na dat de wiſſel gaet/ ende een Compan in Patane is ſoo veel als een Mamide in Camboya. 't Lant van Patane is ſeer vruchtbaer eñ overvloedig van allerley leeftochten/ als van rijs/ Oſſen (maer niet ſoo vet ende groot als hier te lande) Bocken/Ganſen/Enden/ Hoenderen / Pauwen (met welcker ſteerten ſy de ſpijſe vercieren dieſe voor de groote Heeren op draghen) alderhande wildt / als Harten / Haſen/ Konijnen/ (gelijck die van hier te lande / maer teerder ende delicater van lijve) alderhande tamme ende wilde gevogelten(als hier by ons) ende hondert oft meerderhande fruptē/waer onder de principaelſte zijn Durions, Māgoſtons, Ananas, Lanciats, Rā-boutans, Piſſans, Granatan, Limoenē, Oraenjē, Limons Gibol, dat eē ander ſlag van Oraenjen is/ die daer oock van China gebracht worden/ende dat in ſulcker menighte/ dat men der/ alſſe wel geſtaen zijn / 5. oft 600. voor een Compan krijgt/ Mamplans, Batians, ende Centuls, eenige van de welcke by ons hier voren in de eerſte Schip-vaert beſchreven zijn / andere ſullen mogelijck by gelegenthedt noch beſchreven worden. Men heeftter oock Verckens by menighte / maer al wilde/ die ſeer groote ſchade doen in het Rijs/ ſoo dat de Lantlupden gedwongen zijn alle nachte goede wacht daer tegen te houden / ende die gheſchoten oft anderſins doodt geſteken hebbende / delvenſe onder de aerde/ op datſe niemant en ete/ want de Moren oft Mohometiſten (ſodanigh als de Pataenders ende Maleyen zijn) en nutten geen Swijnen-vleeſch/ noch en mogen oock niet lijden dat het genut werde by andere Natien/ ſo dat de onſe aldaer geen Verckens en moghen ſlaen/ 't en ſy dan in 't heymelijck ende ſonder haer weten/ oft anders ſoudenſe onſe Natie ende haer koophups oft loghe ſchouwen. De Portugeſen ten tijde van Sprinckels reſidentie binnen Patane, hebben aldaer tot tweemael toe hare Meltilos ofte Commiſen geſonden/ ende telckens doen opkoopen vijfthien oft ſeſthienhondert Hoornbeeſten ſo Oſſen als Koepen/ die van daer over landt naer Malacca ghedreven wierden/nemende de Coninginne een Compan op peder beeſte van tolle/ doch de onſe daer eenighe beeſten koopende ofte ſlaende/en zijn niet ghehouden pet te betalen / noch mede van eenigie andere etelijcke waeren/ naer moghen de ſelve vrij ende onbekommert laden ende wegh ſchicken waer 't haer belieft. De voorſz Koninginne van Patane betaelt jaerlijcks tot een recognitie oft erkenteniſſe van onderdanighedt aen den grooten Koningh oft Keyſer van Siam een gouden bloeme met eenighe raritepten van kleederen/ Juweelen/ ende Scharlakens. Sy was den onſen ſeer toegedaen / ende leedenē tot verſchepden reyſen groote partyen gheldts / ſonder eenighen intereſt daer voor.

Swaluwe Neſtē een goedt eñ koſtelijck eten.

Vruchtbaerheyt.

Religie.

Wat tribuyt ſy aen den Siammer betalen.

De Koninginne van Patane den Hollanders toegedaen.

„ voor te epsschen gelijck sy van andere wel soude ghenoten hebben. Dit hebben
„ wy so upt het schriftelijck als mondelijck verhael van den voorgemelten Sprinc-
„ kel, die het al-te-mael selve ghesien ende ervaren heeft. Om nu wat voorder te
„ gaen. Gottard Artus van Dantzick schrijft / dat de voorsz Coninginne ten tijde
Haren staet ofte huysshoudinge. „ van dese derde Schipvaert gehouden wert omtrent vijftigh jaer out te zijn / en-
„ de hadde 't Coninghrijck nae de doodt van haer Man geregeert vijftien jaren.
„ Hielt haer meest altijt in huys onder haer staet-vrouwen / die veel in getale wa-
„ ren / ende niet en vermochten te trouwen / maer alst de gheleghenthepdt mede
„ bracht / wel hoeleerden. Als sy uptreedt ('twelck seer selden geschiede / eñ anders
„ niet dan om haer te vermaken) had sy ghemeynlijck wel by de vier dupsent E-
„ delen ende groote Heeren in haer geselschap / met een groot getal Olyphanten /
„ welcke droegen de wapenen van den afghestorven Coningh / ende voorts hare
„ Coninghlijcke gewaten ende ander hof-gereetschap. Ter plaetse komende daer
„ sy wesen wilde / onthaelde sy heel 't geselschap met overvloet van alderley spijse
„ ende dranck nae des lants maniere / ende keerde dan in ghelijcke ordinantie we-
„ der naer huys toe / sittende (als oock in 't uptrijden) op haeren Olyphant / ende
„ seer cierlijck toegemaeckt.
„ Als de Hollanders oorlof aen haer namen / ende de Kooplupden / die sy daer
„ laten wilden / recommandeerden / beloofde sy de selve in alles voor te staen / mits
„ datse vrome lupden zijn souden / ende sich wachten van dronckenschap. Sy ex-
„ cuseerde haer oock dat sy de Hollanders niet daghelijcx te gaste ghenoot hadde /
„ seggende dat sulcks haren persoon / als die een vrouwe was / niet en betaem-
„ de / maer badtse niet nae te laten te Patane aen te komen soo menighmael als sy
„ in Indien souden landen. Beschonck den Admirael met een schoone vergulde
„ Cris, seggende / hy wilde haerder daer by gedencken / ende waer hy eenigh Pa-
„ tanisch schip in noodt saghe / het selve nae zijn vermogen helpen / 't welck hy be-
„ looft hebbende nae te komen / ende voorts onthaelt wesende met eenige frupten
„ ende confitueren / heeft zijn afschept ghenomen / ende is weder ghekeert nae de
Haerder beschrijvinge van de Stadt eñ 't rijck van Patane. „ schepen. De selve Artus seght voorders / dat de Stadt Patane lancks den Oe-
„ ver der zee lept / ende omtrent een half mijl langh is / maer gheen haven en heeft
„ dan wel een half mijle weeghs van daer. De huysen zijnder van hout ende riet
„ ghemaeckt / heel doorluchtigh ende seer konstigh. De plaetse daer des Ko-
„ nincks Paleys staet / met de wooninghen van de groote Meesters / is met een
Der Inwoonders ghedaente eñ zeden. „ sterck houten staketsel afgheschut ende omcinghelt. De Meskite oft Kercke is
„ van ghebacken steen seer fray ghebout. Wat nu de Inwoonders aengaet / die
„ (seght hy) zijn aschverwigh van aensicht / wel gheproportioneert van lichame /
„ laet-dunckende ende hoovaerdigh van harte / 'twelck sy selfs met haren gangh
„ ghenoegh te kennen gheven / sonderlinghe die pet van vermoghen zijn / want
„ die en komen niet upt dan met een grooten hoop dienaers. Daer-en-tusschen
„ nochtans zijn sy ghesproecksaem / ende heusch in haeren ommegangh soo wel
„ teghen de vreemde als teghen haer landtslupden. Haere kleedinghe en is niet
„ seer fraey. De Mannen zijnder seer gheneghen tot vrouwen / ende daer benef-
„ fens so jaloers dat selfs hare beste vrienden niet gelooft en zijn hare wijven oft
„ dochters te sien. De Chinesen woonender in soo grooten getale / dat sy de In-
„ woonders selve te boven gaen / ende zijn by de Koninginne oock meest ghe-
Sprake. „ acht. Men spreeckter vierderley tale / Maleysch, Siams, Chineesch, ende Pata-
„ nisch, doch wort het Malaysch so hier / als in alle quartieren van Indien meest ge-
„ bruyckt. De Maleyen lesen na de maniere der Joden vande rechter-handt naer

de slinc-

ie ſlincker toe. De Siammers ſchrijven op onſe wijſe hier in Europa, ende heb- „ Maniere van ſchrijven.
ben by-naeſt ſulck fatſoen van letteren als de Latijnſche. Het overſpel wort by „ Overſpel ſtrenghelijck ghe-
die van Patane ende andere daer omtrent leggende landen metter doot geſtraft/ „ ſtraft.
voornemelijck onder de Edelen ende Officieren des Rijcks/ ende moet de Vader „
van den miſdadighen/ ſoo hy noch leeft/ ſoo niet/ yemant van zijn naeſte bloet- „
vrienden d' executie doen / doch vermagh de patient ſulcken maniere van ſter- „
ven te kieſen alſt hem belieft. Hoe-wel nu het overſpel ſoo ſtrenghelijck ghe- „
ſtraft wort/ſoo en gaetter nochtans geen ander gebreck hier ſo ſeer in zwange/ „
ende dat door de groote gheplighedt ende onkuyſchedt der vrouwen / die nacht „
en dagh ſoecken te baden in haere welluſtigheden. De Mannen/ om hare der- „
ſelfder eenigher wijſe te betoomen / draghen twee oft drie Gouden oft Silve- „
ren klootjen tuſſchen 't vel ende vleeſch van haer roede. Hoerderije die tuſſchen „
twee onghebonden perſoonen gheſchiedt/en wordter voor gheen ſonde ghereec- „
kent.

Daer naer ghebeurdent dat de Coninginne gheſint was haer op 't water te „
vermaecken / liet voor haer een koſtelijcke Galeye reet maecken / verghesel- „
ſchapt met een groot ghevolgh/ende menighte van kleyne Roey-galaykens/de „
Neerlanders verſoeckende haer mede te verghſelſchappen/ welcken ſulckr ook „
niet hebben naer ghelaten/ werdende des nachts ſtatelijcken in des Coninging „
Galeye ghe tracteert/die haer des morghens verwilighden naer Patana weder „
te moghen vertrecken om haer handel te vorderen alſoo sy gheſint was noch „
eenighen tijdt te water haer vermaeck te nemen. De locht isſer ghesondt en- „ De locht van 't Landt.
de wel ghetempert/ hoe-wel dat het Landt niet verre af en wijckt/ van den „
Æquinoctiael, ende daerom ſeer heet is. De Somer beginter in Februarius/ „ De Somer.
ende duerter neghen maenden langh / te weten tot uytgaende October toe/ en- „ De Winter.
de al dien tijdt door wayter gheſtadelijck eenerley windt. In November/ De- „
cember ende Januarius hebben sy de winter / ende dan en doet het daer niet „
dan reghenen ende ſterck wayen uyt den noordooſten. Sy ploeghen haer lant „
met Buffelt oft Oſſen / ende beſayen 't met Rijs / datter overvloedelijck waſt. „
Alle maenden des Jaers hebben sy'er nieuwe fruyten / 't een altijdt lieflijcker „
ende beter als 't ander. De Ganſen ende Entvoghels zijnder ſoo vruchtbaer/ „
datſe tweemael daeghs Eyeren legghen. Heeft overvloedt van wildt / als „
Stieren / wilde Verckens / Harten / Haſen / &c. Wilde Hoenderen / witte „
Reyghers/ ende Torteldupven / die de ſommighen ſoo ſchoon van vederen zijn/ „
datſe onder Papegayen niet konnen onder-ſcheyden werden. Haer ſchade- „
lijckrte dieren zijn Tyghers ende Meer-katten / want die de vruchten ſeer be- „
derven. Wilde Olyphanten loopen daer met menighte in de Boſſchen/ ſonder „
nochtans de Inwoonderen te beſchadighen. Werden by haer op deſe wijſe „
gevangen/ komen met een tammen grooten ende ſtercken Olyphant in 't boſch „
rijden/die de wilde Olyphant vernemende/ſtelt hem om daer teghens te vechten/ „
by den anderen komende ſtrengelen haer ſnuyten door den anderen / om elkan- „
der onder de voet te helpen / ſoo nu teghens malkanderen doende weſende / ſoo „
komen eenighe daer toe beſtelt / ende binden de wilde Olyphanten de ach- „
terſte beenen wel vaſt te ſaemen / die ſoo ghebonden zijnde derft hem niet be- „
weghen / uyt vreeſe van te vallen / ende werdt alſoo door grooten honger tam „
gemaeckt.

Dus verre de voorghenoemde Artus: uyt den welcken wy oock tot meerder „
openinghe des leſers ſullen voortbrengen een korte beſchrijvinghe van 't groo- „
te Ko-

„ te Koninghrijck van Siam, ende die dan vermeerderen upt het gene wy monde-
„ linge verstaen hebben van den voorgemelten Sig. Victor Sprinckel.

Beschrijvinghe van 't groote Coningrijck van Siam.

„ Van de haven van Martavan af (seght Artus) begint de kuste van 't Coningh-
„ rijck van Siam, ende strecht in de lenghte vijf hondert leguas tot de Stadt van
„ Iavaya toe. Heeft eertijdts soo machtigh geweest/ dat de Coningh hem sel-
„ ven Keyser wilde geheeten hebben. Maer in 't jaer 1568. is de Koningh van
„ Pegu met meenigh hondert duysent krijghslupden tegen dien van Siam te velde
„ gekomen / ende heeft nae een tweejarighe belegeringhe ende verlies van meer
„ dan vijf hondert duysendt Man/ de Hooft-stadt des Rijckr mede geheeten Si-
„ am, met verraedt vermeestert. De oorsaeck van d'oorloghe was dese. De
„ Siammer hadde twee witte Olyphanten / 't welck verstaende de Peguaners, die
„ soodanighe beesten voor heyligh houden/ hebben voor hare Ambassadeurs den
„ Siammer daer voor soo grooten prijs doen aenbieden/ als hy selve soude begee-
„ ren. Maer dese en heeft tot de verkoopinghe geensins willen verstaen/ waer o-
„ ver de Peguaner verstoort zijnde / is niet alleenlijck de Olyphanten met ghewelt
„ komen halen / maer heeft oock het gantsche landt onder tribupt ghebracht/ al-
„ le de Edellupden des Rijckr eensdeels verslaghen hebbende/ ende d'andere met
„ veel schatten ende juweelen ghevanckelijck wegh ghevoert. De Coningh sel-
„ ve / verstaende dat de stadt ghewonnen was / heeft vergif inghenomen / ende
Sijn ge-
staltе en-
de vrucht
baerheyt.
„ hem selven alsoo gedoot. De landouwe van dit Coninghrijck is ten deele plat/
„ ten deele berghachtigh / maer doorgaens gras-rijck/ ghenoeghlijck/ vet ende
„ vruchtbaer/ ghevende overvloedigh veel Rijs/ ende andere leeftochten/ met na-
„ me veel Pepers. De berghen gheven Goudt/ Silver/ Tin/ ende meer andere
Der In-
woon-
ders ze-
den.
„ metalen. Daer zijn oock veel Olyphanten ende Peerden. De Inwoonders sijn
„ doorgaens genegen tot wellustighedt / overdaet ende brasserije. Gaen koste-
„ lijck ghekleet/ ende gheven haer meest upt voor Edellupden/ groot vermaecken
„ hebbende in musijcke. Sy en doen gheen ambachten / maer laten haer slaven
„ daer mede begaen. Hebben openbare scholen/ daer hare wetten ende Religie in
Religie.
„ gemeyne lants tale geleert worst. Dienen veel Afgoden/ maer insonderheyt de
„ vier Elementen / daerom sy oock hare begravinghen kiesen in soodanigen Ele-
Begraef-
senissen.
„ ment als sy staende haer leven ge-eert hebben/ want die 't aertrijck aengebeden
„ hebben/ worden daer inne begraven / die 't vyer gedient hebben / worden ghe-
„ brant; de water-dienaers / worden verdroncken/ ende die van de locht/ opge-
„ hangen/ om van de vogelen des Hemels gegeten te worden. De Hooft-stadt/
„ die 't Rijck den naem gheeft / zijn haer mueren als nu seer vervallen/ maer alsoo
„ nochtans dat men daer upt genoegh kan speuren hare voorige moghentheydt.
Gelegent
heyt van
de Hooft
Stadt
Siam.
Cambo-
ya.
„ Sy is groot/ ende seer bequaem tot den koophandel / want leydt aen een ruyme
„ diepe Riviere/ ende wort van een groote menighte volcks bewoont. Daer zijn
„ behalven dese noch meer andere Steden als Camboya, gheleghen op den oever
„ van een vermaerde water-vloet/ die sijn oorspronghh heeft in het landt van Chi-
„ na, ende nae dat hy veel ander Rivieren ontfanghen heeft een Meer ofte Lack
„ maeckt dat 200. leguas groot is. De Inwoonders aldaer zijn mede Heyde-
„ nen/ goede krijghs-lupden / ende zee-vaerders/ maer beestachtigh van leven/
„ want houden dat menschen ende Beesten al van eender conditie zijn. De vrou-
„ wen worden er met de doode lichamen van hare mannen verbrandt: Ende als
„ de Coningh doodt is/ worpen sich niet alleen zijn wijven/ maer oock veel Edel-
Cam-
paa.
„ lupden met zijn doode Lichaem vrywillighlijck in 't vier. Campaa is mede een
„ Zee-Stadt in 't selve Rijck/ daer het beste lignum Aloës van daen komt/ dat alle

Ozien-

Oziental ſche volckeren in geen minder weerde en houden als Silver/ 't wozdt
veel ghebeſicht om der Koninghen ende Pzincen doode Lichamen mede te ver-
bzanden. Op 't zupdt-epnde van dit Coninghrijck lepdt de Stadt Sincapura
neffens een hoeck oft booz-gheberghte/ dat nae haeren naem gheheeten wozdt
Cabo de Sincapura. Van daer komen veel Olyphanten/ ende Peerden. Ock
zijnder in de wildernisſen veel Leeuwen/ Tygers/ Simmen/ Meerkatten/ ende
meer andere Beeſten. Dit zijn Artus Woozden/ waer by (eer wy komen tot de
mondelinghe verklaringhe van Sprinckel) wel ghevoeght dienen ſommige din-
ghen uyt het Keyſboeck van den Pozтugees Fernan Mendez Pinto, die dit ende
veel ander Ooſt-Indiſche landen doozwandelt/ ende met vlijt beſchzeven heeft
al wat hem op zijn repſe bejeghent is. Hy ſeght dan/ dat de Hooft-Stadt
van het Keyſerrijck van Sornau, in die quartieren ghemeynlijck gheheeten Si-
am, is de Stadt Odiaa, alwaer by zijnen tijdt/ namelijck in 't jaer 1540. ende
daer ontrent/ de Koningh zijn hof hielt. Het rijck ſelve (ſeght hy) is langh ſe-
ven hondert Spaenſche mijlen/ bzeet daer 't alder bzeetſte is hondert en tſeſtigh/
meeſtendeel leegh Landt/ daer veel wel ghebouwde velden in leggben/ ook met
veel Rivieren bewatert/ ende ſeer overvloedigh van alderley leeftocht. 't Ghe-
berghte is bewaſſen met dicke boomen/ daer men veel duyſent Schepen af ſoude
konnen maecken van alderhande ſoozten. Heeft veel mijnen van Gout/ Silver/
Stael/ Loot/ Tin/ ſalpeter en Swavel: Geeft veel Zijde/ Palo d'Aquila, ofte
Arents-houdt, dat in Indien ghebzuyckt wozdt om de Lichamen mede te balſe-
men/ Benjoyn, Lack/ Anyl, Katoen/ Robijnen/ ende Saphyren. Omtrent de
zeekant waſt veel Braſilien-hout, ende noch een ſoozte van zwart hout/ daer alle
jaers wel hondert Joncken mede gheladen wozden naer China, Anian, Cambo-
ya ende andere plaetſen. Daer valt mede veel Honigh/ Was/ ende Supcker.
De inkomſten des Koninck bedzoegen doen jaerlijckx over de twaelf millioenen
ducaten/ dat is 360. tonnen Goudts/ behalven de dienſten ende penſioenen die
hem zijn Heeren ghehouden waeren te doen/ ende op te bzenghen/ welcke mede
een merckelijcke ſomme beliepen. In ſijn ghebiedt heeft hy ſeſentwintigh hon-
dert bewoonde plaetſen/ die ſy Produm noemen/ ende zijn als by ons de ſteden/
bzyheden ende groote dozpen/ want de kleyne gehuchtjens en wozden daer on-
der niet ghetelt. Deſe plaetſen leggben meeſt al open en weerloos/ zijnde al-
leenlijck met houte ſtaketſels beſet/ ende d'Inwoonders ſelve zijn uptter natue-
re een ſlap ende weerloos volck. Alleen de Hooft-ſtadt Odiaa is benuert/ en-
de heeft (na ſommigbe ſeggen) wel vier hondert duyſent Huyſgheſinnen/ waer
van het vierendeel wel beſtaet upt vzeemde Natien/ van verſchepden quartie-
ren des wereldts/ want alſoo dit Koninghrijck in hem ſelven ſeer groot/ rijck/
ende wonderlijck wel gheleghen is om te handelen op alle de Indiſche quartie-
ren ende Eylanden/ ſo en gaetter niet een jaer dooz of daer en varen wel duyſent
Joncken af en aen/ behalven andere kleyne Scheepkens/ daer de havens ende
Rivieren altijt vol van leggen. De Koningh noemt ſich in zijn tytulen Prechau
Saleu, dat by ons ſoo veel te ſeggben is als Heyligh Lidtmaet Gods. Laet hem
ſelven maer tweemael 's jaers ſien/ ende dat gheſchiedt dan met grooter maje-
ſteyt. Kent nochtans over al dit booz zijn Overhooft ofte Souverayn den
grootmachtigben Coningh van China, dien hy manſchap doet ende eenigh tri-
but geeft/ om zijn Joncken te mogen ſenden naer de haven van Combai, ende
aldaer te handelen. Behalven 't geene wy boven verhaelt hebben valter in dit
rijck ook veel Peper/ Gember/ Caneel/ Camfor, Cannafiſtula, Tamarinio, en Car-
damomo,

Sincapura.

Paerder beſchepdt van 't ſelve Coningrijck Syn groote.

Mijnen/ en koopmans waren.

Des Koninck inkomſten.

Ghetal van bewoonde plaetſen

Hooft-Stadt.

's Konincx tijtel.

„ damomo, soo dat men in der waerheydt wel seggben magh/ dat dit een van de
„ beste ende rijckste Coninghrijcken is van de gantsche Werelt. Dus verre Fer-
„ nâ Mendez. Pinto. Jan Huyge van Linschoten segbt dat de Stadt Martavan, vat
„ waer (soo gheseyt is) het Koninghrijck van Siam begint/ de uyterste is van Pe
„ gu, ende dat het selve Koninghrijck streckt van daer af lancks de kuste tot der
„ hoeck genaemt Sincapura, van waer het weder binnewaerts loopt tot de voorsz
„ Stadt van Siam, soo dat desen uythoeck blijft gelijck een arm/ die op sijn breet
„ ste van d'een kuste tot d'ander is 50. mijlen/ ende op sommigbe plaetsen maer
Tanas- „ 10. als namelijck by de Stadt Tanassarijn, op de welcke groote vaert ende han-
sarijn. „ delinghe is van de Portugesen/ soo dat sy is als de stapel van de waren komen
„ de uyt Pegu ende Siam, om vervoert te worden naer Malacca. Daer vallen met
Nijpe/ „ name veel Indiaensche Brandewijnen/ gbemaeckt van Cocos, ende in Indi-
of. In- „ aensche sprake Nijpe ghenoemt/ welcken dranck oock wel in andere quartieren
diaensche „ van Indien ghedistilleert wordt/ principalijck in Goa, maer die van Tanassarijn
Brande- „ worden voor beter ende in meerder weerde ghehouden. De Indische vrouwen
wijn „ dincken hem wonder gheerne/ principalijck als sy hem achter de deure hebben/
„ want voor de Mans en derven sy niet van schaemte. Tanassarijn is althans een
„ Coninghrijck op hem selven/ maer heeft eertijdts tribupt betaelt aen de Conin-
„ ghen van Siam, welcker macht ende rijckdom door de ghestadighe oorloogben
„ teghen die van Pegu seer afghenomen ende ghedeclineert is/ soo dat sy noch
Noch „ ter tijdt aen de selve tribupt gheven. Nu komen wy tot het verhael van onsen
naerder „ Sprinckel. De Coningh van Siam segbt hy/ oft (soo het de Inlanders aldaer
beschrijdt „ schrijven) Chiam, 't welck in 't uytspreecken niet heel veel en verscheelt/ heeft
van de te- „ onder hem gantsch Camboya, Jangoma, ende de gheheele streecke lants van Pa-
gen woor- „ tane, te weten de oost-zijde van den hals van Malacca, tot aen Pahan. Ende
digē staet „ doen de voorsz particuliere oft besondere Koninghen van Camboya, Jangoma,
des Co- „ Patane, ende andere meer jaerlijckrsche gheschencken aen den Siammer. Die
ningrijcx „ oock ghemeynlijck eenighe van haere Kinderen by hem te hove bout/ om die te
vā Siam „ beter in zijn verbondt ende dienst te voeden. In de tijdt dat Sprinckel te Patane
Ragiha- „ lagh/ gaf de Coningh van Siam, ghenaemt Ragihapi, een van zijn bywijven
pi koning „ aen des Coninckr Sone van Bordelon, mede wesende zijn vassael ofte tributa-
vā Siam „ ris. Dese bruyt nu dede hy gelepden naer Bordelon met 900. Olyphanten ende
„ wel 14000. man/ van welcke Olyphanten sommige nessens een deel slaven aen
„ den nieugehouden tot een bruytlofts-gifte ghegeven werden/ende was Sprinc-
„ kel selfs mede genoodight om den staet van d'inkomste in Bordelon met zijn te-
Wint (so „ ghenwoordighepdt te vermeerderen. De voorsz Ragihapi, mogelijck Raya Ha-
mē seyde) „ pi, had (soo de fame gingh) gantsch Pegu gewonnen/ ende zijn legher gebracht
gheheel „ voor Aracam, daer hy langhe tijdt voor lagh/ want hy hadde ghezworen niet
Pegu. „ t'hups-waert te keeren in Iudea, een groote bemuerde wel ghebouwde stadt/ ende
Brenght „ 't hooft van zijn gantsche Rijck (mogbelijck even de selve met Odiaa daer Pinto
sijn leger „ van schrijft) voor hy en soude Aracam oock gewonnen hebben: dan alsoo 't niet
voor Ara- „ en gingh naer zijn voornemen/ timmerde hy daer omtrent een huys/ in't welck
cam. „ hy bleef met zijn legher by hem/ tot dat hy sturf. Hy was een groot tyran en-
Daer't „ de wreedt mensche. Eens als hy sieck was/ ende by gheballe in een ander ka-
hem niet „ mer hoorde lacchen/ vraeghd' hy wie daer lachte/ ende als hem ghesepdt werdt
en ghe- „ wie 't was/ liet hy de persoonen terstont wech lepden ende aen stucken houwen/
luckt. „ alleenlijck om dat hy sich liet voorstaen dat sy zijns ongeluckr blijde waren/ en-
Sijn wree- „ de sich verheughden om dat hy de doot so nae by was. Dese twee die aldus ge-
theydt. recht

:cht werden / waeren twee van zijn voornaemſte Concubijnen. Eñ midts hier
eroert wort van aen ſtucken te houwen/ſo moet men weten dat ſy eẽ verweſen
:rſoon aldus ter doot brengen. De patient wort op zijn voeten geſet bocken-
: met de handen op ſijn knijen/ dan komt de beul en ſlaet hem in zijn lenden bo-
:n de heupe midden deur aen twee ſtucken. De voorſz Ragihapi hadd' onder
:m een die wel de meeſte te hove was/ ghenaemt Ochi Chronowi (Ochi is den
tel van een Grave oft Heere) welcke Chronowi onſe Hollandtſche Natie ſeer
inſtigh ende bevorderlijck was by den Coningh / want van 't Comptoir van
:rane waren eenighe Hollanders naer Judea gheſonden om te traffiqueren / al-
aer de Coning Ragihapi verſocht dat de Hollanders hem ſouden willen bren-
jen 300. ſtucken gheſchut / met trommelen / trompetten ende andere daer toe
jehoorende krijghs-tuygh / als oock krijghs - Overſten uyt deſe landen om
n volck te leeren oorloghen. Maer en werden hem by de Ed. Mog. Heeren
taten niet meer gheſonden als drie ſtucken gheſchuts/ de welcke te Patane ko-
ende in den tijdt van de beroerte van Siam, Ragihapi nu al gheſtorven zijn-
/ ſoo werdenſe by den Koopman Sprinckel in Patane ghelaten. Noch by't le-
n van Ragihapi hadde Ochi Chronowi heymelijck doen in't landt komen wel
:r of vijf honderdt Japonnen ghekleedt als Kooplupden / om den Koningh te
oden ende 't Rijck ſelfs in te nemen / doch de conſpiratie en werdt niet in 't
:rck ghelepdt ſoo langh als de Koningh leef de / maer ſoo haeſt hy ghestor-
n was / heeft de voorſchreven Chronowi, niet teghenſtaende datter Sonen
aeren van den Koningh Ragihapi, hem ſelven doen kroonen voor Coningh /
de ghemeynt Meeſter te maecken van 't Landt/ maer de meeſte vande Stadt
lpen des Koninckx oudtſte Soone / ſoo dat hy tot Koningh werdt ghehult :
de waren de Hollantſche leggers mede in de hulpe van des Coninckr Soone
:hen den Ochi Chronowi, niet teghenſtaende ſy van hem in velen ghefavori-
rt waren gheweeſt. Des Coninckr outſte Soone is daer na oock noch om-
:ekomen/ ende ſijn jonghſte broeder heeft het Rijck ofte Kroone ontfanghen;
:ch als Sprinckel van Patane vertrock/ 't welck was ..... en waeren
beroerten in Siam noch niet geſtilt.

Wy moeten by deſe ghelegenthept oock wat ſpreecken van Malacca; een ver-
:mde ſtadt gelegen aen de weſtzyde van den voorſz hals oft arm lants / daer
boven van gheroert hebben.

De Stadt van Malacca ſept men dat omtrent een Spaenſche Mijl weeghs
gh is. Daer loopt een Rivier midden door komende diep uyt Aſia, over de
lcke een brugge lept / die de ſtadt aen malkanderen vaſt maeckt. De plaetſe
:r de ſtadt tegenwoordigh lept/ ſegt men dat over hondert jarẽ oft wepnigh
er een onbewoont veldt was/daer maer ſes of acht viſſchers hupſkens ſton-
: dan metter tijdt zijnder eenige Peguaenſche, Siamſche ende Bengaelſche viſ-
ers toe - ghekomen / die op haer eyghen handt niet alleenlijck een nieuwe
adt ende nieuwe wetten / maer oock ghenoeghſaem een nieuwe tale geſticht
ben / om immers niet gemeyns te hebben met hare omleggende gebueren.
Stadt hebbenſe Malacca ghenoemt / die in korten tijdt ſoo op - ghekomen
e aenghewaſſen is door den grooten toeloop der vreemdelinghen van
:kanten / dat ſy't hooft van een nieuw Coninghrijcke ghworden is/ het
lcke wel metten eerſten gheſtaen heeft onder den Coningh van Siam, maer
:maels met liſtighepdt ende bedrogh is in - ghenomen ghworden by ee-
Mamudes ghebooren uyt Arabien. Men houdt dat het lancks de Zee-kuſt

Hoemen de miſdaders in Siam ter doodt brenght.

Beroerte in Siam.

Beſchrijvinge van Malacca.

Hare oor ſprongh.

Hoe was Coninghrijck.

Eñ des selvē groote/ aerdt/ en vruchtbaerheyt

Ghelegenthept van de Stadt.

Eyghenschappen der Inwoonders.

Haer tale

Roophandel.

„ de lenghte heeft van omtrent twee honderdt t'seventigh mijlen. Het aerdtrijc
„ isser vochtigh ende slijckerigh. Gheeft kozen / vleesch / veelderhande ghedie
„ ten/ ende seer liefslycke frupten / doch niet heel overvloedigh. De haven van i
„ Stadt is seer bequaem / ende wozt van vele Schepen bevaren. Dan de loc
„ isser gantsch onghetempert/ ende soo wel den Inwoonders als den uptlande
„ schadelijck / waer dooz oock het naest-gheleghen Lant meest onvruchtbaer is
„ ende van buyten moet versien wozden van alderley noodtdruft. De Maley
„ sijn aschverwigh / langh van hayre / seer gheneghen tot Venus, ende in ha
„ epghen ooghen de vernuftighste menschen die de Sonne beschijnt / inder wae
„ hebdt zijnse seer verstandigh / ende groote liefhebbers van de poësie ofte rijm
„ konst/ dichtende veel fraye minne-liedekens ende comedien/ waer dooz sy oo
„ hopen een eeuwighen naem te verkrijghen. Haer spraecke bestaet uyt de bes
„ ende duydelijckste woozden van alle omleggende Indische talen / ende wozd
„ gehouden vooz de beleefste ende gheschickste van geheel Orienten : soo dat w
„ in Indien de selve niet en kan / die en magh niet mede speelen / ende vaert eve
„ als een / die by ons gheen Francoys en kan. Hoe de Poztugesen dese Stat
„ eyntelijck met veel moeyte onder haer ghebiet ghekreghen hebben/ is hier buy
„ ten propooste te verhalen : Soo veel isser van / dat sy die al van Coningh Em
„ nuels tijden af besitten / hoewel nochtans niet boven de hondert sterck steeva
„ daer in woonende / ende dat van weghen de onghesonthepdt ende zwaerhepi
„ des lochts. Maer sy hebbender al van eersten af een goede bequame Foztre
„ se ghemaeckt / die naest de Sterckten van Mossambique ende Ormus wel de b
„ ste ende profytelijckste is vooz de Capitepnen (so noemen sy daer te lande hae
„ Gouverneurs van besondere plaetsen) van geheel Oost-Indien. De reden is
„ om dat dese Stadt de stapel is / daer alle de Indische / Chinesche/ Molucrsch
„ ende ander Eylandtsche waeren / die de Poztugesen dagheliicks af ende a
„ varende ging ende weder vertieren / aldaer ghelost en geladen wozden / wa
„ dooz datter ghedurighlijck veel repsende luyden so Poztugesen als andere ve
„ keeren/ 't sy dan met hare Schepen naer Patane, Siam, Pegu, de Molucas, Chin
„ ende andere weghen willende / oft van daer afkomende / om alhier haere ve
„ versching he te nemen/ ende de Mousons te verwachten 't welcke winden zijn d
„ op haren ghesetten tijt wapen / ende de Schepen dienen/ om naer de vooz sch
„ ven quartieren te zeylen. Daer komt oock alle jaers een Schip van Portuga
„ dat altijdt een Maent vooz de ander Schepen van Indien afvaert / sonder tu
„ schen weghe erghens aen te legghen / ten waere by noot in Mossambique. D
„ Schip wozt in Malacca geladen / ende weder naer Portugael af-gheveerdigh
„ zijnde altoos wel eens soo rijck van alle kostelijcke waeren ende specerijen/ al
„ eenigh Pozтugees Schip dat in Indien geladen wozdt. In somma daer va
„ soo grooten handelinghe van alle weghen binnen Malacca, als erghens in I
„ dien. Ende dit sy hier van ghenoegh. Laet ons nu naer een langhe uptlandig
„ hept weder t'huyswaerts keeren / ende vervolghen ons aen-gevanghen Jou
„ nael.

De schepen gaen van Patane t'zeyle / om naer huys te keren.

Den 23. Augusti 's mozghens vroegh hebben bey de Schepen haer ancker
ghelicht / ende zijn met een tamelijcke koelte van Patane t'zeyl ghegaen / nemen
de haeren cours langhes 't landt henen / 't welck hem streckt Zuydt-zuydt-oo
ende Nooydt-nooydt-west. Als sy omtrent twee mijlen van de Stadt ghezey
waren / hebben sy 't weder gheset/ om de twee Zeeusche Schepen / die met haer
compagnie souden zeylen te verwachten. Den 24. dito zijn sy ghesamentlijc
t'zeewaer

zeewaert in gheloopen met een dichte koelte upt den weſten / ende ſoo ghezeylt
s ghedzeven hebbende tot den 14. September toe / ſonder veel te winnen / heb-
en eyntelyck die van 't Jacht een Viſſcher gheſpzoken / die haer wees de Stadt
an Pahan, welcke ſy bevonden te legghen op de hooghte van 3. grad. 6. minut.
enoozden de Linie / hoewel ſy in de Caerten ghelept wozt op vier graden. Des
ſven daeghs hebben ſy oock 't Eylandt Pulo Timaon gheſien / weſende een ſeer
oogh lant / overvloedigh van alderley vzuchten / ende met name (ſo de Maleyen
yden) van viſch.

Den 27. dito hebben ſy 't by de kuſte van Java gheſet / om bzant-hout te halen /
t ſy op de wederom repſe ſouden moghen van doen hebben. Van die tijt af tot
n 2. Decembzis toe zijn zy beſigh geweeſt om dooz de Straet van Sunda te ko- Raken upt de Straet van Sun da.
en / daer ſy den 3. dito na langhduerighe moeyte upt geraeckt / ende in zee geko-
en zijn.

Den 19. Januarij 1603. 's avondts ten 9. upzen iſſer een man / die ſijn water
ude maecken buyten boozt ghevallen / maer wert noch miraculeuſelyck weder
ekreghen by de waſchtouwen die achter aen 't Schip hinghen. Den 23. dito
ſten ſy haer zuydt ende noozdt te weſen met de weſthoeck van Madagaſcar op de
ools hooghte van 33. graden. Den 31. dito is de Hooghboodtſman van 't ſchip
mſterdam over boozt gheſlingert / dan wert mede miraculeuſelyck weder gekre-
jen.

Den 11. Febzuarij hebben ſy veranderinghe van water vernomen / te weten Vernemē tekenen van lant.
vart-groen / oock veel voghels gheſien die wit gheſpzenckelt waren / ende van
: Poztugeſen genoemt wozden Mangas de Veludo, 't welck ſoo veel te ſeggen is
s Fluweele Mouwen, een teecken (ſoo de ſelve Poztugeſen ſchzijven) van landt.
en 13. dito 's mozghens vzoegh hebbenſe twee Schepen gheſien / die ſy ver-
oeden de twee Zeeuwen te weſen / welcke te Bantam van haer gheſchepden wa-
n / maer daer by komende bevonden het eene een Franſman / ende 't ander een
egelſman te weſen. Des ſelven daeghs hebben ſy 't loot gewozpen / ende gront
vonden op 100. vadem: oock de Son gepeylt / die haer wees / dat ſy by de Caep
s aguljas waren; welcke Caep ſy des avonts tot haerder grooter vzeughde ghe-
n hebben. Doen verſpzaecken ſy oock de vooznoemde twee Schepen / welcke
yde van Achin quamen / d'een / te weten den Engelſman / vol Peper / maer de
anſman en hadde maer 15. laſt in / wilden beyde mede naer S. Helena om te ver-
erſchen. Het was alſ doen in't ſchip Amſterdam ſeer deerlyck geſtelt / want van
ndert en twaelf man die ſy op hadden / en waſſer geen twintigh ten hooghſten
eſont.

Den 2. Maert omtrent de middagh hebben ſy met een ghenerale blyſchap het Komen op de ree-de van S Helena.
plant S. Helena geſien / daer ſy ſo ſeer na verlanghden als een viſch na 't water.
en 3. zijn ſy tot S. Helena op de rede gekomen / alwaer ſy bevonden dat eenighe
epen van hare Compagnie geweeſt hadden / als namentlyck haren Vice-Ad-
racl / het Schip Delf ende meer andere. Oock warender de voozſz twee Zeeu-
e ſchepen elf dagen te vozen van daen gezeylt.

Den 4. dito zijn ſy met hun dzyen aen lant gevaren / om te ſien of ſy eenige boc-
n oft verckens ſouden konnen bekomen / dan teghen den avont weder 't ſcheep
mende bzachten niet mede dan moede leden.

Den 24. zijn ſy in compagnie van 't Engelſch ſchip t'zeyl ghegaen van S. He-
na, ſettende haren cours naer huys toe / te weten n. w. ende n. w. ten. w. met
n ſtyve doozgaende zuydt-ooſte wint. Den 31. hebben ſy 't Eylandt Aſcenſion

in 't gesicht ghekreghen/ 't welck een weynigh grooter in 't aensien is als S. Helena, maer niet soo hoogh / hebbende aen de west-zijde een laghe afgaende hoec met een mope sant strant. Sy vermanen hier veel voghels van groote als by on de Meeuwen: dese quamen in de schepen geblogen/ ende lieten haer met hande grijpen.

Groote armoede ende ellen de onder 't scheepsvolck.

Den 10. Apzil 1603. hebben sy naer gissinge voor de vierdemael de linie equi noctiael gepasseert. Den 27. May begost het volck al weder te klaghen van d oude siecktе/ want op 't schip Amsterdam laghender 12. oft 13. al slecht/ en de re ste waren seer ontstelt/soo dat sich een mensch erbarmen moest die 't volck hoord en sagh kermen en klaghen.

Den 29. dito werdt op 't selve schip haer jonghste vat wijns ontsteecken/ end door dien sy niet en wisten hoe langh dat de reyse noch soude moghen dueren/ so is het rantsoē de rechte helft gemindert/ het welcke de maets voorwaer seer qua lijck quam/ want het meeste volck was soo sieck ende qualijck gestelt / dat indien men 't ghehadt hadde/ men behoordet wel de helft vermeerdert te hebben; sy en kreghen doen de man maer een mutsgen wijn daeghs/ende voort een pintjen wa ters/ dat soo koudt was dat men vreesde als men eens van noodts wege wate moest drincken.

Den 3. Junij/ alsoo op 't schip Amsterdam veel volck sturf/ ende de overgeble vene heel zwack waren/so dat sy het schip qualijck konden regieren/isser geordon neert / dat den Admirael selve met de Kooplupden ende de schryver deses Jour naels mede souden te roer ende te waeck gaen / ende dat een peghelijck zijn beste doen soude om 't schip door zee te helpen brengen. In't Jacht waren sy so zwack dat die van 't Schip Amsterdam op den 4. dito haer schuyt moesten uyt setten om den Opperkoopman met de Schipper (die soo sieck waren datse de macht niet en hadden haer eyghen schuyt uyt te setten) aen haer boordt te halen. Daer komen de en hoorde niet anders dan droefheydt ende ellende/ want verhaelden datse va S. Helena af al 12. man verloren hadden / ende dat haer meeste volck sieck in d koy lagh/ende en hadden met jonghens met al/ de koopman ende Schipper mede gherekent/ maer 12. roergangers. Den 9. dito lieten die van 't Jacht haer top stander wapen/ tot een teecken dat sy in noodt waren / ende haer Schip niet lan gher regeren en konden / van weghen haer zwacke volck. Die van 't schip Amsterdam dit siende hebben haer vier Man van den haren toeghesonden/ want e mochten mede gheen volck meer missen / door dien haer dagelijckx veel volckx a sturf / ende onder andere op den 11. dito Joncker Wernaert van der Does, Soon van den edelen Heere van Noortwijck. Blyvende dus langhe met contrarie win den in groote ellende op zee zwerven/ hebben eyndelijcken Engelant aengedaen ende tot Portlant haer eenighe daghen ververschende. Den 15. Junij 1604. voo Rammekens in Zeelandt te ancker gekomen. Godt de Heere niet ghenoegh kon nende looven / dat hy haer noch soo bewaert/ ende in behouden haven ghebracht heeft.

Een Soone des Heeren vā Noortwijck sterft.

Volght

Volght de Beſchrijvinghe van de drie reſterende ſchepen, Dort, Haerlem ende Leyden, behoorende onder 't Admiraelſchap van Iacob van Neck, met ſes ſchepen te ſamen uyt Nederlant t'zeyl gegaen den 28. Iunij 1600. ende den 12. October ontrent Annobon naer voor-gaende reſolutie van den anderen geſcheyden.

NAer dat op den 10. October 1600. de Heer Admirael ende zijn breeden raet goet gevonden hadde de vloot te verdeelen/ eñ dat hy met de ſchepen Amſterlam, Delft, ende Goude, voor upt varen ſoude / om voor de nieuwe Compagnie erſt in 't lant te weſen/ende de eerſte merckt van de ſpeceryen te hebben. Met den anderen het ſchep-mael dan gehouden zijnde/ ſoo heeft den Vice-Admirael met de drie reſterende ſchepen zijn repſe vervordert/ ende niet merckelijckr voorghevallen zijnde tot den 12. Junij 1601. dan dat ſy voor Sumatra op de reede quamen/ noch dien daghe met de ſloep te landt varende. Des anderen daeghs weder aen landt komende/ hebben drie van haer volck daer laten blijven/ niet dan alles goets van de Inwoonders konnende vernemen; doch iſt haer ſeer zwaerlijcken bekomen: want de Wilden haer nopt weder te lant lieten komen / daerom ſy den 14. dito alle vlijt aengewent hebben om haer volck weder te bekomeu / latende een man aen lant zwemmen/ om te ſien of hy daer yemandt konde verſpreken; doch niemandt vindende zijn den 15. genoot ſaeckt gheweeſt te vertrecken/ de drie maets daer latende/ende den 31. dito onder Iava gekomen/hebben den 4. Auguſti des Vice-Admirals ſloepe wel gemant voor henen naer Bantam geſonden.

Komen voor Sumatra/ daer ſy drie van haer volck verlieſen.

Den 5. Auguſti begaven haer weder onder ſepl naer Bantam toe; doch niet voorderende/ kregen dien dagh de ſloep van 't ſchip Hollandia aen boort leggende met het Jacht 't Duyfken voor Bantam op de reede.

Komen tot Bantam.

Den 9. dito voor Bantam met de Vloot komende / zijn daer 11. daghen blijven leggen/ ende den 20. dito met het ſchip Leyden naer China gezeylt/ſiende den 21. een ontelbaer menighte van Eylanden / quamen den 26. in 't geſichte van 't Eylandt Lucifara, ende drie uren daer naer onder Sumatra, ende des avonts onder 't Eylant Manka. Den 28. dito paſſerende een drooghte/ daer ſy loot wierpen van 10. op 3. vadem waters/ quamen den 29. ondert 't Eylandt Banka, daer nevens noch twee kleyne Eylandekens ſiende/ ende tot den 9. September voort varende/ quamen aen 't Eylant Polo Kandor. Den 10. 't vaſte lant van Kamboya in 't gheſicht krijgende/ daer ſy noch dien avont ten ancker quamen.

Lucifare. Manka. Banka. Polo. Kandor Kamboya.

Den 15. den raet vergadert weſende / is een ſloep met volck te lande gevaren; doch hebben gheen menſchen vernomen / maer wel eenighe Buffels ſien weyden. Den 16. weder landende vernamen vier manſperſoonen / doch konden haer niet verſpreecken.

Den 17. dito ſagen onder de kuſt drie Joncken zeylen/die den Chineſche Tolck ſeyde vrybupters te weſen loopende naer de kuſten van China, daer op de viſchers paſſende/ om die te vanghen ende tot ſlaven te verkoopen. Den 26. weder onder zepl gaende; doch met weynigh voortgangh / quaemen dien avondt om een

een hoeck daer sy versch water vonden/ende des anderen daegs met de sloep naer toe voeren/'t volck haer niet verwachtende/ waren alle gevlucht; doch siende de Tolck in't sant schryven quamen te voorschijn / haer alle vrientschap bewijsende komende dien avont noch een man van't lant te scheep/die daer des nachts bleef.

Verspreken volck op Cambopa.

Den 29. zijnder eenighe t'scheep gekomen / met een brief van den Oversten van landt / aen den Admirael / die teghens den avondt weder te lande voeren/ met twee Tolcken / ende een ghenaemt Jeronymus, daer sy wel ontfanghen wierden.

Den 1. October is den voornoemden Jeronymus met zijn gheselschap weder t'scheep gekomen/ seggende dat den Oversten van meeninge was haer t'scheep te komen besoecken/ dies sy hem te gemoet voeren/ ende eerlicken met groote vreught ontfinghen/ die des avonts met de voornoemde Jeronymus ende de twee Tolcken met zijn Gallepe weder te lande voeren/ komende dese 3. voorsz des ander daegs weder aen boort/ mede brengende een man die sy van der doodt verbeden hadden daer hy in veroordeelt was over't breken van een bier-glas.

Admirael vaert te landt.

Den 20. is den Admirael met een Prauw te lande gevaren/ ende den 23. weder t'scheep ghekomen/ mede brenghende des Koninckx Vader; doch met den selven voorts weder te landt vaerende / mede nemende bed ende bulster / waer over zijn volck niet weynigh verwondert waren. Den 25. quam de boot van lant met een brief van den Admirael/ by welcken hy begeerden een vaetjen krupt / 't welcken hem voorts gesonden wiert/ soo te landt blijvende tot den 15. November/ dat hy weder met pack ende sack t'scheep quam/doen wiert 't rantsoen oock vermindert ende peder man toe-gevoegt twee ende een half pont broot ende een mutsjen olyes ter weeck.

Den 23. is den Admirael met een Chineser weder te lande gevaren/die 3. ofte 4. dagen by hem aen boort gheweest was. Den 23. December weder t'scheep komende/ daer den Gouverneur hem den dertighsten quam besoecken/ die heel treffelijcken t'scheep ontfangen wiert/dien avont weder van boort naer een visschers dorp varende/ doch des ander daeghs t'scheep komende/ is's avondts / met den Admirael ende Koopman van 't schip Leyden te lande gevaren.

Der wilden aenslagh op haer schepen.

Den 12. January 1602. hadden de Inwoonderen een aenslagh op haer Schepen/ die haer misluckten / hoe-wel de Hollanders wel drie en twintigh mannen verloren/ te weten 12. van 't schip Haerlem, ende 11. van 't schip Leyden, de welcke sy met schoone woorden / onder schijn van Buffels te halen aen lant kregen ende schandelijck vermoorden / hebbende op 't schip Haerlem noch 12. mannen vergeven/ soo dat sy daer stercker in waren als de Hollanders/ alsoder een sloep met volck om versch water te haelen ghevaren was. Den Admirael ende Koopman wierden ondertusschen te lande gehouden / dies hy den 13. een brief t'scheep stierde/ dat een van de Bevelhebbers by hem soude te lant komen / wilde daer tegens een ander man aen boort senden/ daer op die sulcks weygerden.

Admirael aen't lant ghehouden.

Den 15. quam den voorgenoemden Jeronymus met een Chineser (die een vredevaen in de hant hadde) scheep/ doch wierden voorts op-gehouden/ hoe-wel sy de Hollanders wilden wijs maecken dat aen landt alles in goede vrede was/ niet te min lieten hem met de Chineser des anderen daeghs weder met eenigh ghepickt want/ te lande varen.

Den 18. quamen sy t'scheep met een brief van den Admirael/ schrijvende soo sy uyt elcken schip twee metalen stucken met haer toebehoorzen aen lant wilden leveren/ dat hy dan met zijn geselschap weder vry soude ghelevert werden/ daer op sy besloten

ıeſloten het buyten de Rivier te ſetten/ ende dan te antwoorden: dat gedaen zijn-
ıe/ hebben tegens den avont de ſloep te lande geſonden; doch drie van de princi-
ıaelſte by haer gehouden.

Den 19. quam de Tolck Gerret Klomp t'ſcheep/ met ſchrijven van den Admi-
:ael/ by ſoo verre ſy niet geſint waren de begeerde ſtucken voor den avont te lande
e leveren/ dat ſy haer dan niet onderſtaen ſouden pemandt van haer te lant te ko-
nen/ wiert t'ſcheep echter niet raetſaem ghevonden de ſtucken met haer volck en-
ıe ſloep te lant te brenghen/ oock begeerden die van 't lant haer ghevanghenen
'ſcheep zijnde op drye voeten gheſtelt te hebben/ derhalven voeren ſy met de ſloep
nde de ghevanghenen onder 't lant/ dreygende de Inwoonderen by ſoo verre ſy
ıaer Admirael ofte pemant van haer ander volck pets miſdeden/ dat ſy 't aen ha-
:e gevangenen ſouden wreken: waer over de Inwoonders veel moeyten deden/
ıoo met woorden als anders/ om die los te hebben (' t welcke die uyt de ſloep be-
nerckende/ zijn weder t'ſcheep ghevaren/ denckende dat ſy luyden van verlangh
ghekreghen hadden:) werpende eerſt een brief aen lant/ die ſy den Admirael be-
ıandighden/ waer op des anderen daeghs den Tolck Loukay aen ſtrant quam/
ıie van de ſchepen aen boort gehaelt wiert/ met ſchrijvens van den Admirael hoe
ſy daer waren/ ende wel getracteert wierden/ ende als noch begeerden ſy ſouden
ıe ſtucken ende ghevangenen te landt brenghen/ waer op ſy weder ſchreven/ men
ſoude haer twee ledighe Vrauwen aen boort ſenden/ ſouden daer de ſtucken in la-
ıen/ ende met haer ſloepe in de Rivier aen ſeecker droogh ten brenghen/ ende dan
weder t'ſcheep vaeren/ ſoo dat de Inwoonders voor haer niet te vreeſen ſouden
ıebben.

Den 22. zijn de Vrauwen ſcheep gehaelt daer twee ſtucken uyt het ſchip Ley- De Ad-
den ingelaten zijn/ welcken als voren beſproken was gelevert zijn: de ſloepe met mirael
den Admirael ende anderen tegens den avont weder t'ſcheep komende/ van waer gherant-
ſy den 23. naer gehouden raet wat vertrocken zijn. ſoeneert
Den 4. Februarij quam haer een Overſten van een andere plaets Scheep be- voor twee
ſoecken/ die haer van de voorgaende verraderij te voren gewaerſchout hadd'/ dat metalen
ſy doch in de wint ſloeghen. ſtucken.

Den eerſten ende tweeden Martij is den verrader's morghens t'ſcheep geko-
men; doch 's avonts weder naer lant gevaren.

Den 14. is den voor-genoemde Jeronymus met een Koopman/ twee Tolcken/
ende den verrader naer Tatchim gevaren om Peper te koopen. Tatchim

Den 16. quam by haer een Chineſche Jonck, die des ander daeghs de Rivier op
voer/ tot voor de ſtadt/ daer den handel valt.

De Inwoonders op deſe Rivier ghenaemt Senſie, hebben een ghewoonte dat Super-
als ſy ergens naer toe willen repſen/ ſo nemen ſy de voeten van een Henne/ gaen- ſtitie van
de daer mede naer haer Waerſeggers/ om te weten of haer de repſe wel/ ofte qua- de In-
lijck vergaen ſal/ ſoo haer geluck voor ſept wert/ ſullen die ſonder ſchromen aen- woon-
vaerden/ ſoo niet blijven te hups/ ſonder haer op den wegh te begeven. ders op
de Rivier
Senſie.

Den Admirael met alle zijn volck nu weder ſcheep gekomen zijnde zijn ſy t'ſeyl Den Ad-
ghegaen/ daer niet ſonderlinghs voor ghevallen is tot op den 8. November dat mirael
ſy tot Kayhan quamen/ daer ſy ghewaerſchoudt wierden op haer hoeden te zijn/ comt we-
dat de Koningh een aenſlagh op haer Schepen ghemaeckt had. Den vijfthien- derſcheep
den quam een uyt des Conynghs naem aen boordt/ ende ſeyden dat ſy te Lande Kayhan.
ſouden komen ontfanghen de Peper die de Koningh den Admirael noch ſchul-
digh was/ maer bemerckende datſe met dat/ uytvluchten ſochten/ ende gheen

lever-

03911-5

leverantien in de ſin en hadden / zijn weder ſcheep gevaren. Dies ſy den 17. weder met twee wel bemande ſloepen aen 't lant voeren / vraghende of ſy geſint waren de peper te leveren ; doch den Coningh haer niet te wil wetende / zijn een weynigh voort gevaren / aldaer gelant / het dorp geplundert / in brant geſteken / ende ſo weder aen boort gekomen.

Plonderen en verbranden het dorp.

Den 21. van daer verzeylende / quamen den 28. December aen de kuſten van Petani, daer ſy voorts een Prauwe aen boort kregen / haer toe-geſonden van den Coningh van Bordelon, die haer liet weten dat den Admirael Jacob van Neck daer eenigh volck om te handelen gelaten hadt.

Komen tot Petani.

Den 10. Julij 1602. quaemen noch twee Hollantſche Schepen voor Petani by haer ten ancker / die naer China gedeſtineert waren. Van daer den 11. weder vertreckende naer dat ſy haer verbarſt ende met Rijs wel verſien hadden / den Admirael daer volle ſeven maenden blijvende / in welcken tijt hy ſijn volle ladinghe bekomen heeft / ende den 6. September van daer vertreckende is genootſaeckt geweeſt den 17. aldaer weder te anckeren / om dat hy bevont haer ſchip Haerlem tot den wederom reys onbequaem te zijn / derhalven 't gheſchut ende 't beſte upt gheloſt hebbende / is 't ſelve in brant geſteken / ende verbrant.

Coningh van Jor komt ſcheep.

Den 21. quam de oude Coninginne van Jor met haer gantſche Hofghesin aen ſtrant / doch wilde niet 't ſcheep komen / hoe-wel de jonge Coningh met veel Adels ſulckr beſtonden / die in 't weder afvaren met veel Canon-ſchoten vereert wierdt. Ende op de voyder Reys niet ſonders (verhalens waerdigh) voor-gevallen weſende / zijn den 30. Auguſti 1604. in Texel gearriveert.

FINIS.

V

edaer
dien on
bergen

Besc
met

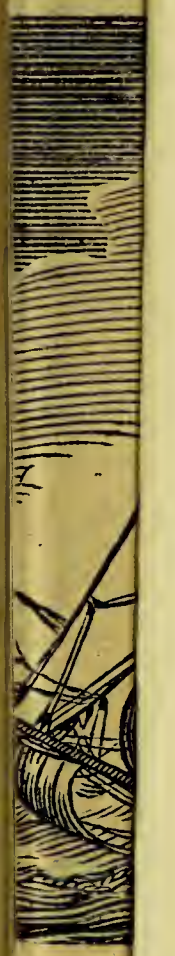

D

56

343

1c

F647
C73:o